

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRLERİNDE
RENKLERİN KULLANIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğrt. Üyesi A. Faruk GÜLER

HAZIRLAYAN
Gülden ALTUNTAŞ

MALATYA-2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRLERİNDE RENKLERİN KULLANIMI

Gülden ALTUNTAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, 2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

**CEMAL SÜREYA'NIN ŞİİRLERİNDE
RENKLERİN KULLANIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Dr. Öğrt. Üyesi Ahmet Faruk GÜLER

Gülden ALTUNTAŞ

Jürimiz tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans/ doktora tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Anabilim, ... Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan

Ad Soyadı

imzası

1. *Doç.Dr.Fatih ARSLAN*
2. *Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Faruk GÜLER*
3. *Dr. Öğretim Üyesi Handan BELLİ*
4.
5.

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doktor Öğretim Üyesi Ahmet Faruk GÜLER’in danışmanlığında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “Cemal Süreya’nın Şiirlerinde Renlerin Kullanımı” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Güliden ALTUNTAŞ

BİLDİRİM

Doktor Öğretim Üyesi Ahmet Faruk GÜLER'in danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRLERİNDE RENLERİN KULLANIMI” isimli tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../04/2018

Gülden ALTUNTAŞ

ÖN SÖZ

Türk edebiyatına 1950’li yıllarda giren II. Yeni Hareketi’nin kurucu şairi Cemal Süreya, şiirleriyle bir döneme damga vurmuş ender şahsiyetlerdendir. Şair, şiirlerini yazarken değişik imge, çağrışım ve soyutlamalarla yeni bir söyleyiş tarzına yönelmiş ve böylece yeni bir şiir akımının doğmasında öncü olmuştur. Şair soyut ve sembolik bir anlatım amacı güderken, renklerin anlatım ve çağrışım gücünden çokça faydalanmıştır.

Renkler, insanlar üzerinde psikolojik ve fizyolojik birtakım etkiye sahiptir. Edebiyat ve resim gibi birçok güzel sanat dalında; tarih, tıp, din ve inanış gibi sosyal yaşamın farklı alanlarında renklerin gücünden faydalanılmıştır. İnsanın zihinsel ve ruhsal birçok aktivitesine etki eden renk kavramı, bu nedenle yaşamın ayrılmaz parçasıdır. Renkler bazı durumların yorumlanmasında, insanların duygularının ifadesinde önemli bir yere sahiptir. İnsan ve yaşamla olan bu ilişkisi nedeniyle de sanat dallarının en etkili araçlarından olan renkler canlıların algılama kabiliyetine de etki etmektedir. Çevresinin en etkili şahidi olan şairler de renklerin bu etkilerini imgesel biçimde şiirlerinde kullanmışlardır.

Cemal Süreya şiirlerinde imgesel anlatımın olanaklarından faydalanmış özgün bir şairdir. Sanatçı imgesel anlatım yolunu seçerken renklerin sembolik gücünden de faydalanmıştır. Bu nedenle şairin şiirlerine bir de bu açıdan bakmak onun sanat ve dil anlayışının anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmanın giriş kısmında renk kavramından ve renklerin toplumsal hayattaki öneminden bahsedilmiştir. Daha sonra Cemal Süreya’nın şiirlerini incelerken karşımıza çıkan renklerin sembolik anlamları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızda Süreya’nın tüm şiirleri incelenmiş, renklerin ve bu renkleri çağrıştıran kelimelerin bulunduğu dizeler tespit edilerek, bu dizelerin şairin hayal dünyasında hangi anlamlara geldiği açıklanmaya çalışılmıştır. Böylece şairin eşyaya ve durumlara bakışı irdelenmiş, şiirine başka bir açıdan ayna tutulmaya çalışılmıştır.

Ders sürecinde bilgilerini bizimle paylaşan Doç. Dr. Ebru BURCU YILMAZ’a, Doktor Öğretim Üyesi Taner NAMLI’ya bu çalışmanın hazırlanmasında fikri zemini oluşturan ve oluşum sürecinde desteğini esirgemeyen danışmanım Doktor Öğretim Üyesi Ahmet Faruk GÜLER’e teşekkürlerimi arz ederim.

ÖZET

II. Yeni Şiiri'nin önemli isimlerinden olan Cemal Süreya imgesel anlatım tarzı ile dikkatleri üzerine çekmiş Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri'nin önemli isimlerindendir. Şiirini ironi ve humourla süsleyen şair bilinçaltının izlerini de şiirine aksettirerek özgün bir ifade oluşturmayı başarmıştır.

Şiirde renkler, duyguların ve düşüncelerin ifadesinde açıklayıcı bir görev yapmaktadır. Bu nedenle şairlerin sembolik anlatımında renklerin önemli yeri vardır. Cemal Süreya da şiirlerinde renkleri, çokça kullanmış şairlerimizdendir. Onun şiirlerine ve sanatına farklı bir açıdan bakmak nedeniyle Cemal Süreya'nın şiirlerinde renkler üzerine çalışma yaptık. Çalışmamız Cemal Süreya'nın Hayatı ve Edebi Şahsiyeti, Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Renklerin Kullanımı olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. Çalışmamızda Süreya'nın şiirlerindeki renkler tespit edilmiş bu renklerin sosyal, kültürel ve sembolik anlamlarının şiirlerde yer alma biçimi irdelenmiştir. Böylece Cemal Süreya'nın şiirleri başka bir bakış açısıyla sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cemal Süreya, renk, imge, şiir, bilinçaltı.

ABSTRACT

Cemal Süreya who is known with his strong metaphorical expressions is one of the important figures in not only Second New Movement, but also in Republican Era turkish Poetry. The poet who adorn his poems with irony and humour, created a genuine style by projecting his sub-consciousness to his poems.

Colors serve in the poetry by explaining the thoughts and emotions. Hence, colors have important roles in metaphorical expression. Cemal Süreya is one the poems who benefited colors in this manner. We studied colors in the poems of Cemal Süreya so that we can approach his poems and art from a different angle. Our study consists of two parts that are respectively Biography and Artistic Character of Cemal Süreya, Functions of Colors in Cemal Süreya Poetry. In our study, colors in the Cemal Süreya's poems have been identified. Also, the style in which social, cultural and metaphorical meanings of this colors are given place in his poetry is scrutinized. In this way, Cemal Süreya's poetry is presented from a different perspective.

Key words: Cemal Süreya, color, simulacrum, poetry, the subconscious

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY	ii
ONUR SÖZÜ	iii
BİLDİRİM	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CEMAL SÜREYA’NIN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Cemal Süreya’nın Hayatı	4
1.2. Cemal Süreya’nın Edebi Şahsiyeti	5
1.4. Cemal Süreya’nın Eserleri	11

İKİNCİ BÖLÜM

CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRLERİNDE RENKLERİN KULLANIMI

2.1. Cemal Süreya Şiirinde Mavi	14
2.1.1. Mavi Göz	16
2.1.2. Mavi Gökyüzü	21
2.1.3. Su Ögesi Olarak Mavi	25
2.1.4. Mavi Rengi Kullandığı Diğer Dizeleri	30
2.1.5. Cemal Süreya Şiirinde Mavi Rengi Çağrıştıran Kelimeler	38
2.1.5.1. Deniz, Su, Nehir, Gök	38
2.1.5.2. Ölüm	39
2.2. Cemal Süreya Şiirinde Beyaz	49
2.2.1. Cemal Süreya Şiirinde Beyaz Rengi Çağrıştıran Kelimeler	66
2.2.1.1. Yıldız	66
2.2.1.2. Bulut	70
2.2.1.3. Güvercin	72

2.2.1.4. Kış-Kar- Buzul	75
2.2.1.5. Ay.....	77
2.2.1.6. Süt.....	79
2.2.1.7. Rakı	82
2.2.1.8. Diş.....	83
2.2.1.9. Pamuk	85
2.3. Cemal Süreya Şiirinde Kırmızı.....	87
2.3.1. Cemal Süreya Şiirinde Kırmızı Rengi Çağrıştıran Kelimeler	102
2.3.1.1. Kan	102
2.3.1.2. Gül.....	110
2.3.1.3. Gelincik	117
2.3.1.4. Lâl.....	118
2.4. Cemal Süreya Şiirinde Siyah.....	118
2.4.1. Cemal Süreya Şiirinde Siyah Rengi Çağrıştıran Kelimeler	128
2.4.1.2. Akşam-Gece.....	131
2.5. Cemal Süreya Şiirinde Sarı.....	134
2.5.1. Cemal Süreya Şiirinde Sarı Rengi Çağrıştıran Kelimeler.....	138
2.5.1.1. Güneş.....	138
2.5.1.2. Altın.....	141
2.5.1.3. Sonbahar	143
2.6. Cemal Süreya Şiirinde Yeşil.....	144
2.6.1. Cemal Süreya Şiirinde Yeşil Rengi Çağrıştıran Kelimeler	148
2.6.1.1. Ağaç, Yaprak, Orman	148
2.7. Cemal Süreya Şiirinde Mor.....	154
2.7.1. Cemal Süreya Şiirinde Mor Rengi Çağrıştıran Kelimeler	156
2.7.1.1. Menekşe	156
2.7.1.2. Leylak.....	157
2.8. Cemal Süreya Şiirinde Lacivert.....	158
2.9. Cemal Süreya Şiirinde Eflatun	160
2.10. Cemal Süreya Şiirinde Gri	161
2.10.1. Cemal Süreya Şiirinde Gri Rengi Çağrıştıran Kelimeler.....	164
2.10.1.1. Platin	164

2.10.1.2. Gümüş	164
2.10.1.3. Duman.....	165
2.10.1.4. Çimento, Aliminyum	166
2.10.1.5. Demir.....	167
2.11. Cemal Süreya Şiirinde Kahverengi	168
2.11.1. Cemal Süreya Şiirinde Kahverengiye Çağırıştıran Kelimeler.....	170
2.11.1.1. Toprak.....	170
2.12. Cemal Süreya Şiirinde Pembe.....	171
2.13. Cemal Süreya Şiirinde Turuncu	172
2.13.1. Cemal Süreya Şiirinde Turuncu Rengi Çağırıştıran Kelimeler.....	173
2.13.1.1. Portakal.....	173
SONUÇ	174
KAYNAKÇA.....	178

KISALTMALAR

B.Ö.S.D.B.	: Beni Öp Sonra Doğur Beni
B.N.Ş.N.Y	: Behçet Necatigil Şiirlerini Nereye Yazardı
C.	: Cilt
Ç.K.K.O.V.Ö:	: Çeşme, Küçük Kız, Ozan ve Öbürleri
Çev.	: Çeviren
Ç.Ü	: Çukurova Üniversitesi
Dr. Öğrt. Üyesi	: Doktor Öğretim Üyesi
Haz.	: Hazırlayan
K.V.B.K.A.	: Kan Var Bütün Kelimelerin Altında
O.H.H.İ.S.Ş.	: Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sürekli Şiir
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
v.d	: Ve Diğerleri
Y.K.S.D.T.	: Yunus Ki Süt Dişleriyle Türkçenin
YKY	: Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Hayatımızın bir parçası olan renk kavramı güneş ışınlarının yeryüzünde iletilmesiyle alakalı bir durumdur. “Renk, nesnelerden yansıyarak gelen görünür ışınların (ışık) görsel algıda oluşturduğu duygudur.” (Sözen, 2003: 18) Varlıkları ve nesneleri anlamlandırmada en önemli yardımcı renktir. Gözün ve ruhun gıdasıdır. Evrendeki her şeyin bir rengi vardır. Varlıkları renkleri sayesinde algılar ve ayırt ederiz.

Yaşam için bu kadar önemli olan renk kavramına insanoğlu farklı anlamlar yüklemiş, çeşitli sahalarda renk kavramından faydalanmıştır. Bu anlamlandırma ve faydalanma kişiliğe ve kültüre göre değişmektedir. Tarih öncesinden günümüze kadar toplumlar rengi, duyguların ifadesinde bir araç olarak görmüşlerdir. Aslında bir renge yüklenilen anlam o toplumun ya da kişinin o renkle ilgili yaşantısı ile ilintilidir. Örneğin, Batı kültüründe beyaz renk olumlu anlamlar içerirken, Uzak Asya'da özellikle Çin'de matemin sembolü olarak kullanılmaktadır. Bu da gösteriyor ki renk olgusu kültürün geçmişteki yaşantısı, geleneği, estetik zevki, görsel algılayışıyla ilgilidir.

Bazı ulusların belirli renkleri daha fazla sevdiğini gözlemlemek mümkündür. Söz gelimi Portekizli kadınların daha çok pembe rengi, kırsal bölgelerde Türk kadınlarının ise daha çok kırmızı rengi tercih ettiği bilinmektedir. (Sözen, 2003: 12) Bu örnek renk sevgisinin ve zevkinin ülkelere ve kültürlere göre değiştiğini kanıtlar niteliktedir.

Renkler sadece anlamlandırma ve tercih meselesinden ibaret değildir. Renk, toplumsal hayatın birçok alanında da kullanılır. Örneğin, sağlık alanında renkler birçok hastalığın tedavisinde kullanılmıştır. “Çin’de kızamık, çiçek ya da kızıl hastalıklarında, hastalığın ağırlığını ve süresini azaltmak için duvarlar kırmızı kâğıtlarla kaplanır veya hasta kırmızı örtülerle sarılırdı.” (Martel, 2000: 80) Anadolu’da ise sarılık yani hepatit geçiren bebeklerin yüzüne sarı örtü örtülmesi renklerin tedavi edici özelliğinden faydalandığını gösteren örneklerdendir. Renklerle tedaviye kromoterapi denir. Bugün bilimsel olarak da renklerin hastalıkları tedavi edici özelliği olduğu kanıtlanmıştır. Renklerin insanın biyolojik ve psikolojik sağlığı üzerinde önemli etkilerinin olduğu bilinmektedir.

Renklerin yorumlanması dönemlere ve devirlere göre de farklılık arz etmektedir. Örneğin; “Antik çağda takılan takıların renkleri önemliydi. Kırmızı, enerji ve cesaret vermesi, takanı yangın ve yıldırımdan koruması için kullanılırdı. Mavi ve mor inanç ve

erdemle bağlantılıydı.” (Tappe, 2014: 51) Antik Çağdaki bu anlayış günümüzde birtakım bilimsel verilerle desteklenmektedir. Renklerin insanlara olumlu ya da olumsuz enerji verebildiği bilimsel çalışmalarla ispatlanmıştır.

Renklerin kullanıldığı bir başka sosyal alan dindir. Renkler, dini ritüellerin gerçekleştirilmesinde de önemlidir. Örneğin, “Müslümanlar ritüellerinde yeşil, Hristiyanlar mavi ve yeşil severler.” (Tappe, 2014: 51) Müslümanların giyinişinden rüyalarına kadar hayatlarındaki birçok unsorda yeşil renk olumlu anlama gelir. Yeşil, cennet rengidir. “Kur’an- ı Kerim’de cennet tasvirine ait ayetler daha çok Râhman, Vâkıa, İnsan ve Gâşiye surelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu tasvirlerde cennette ön plana çıkan rengin ‘yeşil’ olması dikkat çekicidir.” (Şahinler, 2010: 72) Yeşil renk inanç ile bütünleştirilmiştir. Bu renkte manevi bir huzur olduğu düşünülür. Yine rahiplerin dini etkinliklerine göre siyah ya da mor kıyafet giymeleri Hristiyanların bu renklere manevi anlam yüklediklerinin göstergesidir. Yine ölen insanın beyaz kefene sarılması beyaz rengin, temizliği ve saflığı temsil etmesi itibariyle ahiret alemine intikaldeki nüansı göstermesi bakımından mecazi bir anlama sahiptir.

Verdiğimiz örneklerden anlaşıldığı üzere renkler kültür, din, sağlık gibi hayatın önemli alanlarında önemli etkilere sahiptir. Bunun yanı sıra, Bigalı’ya göre; renk, bir fikri sembolize etmede, şahsi heyecan ve duyguları tefsir etmede de yardımcıdır. (1999: 231) Bir renk ile bir cismi, varlığı açıklayamayabiliriz. Fakat bir düşünceyi ya da duyguyu anlatabiliriz. Renk sadece resim sanatında kullanılan bir öge değildir. Rengin bu özelliği onu çeşitli sanat dallarında da kullanmaya elverişli hale getirir.

Tüm bu özellikleri nedeniyle evrenin yaratılışından bugüne çeşitli şekillerde anlamlandıran renkler şairlerin şiirinde de vazgeçilmez unsurlardan olmuştur. Cemal Süreya da birçok şair gibi, renklerin sunduğu imkânlardan faydalanmıştır. Cemal Süreya; aşkın, heyecanın, tutkunun rengi kırmızıyı, dinginliğin ve derinliğin rengi maviyi, saflığın ve temizliğin rengi beyazı, gecenin rengi siyahı, toprağın rengi kahverengiyi, moru, griyi, pembeyi, yeşili, eflatunu, sarıyı, turuncuyu şiirlerinde kullanmıştır.

Cemal Süreya, Türk şiirinin önemli yenilikçilerindendir. Mensubu olduğu “İkinci yeni kullandığı yeni anlam coğrafyasıyla, yeni ve farklı kurgulamalarıyla Türk edebiyatının değişim yapılanmasında durur.” (Arslan, 2002: 3) Şair gerek yaşantısı

gerek sanata bakışı gerekse sanattaki değişim yapılanmasındaki tuğlalardan biri olması ile edebiyat tarihindeki yerini almıştır. Şairin şiirinin çeşitli yönleri çalışılmış, böylece onun sanatı gün yüzüne çıkarılmıştır. Şiirlerinde hayatından, aşklarından, fikirlerinden, siyasal duruşundan izler gördüğümüz şair, entelektüel ve çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Edebiyatın yanında resim, müzik gibi sanatlarla ilgilenmiş Doğuyu ve Batıyı tanıma şansı elde etmiş, maliye okumuş, farklı yönleri olan bir kişiliktir.

Şairin renklere olan ilgisini, resim sanatına ilgi duymasıyla da özdeşleştirebiliriz. Şair, özellikle soyut resimle ilgilenir. Yeni resmin biriminin renk olduğunu savunur. Ona göre renk, tek boyutlu bir şeydir. (Süreya, 1997: 21) Resme olan ilgisi, resmin birimini renk olarak görmesi, onun eşyaya bakışını etkilemiştir. Bu bakış açısını eserlerine yansıtan şair, renkleri yoğun ve farklı anlamlara gelecek şekilde kullanmıştır.

Cemal Süreya, Folklor Şiire Düşman başlıklı yazısında “Çağdaş şiir geldi kelimeye dayandı” der. Şair bu yazısında şiirin asıl biriminin kelime olduğunu savunur, şiirde olması gereken imgesel anlatımın kelimelerle oluşturulabileceğini söyler. Bu da gösteriyor ki şairin sanat anlayışında daha çok malzeme önem kazanmış ve bu, onu tüm sanat dallarında soyut bir sanat anlayışına yöneltmiştir. Şair şiirde de soyut olana yönelmiş ve şiirlerinde imgesel bir anlatım kullanmıştır. Bu soyut anlatımda da renkleri başat öge olarak görmüş ve anlatımında renklerden fazlaca faydalanmıştır.

Alaattin Karaca “II. Yeni Poetikası” isimli eserinde II. Yeni şiirinin doğmasındaki etmenleri sıralarken Batı sanatların (gerçeküstücülük, atonal müzik, soyut resim ve gerçeküstü sinema) etkisinin önemine de değinir. İkinci yeninin kurucu gücü olan Süreya, bu anlayışla birebir örtüşür. Sanatta varoluşçulardan ve gerçeküstücülerden etkilenmiştir. Eserlerini oluştururken imge ve sembollerden faydalanan şair, renklerin sembolik anlamlarından da sıkça faydalanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEMAL SÜREYA’NIN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Cemal Süreya’nın Hayatı

Asıl adı Cemalettin Seber olan Cemal Süreya, 1931 yılında Erzincan’da dünyaya gelir. Güngör Demiray’a yazdığı bir mektupta doğum günü olmadığını söyleyen şair, (F.Perinçek, N.Duruel, 1995: 11) ailenin tek erkek evladıdır. Babası Hüseyin Bey, annesi Gülbeyaz Hanım’dır. Kalabalık bir aileye sahip olan şairin hayatı altı yaşında memleketinden Bilecik’e sürgün olmasıyla değişir. Memo Amcasının valiye attığı bir yumruk neticesinde (F.Perinçek, N.Duruel,1995: 17) ailesiyle birlikte zorunlu göç yaşayan şair, sürgün olduklarının altıncı ayında annesini kaybeder. Dördüncü çocuğuna gebe iken vefat eden Gülbeyaz Hanım’ın yokluğu Cemal Süreya’nın yaşamında hep bir eksiklik olarak kendini gösterir. Bu acı olaydan sonra aile Bilecik’ten İstanbul’a izinsiz göç eder. Baba Hüseyin Bey çalışırken Cemalettin de ilkokula başlar. Ancak İstanbul’a izinsiz geldikleri anlaşıncı aile tekrar Bilecik’e dönmek zorunda kalırlar. Bilecik’e dönünce Hüseyin Bey’in çocuklarına babaanneleri bakar. Babaanne çok yaşlı olduğu için bir süre sonra çocuklara bakamaz ve bu nedenle Hüseyin Bey Esmâ ile evlenir.

Esmâ, kötü bir kadındır. Babaanneyi evden gönderir, evdeki kızlara işkence yapar. Sürekli uzun yol seferleri yapan tır şoförü babanın bunların birçoğundan haberi olmaz. Cemalettin evdeki bu durumdan uzaklaşmak ister ve “parasız yatılı” sınavlarına girer. 1944 yılında Bilecik Ortaokulu’na parasız yatılı olarak yazılır. Başarılı ve zeki bir çocuk olan Süreya zamanının çoğunu okuyarak geçirir. 1947’de Haydar Paşa Lisesine yine parasız yatılı olarak devam eder. Bu arada ortaokul yıllarında aşık olduğu Seniha Nemli ile mektuplaşmaya devam eder. Evde durumlar değişir. Esmâ evden kaçır, Hüseyin Bey Refika Hanım adında melek gibi bir kadınla evlenir. (F.Perinçek, N.Duruel,1995: 63)

Liseden sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni kazanan şair, üniversite ikinci sınıfta iken Seniha ile nişanlanır. Ve üçüncü sınıfta yani 1953 yılında Seniha Nemli ile evlenir. Okul hayatı nedeniyle eşiyile fazlaca bir arada olamayan şair, 1954 yılında mezun olunca evliliği gerçek bir evlilik haline gelir. Süreya’nın bu evliliğinden Ayçe adlı bir kız çocuğu dünyaya gelir. Bir süre sonra evliliği çatırdamaya başlayan Cemalettin, adını kimseye söylemediği Üvercinka ile ilişki yaşamaya başlar. Bundan sonra şair 11

Ağustos 1955 yılında Maliye Müfettiş Muavini olarak İstanbul'a atanan şairin Üvercinka ile ilişkisi de evliliği de sona erer. 1957 yılında da babası vefat eder.

Cemal Süreya 20 Ekim 1958'de beşinci sınıf Maliye Müfettişliğine atanır. 1959'da "Üvercinka" isimli şiir kitabıyla Yeditepe Şiir Ödülü'nü kazanan şair artık edebiyat dünyasında saygın bir yere sahiptir. Bu arada askerliğini yapan Süreya 1961 yılının Kasım ayında bir yıllığına görevli olarak Paris'e gider. Paris'te Suna Lokman'la nişanlanır fakat İstanbul'a dönüşünde Suna Hanım'dan da ayrılır.

İstanbul'da bir arkadaş toplantısında Tomris Uyar'la tanışır ve bir müddet sonra Tomris Hanım'la evlenir. 1935'te memuriyetinden istifa eder, geçimini çevirmenlik yaparak kazanmaya çalışır. 1966 yılının sonunda Tomris Uyar'dan da boşanır. 1967 de Yelken dergisinde çalışırken Zuhal Tekkanat'la tanışır ve evlenir. Tekkanat'tan Memo Emrah adında bir oğlu olur. Geçim şartları ağırlaşınca tekrar memuriyete dönmek zorunda kalır. Zuhal Hanım'la evliliği esnasında Ankara Maliye Tetkik Kurul üyeliğinde çalışan şair hafta sonları İstanbul'daki evine gelse de evliliği bu problemlere dayanamaz. Şair, evliliğinin sorunlu olduğu dönemlerde Güngör Demiray'la aşk yaşamaya başlar lakin Zuhal Hanım'dan boşanmamıştır üstelik çocuğu da vardır. Bu sebeple Demiray'ın ailesi bu evliliğe karşı çıkar. Ancak Güngör Hanım 1975 yılında Cemal Süreya ile evlenir. Süreya'nın bu evliliği de uzun sürmez ve daha bir yıl dolmadan Demiray'dan boşanır. Süreya Memo'nun geleceği için 1976 yılında Zuhal Tekkanat ile evliliği tekrar denese de başarılı olamaz.

Darphane Müdürlüğü sırasında beşinci evliliğini Birsen Sağanak ile yapar. Birsen Hanım eşini kaybetmiş dört çocuklu bir kadındır. Çocuklarının üçü evlidir ve küçük oğlu Özgür ile yaşamaktadır. Şair Birsen Hanım'la daha düzenli bir hayat yaşar ancak Memo'nun sorunlu bir çocuk olması, annesi ile birlikte Süreya'nın evine yerleşmesi neticesinde Birsen Hanım evi terk eder. Memo'nun dengesiz tavırları, babasına şiddet uygulamaya yeltenmesi ile de Süreya'nın düzeni iyice bozulur. Bu durumu kaldıramayan Cemal Süreya 9 Ocak 1990 günü hayatını kaybeder.

1.2. Cemal Süreya'nın Edebi Şahsiyeti

Ortaokuldayken kendisine Cemal Süreyya Seber ismini, şair adı olarak seçen Cemal Süreya, Haydarpaşa Lisesi'ndeki ilk iki yılında eski edebiyatla ilgilenir, sonra

yeni edebiyata yönelir.¹ Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde iken Sezai Karakoç, Muzaffer Buyrukçu gibi isimlerle arkadaş olur. Fakültenin üçüncü sınıfındayken Kazgan Dergisi’nin yayın kurulu başkanı olur ve bu dergide “Cemasef” takma adıyla yazılar, şiirler, desenler yayımlar. 8 Ocak 1953’te Mülkiye Dergisi’nde Cemal Süreyya imzasıyla Şarkısı Beyaz adlı şiirini yayımlar. Aynı dergide “ Di Gel ”, “Çıkmaz Sınır” adlı şiirleri de yayınlanır. Şairin, 1954 Haziran’ında Yeditepe Dergisi’nde yayınlanan Gül adlı şiiri, özgünlüğü ve imge yapısıyla dikkat çeker. Bu şiir sayesinde şair edebiyat çevrelerinde adını duyurmaya başlar.

Gülü alıyorum yüzüme sürüyorum ²

Her nasılsa sokağa düşmüş

Kolumu kanadımı kırıyorum

Bir kan oluyor bir kıyamet bir çalgı

Ve zurnanın ucunda yepyeni bir Çingene

...

(Gül: 12)

1955 yılında memuriyet nedeniyle İstanbul’a taşınan şair, edebiyat çevrelerinde daha sık görülmeye başlar. Evrim, Yeditepe, Yenilik, Şiir Sanatı gibi dergilerde şiirler yayımlar. Elma adlı şiirinde, adındaki ‘y’ harflerinden birini attığını duyurur. Aynı yıllarda “Osman Mazlum” takma adıyla da kuramsal yazılar yazar. 1956-1958 yılları arasında yazdıklarıyla, yeni bir şiir hareketi olarak anılmaya başlayan İkinci Yeni Şiir Hareketi’nin öncüleri arasında sayılır. İlk şiir kitabı olan Üvercinka, 1958 senesinin Şubat ayında yayımlanır. Bu kitabın ilk baskısı altı ayda tükenir. Bu kitap, dönemin Türk şiirine yeni bir bakış açısı getirir ve 1959’da Arif Damar’ın İstanbul Bulutu adlı kitabıyla birlikte Yeditepe Şiir Ödülü’nü alır. Cemal Süreya için dergicilik önemli bir uğraşı alanıdır. Defalarca dergi işine giren şairin dergicilik anlayışı da tek cepheli değildir. “Tezgahın öbür tarafına geçmeyi bilmiş az dergicilerden biridir. Mehmet Doğan’ın söylediği gibi edebiyat sosyolojisi yapar; okuru tanımaya, tahlil etmeye, anlamaya çalışır.” (F.Perinçek, N.Duruel,1995: 295) Şair hep kendisine ait bir

¹ Çalışmanın bu bölümünde Berna Akyüz Sizgen’in Cemal Süreyya(2011) başlıklı makalesinden faydalanılmıştır.

² Bu çalışmada Süreya , C. (2015) Sevda Sözleri , YKY ,İst. Şiir kitabının 61. Baskısı kullanılmıştır.

dergisinin olmasını ister. Bu düşü ilk olarak 1960 Ağustos’unda gerçeğe dönüştürür ve Papirüs’ün ilk sayısını çıkarır, ancak bazı sorunlar nedeniyle dergi yalnızca iki sayıyla sınırlı kalır. Dergicilikten vazgeçmeyen şair, yaşamının sonuna dek birkaç kez daha bu dergiyi yeniden çıkarmayı başarır. Şair, bir dönem çevirmenlik de yapar. Küçük Prens, Dine Karşı Düşüncenin Tarihi, Aşkın Suçları, Büyük Ahlak Doktrinleri şairin çevirisini yaptığı eserlerden bazılarıdır. Ayrıca, Fransız şiirinden yaptığı çeviriler de “Yürek Ki Paramparça” adıyla kitaplaştırılmıştır.

Göçebe, şairin ikinci şiir kitabı olarak 1965’te yayımlanır. Kitap, 1966’da Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü’nü kazanır. Üçüncü şiir kitabı olan Beni Öp Sonra Doğur Beni, Ekim 1973’te yayımlanır. Şair, 1970’li yılların sonlarında değişik dergilerde daha çok düz yazılarıyla görülmeye başlar. Mart 1979’dan itibaren Aydınlık Gazetesi’nde “Paçal” başlığı altında düz yazılar yazar. Düz yazılardan oluşan bir başka kitabı Şapkam Dolu Çiçekle, 1976 yılında, Politika Gazetesi’nde “Günübirlik” adlı köşede yazdığı yazılarsa 1982’de aynı adla kitap olarak yayımlanır. Seveda Sözleri (Uçurumda Açan), şairin o güne dek çıkardığı şiir kitaplarının toplu basımı olarak 1984’te yayınlanır. Milliyet Sanat’ta başladığı günlüklerini Hürriyet Gösteri’de sürdürür. Çocukça Dergisi’nde “Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi” başlıklı yazılar yazar. 2000’e Doğru Dergisi’nde yazdığı “Söz Senaryoları” ile “İzdüşümler” yazılarını çok önemser ve bu yazılarda kendisini “Türkiye’nin en iyi portre yazarı” olarak niteler. Gerçekten de, şairin portreleri ve günlükleri yayımlandıkları dönemde çok okunan yazılar arasındadır. Adını andığımız ve alıntı yaptığımız kitaplar dışında 99 Yüz, Papirüs’ten Başyazılar gibi düz yazılardan oluşan kitapları da bulunur. Ayrıca Şair, Mülkiyeli Şairler Antolojisi ve 100 Aşk Şiiri adlı şiir seçkileri de hazırlamıştır. Eşi Zuhale Tekkanat’a yazmış olduğu mektuplardan oluşan On Üç Günün Mektupları edebiyatımızın en güzel mektup örneklerindendir. Günlükleri de 999. Gün: Üstü Kalsın ve daha sonra da Günler adıyla kitaplaştırılmıştır. Dergilerde sıkça görüldüğü bu yıllarda şiir kitabı yayımlamadığı için eleştirilen şair, bu eleştirilere de yanıt vermek istercesine iki yeni şiir kitabını birer gün arayla yayımlar. Sıcak Nal, 31 Mart 1988’de; Güz Bitiği ise 1 Nisan 1988’de yayınlanır. Bu iki kitap şaire 1988 Behçet Necatigil Şiir Ödülü’nü kazandırır.

Cemal Süreya, şairliğin yanında şiir hakkındaki görüşleriyle, yazdığı güncel ve toplumsal yazılarla da adından söz ettirmiştir. O İkinci Yeni Şiirine bağlıdır. Bu şiir anlayışının adının ve ilkelerinin belirlenmesinde yer almamış olsa da akımın

anlaşılmasında ve yayılmasında önemli bir yere sahiptir. Şairin en sık işlediği temalar, aşk, kadın, yalnızlık, sosyal ve siyasal eleştiriler, ölüm, Tanrı düşüncesi, portrelerdir. Şair aşkı ve kadını bir bütün olarak işler, ölümü verdiği boşluk duygusu ve acısıyla birlikte ele alır. Sürrealizm akımının etkisinde şiirler yazan şairin, eserlerinde özellikle bilinçaltından ve yaşantısından izler görülür. Annesini kaybetmesinden tutun üvey anne şiddeti ve yaşadığı sürgüne kadar hayatındaki birçok yaşanmışlık şiirlerine sirayet etmiştir. Şair şiirlerinde sadece bireysel konulara yer vermemiş sosyal ve siyasal konular da şairin eserlerinde yer almıştır.

Kahvede subay yok,

Bu nasıl iştir!

(Kısa Türkiye Tarihi V:223)

Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal durum, Ortadoğu, kadın hakları, eşitlik gibi birçok sosyal ve siyasal tema şairin şiirlerinde yer almıştır. Cemal Süreya'nın şiirlerinin bir başka önemli özelliği de kullandığı orijinal imgelerdir. Şair ilk şiirlerinden itibaren orijinal imgeler kullanmıştır.

...

Küçük kızları ve ölümü kuşatır yüzü

Önce küçük kızları sonra ölümü

Yıkar yüreğime öptükçe

Ağızındaki yükü

(Kaçak:55)

Dizelerinde başarılı bir biçimde kullandığı imgeye pek çok şiirinde yer verir. İmgenin bir yere bağlanması gerektiğini düşünen şair, resimdeki gibi bir soyut şiir olamayacağını düşünür. “Yani resimdeki gibi abstrait bir şiirle kişilik yapmanın çok güç olduğu kanısındayım.” (Duruel, 2017: 22) Şair, şiirde dilin sade olması gerektiğine inanır. Şiiri özel yapan şairin söylemidir. “Şiir, konuşma dilinden uzaklaşmamalıdır.” (Duruel, 2017: 46) Şairin kullandığı imgeler onun kültür birikimini gözler önüne serer ve şiirinin kaynakları hakkında da bize bilgi verir. Şair; divan edebiyatından, halk

edebiyatından ve Batı edebiyatından etkilenmiştir. Ayrıca ironi ve humour şiirinin önemli unsurlarındandır.

...

Bütün mimarlar yüksek, mühendisler de

Bir sen kaldın alçak mimar ey Sinan Usta!

(Teknokratlar: 134)

Dizeleri bunun başarılı örneklerinden biridir. Cemal Süreya'nın şiirlerinde görülen bir başka husus dize deformasyonudur. Futurist bir anlayışla kelimeleri bölen hatta şekiller yapan şair bu konuda da standartların dışına çıkmıştır.

Şelaleye

Düşmüştür

Zeytinin dalı;

Celaliyim

Celalisin

Celali.

(Kısa Türkiye Tarihi:219)

Şair, şiirlerinde serbest nazım şeklini kullanmış ve ölçüye yer vermemiştir. Şiirlerinde teşbih, telmih, istiare, mecaz-ı mürsel sanatlarına yer veren şair halk söyleyişlerinden de faydalanmıştır.

...

Bir kadın yüzü avucum kadar

İki gözümle gördüm vallahi billahi

Yıldızlar vardı kafayı çekmiştim

Bu kimin meyhanesi ha ha ha.

(Dalga: 18)

Dizelerinde “Avuç kadar, iki gözüyle görmek, vallahi billahi, kafayı çekmek” bu söyleyişlere örnek verilebilir. Şair şiirlerinde Yunus Emre, Karacaoğlan gibi halk şairlerine, Fuzuli gibi divan şairlerine hatta Osmanlı padişahlarından şair arkadaşlarına varıncaya dek geniş bir şahıs kadrosuna yer vermiştir. Edebiyatı gelenekle beraber bir bütün olarak algılan şair şiirini tarihin ve günlük hayatın izleriyle süslemiştir. Bunun yanında İslam, Hristiyanlık, Musevilik gibi dinlere ve bu dinlerin kutsal kitaplarına yer vermesi din olgusuna da geniş bir perspektiften baktığının göstergesidir. Aşkî erotik boyutuyla ele alan, kadın bedenini bazen nahif bazen ironik boyutuyla ele alan şair, bu tarz söyleyişin de edebiyatımızdaki öncülerinden olmuştur.

...

Bu da Süheyla'nınki işte aynı

Her yerde görülen herhangi bir üçgen

Bir kenarını yamuk çizmişler Üsküdar'a gidiyor

...

(Üçgenler:22)

Düz yazılarında sade bir dil kullanan şair söyleyeceklerini dolandırmadan söylemiş bir çok konuda fikirlerini beyan ederken entelektüel kişiliğini de ortaya koymuştur. Folklor Şiire Düşman başlıklı yazısında: “Şiir anayasaya aykırıdır.” diyen şair, şiirin yasasının olmadığını vurgulamış şairin hayal gücü ile şekillenecek bir şiir anlayışına kapı aralamıştır. Türk Edebiyat Tarihi adına o güne kadar ifade edilmemiş bir tarzın sahibi olan şair, gerek dil anlayışı ile gerek şiirine aktardığı kültür birikimi ile unutulmayan ve takip edilen bir şair olmayı başarmıştır.

Cemal Süreya'nın özellikle gençlik yıllarında kullandığı takma isimler; “Pazar Postası ve Vatan gazetesindeki yazılarında Osman Mazlum, Ali Fakir, Dr. Suat Hüseyin; Papirüs dergisindeki şiir çevirilerinde Hasan Basri; Kazgan'daki şiir ve desenlerinde Cemasef; Mülkiye dergisindeki karikatür ve desenlerinde Charles Suares; Feyzi Halıcı'nın Konya'daki Çağrı gazetesinde Suna Gün; Sivas'ta çıkan Su dergisinde Ali Hakir, Hüseyin Karayazı, Adil Fırat'tır. Diğerleriyse, Genco Gümrah, Ahmet Gürsu ve Birsan Sağanak'tır.”(Güler, 2004: 23)

1.4. Cemal Süreya'nın Eserleri

Şiir

- Üvercinka (1958)
- Göçebe (1965)
- Beni Öp Sonra Doğur Beni (1973)
- Sevda Sözleri (1984, Üvercinka, Göçebe, Beni Öp Sonra Doğur Beni, Uçurumda Açan-1984- ile birlikte)
- Güz Bitigi (1988)
- Sıcak Nal (1988)
- Sevda Sözleri (1990, 1995, tüm şiirleri)
- Korkarak Vinç
- Uzaktan Seviyorum Seni

Deneme-Eleştiri

- Şapkam Dolu Çiçekle (1976)
- Günübirlik (1982)
- 99 Yüz (1992)
- Uzat Saçlarını Frigya (1992)
- Folklor Şiire Düşman (1992)
- Aydınlık Yazıları/ Paçal (1992)
- Oluşum'da Cemal Süreya (1992)
- Papirüs'ten Başyazılar (1992)
- Toplu Yazılar I (2000, Şapkam Dolu Çiçekle ve Şiir Üzerine Yazılar)
- Toplu Yazılar II (2005, Günübirlikler)
- Günler (1993 günden oluşan günlük)

Günce

- 999 Gün(Günler)/ Üstü Kalsın (1981)

Mektup

- Onüç Günün Mektupları (1990)

Çocuk Kitabı

- Aritmetik İyi Kuşlar Peki (1993)

Söyleşi

- Güvercin Curnatası (1997)

Derleme

- Mülkiyeli Şairler (1966)
- Yüz Aşk Şiiri (1967)

Şiir Çevirileri

- Yürek ki Paramparça (1995)

Öteki Çeviriler

- Gelinlik Kız (E. Ionescu- 1964)
- Küçük Prens (A. De Exupery- 1965)
- Bir Aşk Kırgınının Şarkısı (Apollionaire- 1965)
- Günümüz Sağcı Fikirleri (S. De Beauvoir- 1966)
- Sade'ı Yakmalı mı? (S. De Bauvoir-1966)
- İhtilalin Özü (Mao Zedung-1967)
- Amerika Birleşmemiş Devletleri (V. Pozner- 1967)
- Aşkın Suçları (M. De Sade-1967)
- Palto (Gogol-1968)
- Yeşil Papa (Asturias-1967)
- Gök Cephesi (N. Dinh- 1968)

- Küçük Prens (A. De S. Exupery- 1975)
- 32 Saat Özgürlük (G. Hernadi- 1968)
- Milli Kurtuluş Cephesi (D. Bravo- 1969)
- Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması (Lenin- 1974)
- Dine Karşı Düşünce Tarihi (A. Bayet- 1970)
- Bir Aşk Kırgınının Şarkısı (Apollinaire-1970)
- Büyük Ahlak Doktrinleri (F. Gregoire-1971)
- Vadideki Zambak (Balzac-1985)
- Nekrassov (Sartre-1971)
- Gönül ki Yetişmekte (Flaubert- 1971)
- Goriot Baba (Balzac- 1974)
- Meyhane (E. Zola- 1974)
- Çin Uyanınca (A. Peyrefitte- 1975)
- Venezuela Makiliklerinde Douglas Bravo Konuşuyor (1976)
- Mutluluk Getiren Seks (1976)
- Emegın ve Emekçinin Tarihi (P. Brizon- 1977)
- Faşizmin Analizi (Macciocchi-1977)
- Kırmızı Balon (Lamorissey- 1980)
- Yarını Bilen Adam Nostradamus (Fontbrune- 1982)
- Bir Tanem (Marceau- 1991)

İKİNCİ BÖLÜM

CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRLİNDE RENKLERİN KULLANIMI

Renkli şiirlerin sahibi Süreya, renk bildiren sözcükleri kullanmayı amaç değil, araç edinmiştir. Rengin duygu ve düşünceleri sembolize etme gücünden faydalanmış, imgesel şiirine renklerle katkıda bulunmuştur. Şair, resim sanatından etkilenmiş, etkilendiği resimlerden şiir yazmıştır. Bu şiirlerde amacı tabloyu canlandırmak değil, tablonun figürlerinden şiire katkıda bulunmaktır. Bu nedenle şiirlerindeki renkler, bir resmi tasvir etmekten ziyade, duyguları tasvir etmek için kullanılmıştır. Yani şair, resimle şiiri birbirine karıştırmamıştır. Şiirlerinde resim sanatından izler bulunması tıpkı siyasaldan, güncelden, kültürden faydalanması gibi onun çok yönlü entelektüel kişiliğinin neticesidir.

...

Renkleri tek tek alırsan hepsi tarikat.

...

(16 Dize:271)

Diyan şair, renklerin hepsinin eğitici bir yol olduğunu düşünmüş, duygularının tercümanı olarak renkleri görmüştür. Süreya’nın şiirlerinde her rengin verdiği bir mesaj, öğrettiği bir ders vardır.

Netice itibariyle hayatın her alanında kullandığımız renkler, şiir sanatının da başat öğelerindendir. Nasıl ki renksiz bir hayat düşünülemez ise içinde hiçbir şekilde renk barındırmayan bir sanat da düşünülemez. Çünkü sanat hayatın yorumlanmasıdır. Süreya’nın şiirlerine kullandığı renkler açısından bakmak, şairin hayata nasıl baktığı hakkında fikir verecek, şiirlerinin anlaşılması için yeni bir kapı aralayacaktır.

2.1. Cemal Süreya Şiirinde Mavi

Gökyüzü ve denizin rengi olan mavi, insanın en çok kullandığı renklerden olmuştur. Hayatımızın her alanında bu renkle ilgili birçok unsur bulunmaktadır. Bu nedenle mavi sanatın tüm dallarında duyguların tercümanı olmuştur.

Mavi, insanın en fazla dikkatini çeken renklerdenidir. Öyle ki araştırmalar yeni doğmuş bir bebeğin sadece mavi renge tepki verdiğini göstermektedir.

(www.radikal.com.tr renkler hakkında bilmediğimiz 15 şey/15.11.2017) İlk tepki verdiğimiz bu renk, asırlar boyunca çeşitli anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır.

Kültüre ve yaşam şekline göre farklı anlamlar içeren bu renk, insan tarafından kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz olarak algılanmıştır. Mavi, aynı kültürde bile farklı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. İran'da olumsuz anlamda kederin rengi olarak kullanılırken, İran halılarındaki mavi kısımların cennetin sembolü olması olumlu anlama örnek verilebilir. (Sözen, 2007: 77) Farklı kültürlerde farklı anlamlar içeren bu renk “Hindistan'da sessizliğin rengi olarak; Moğollarda ise kudret ve kuvvetin rengi olarak kullanılmıştır.” (Sözen, 2007: 77) Mavi renk gökyüzü ve Merkür gezegenini de temsil etmektedir. (Sözen, 2007: 77) Bu anlamlar çağlara ve medeniyetlere göre değişir.

Türk kültüründe de mavinin yeri önemlidir. “Eski Türklerde koyu mavi renk, sadakat ve koruyuculuk ifadesi olarak kullanılmıştır. Türkler bu renkle boyanmış kumaşlara ‘Dar-mekan’ demişlerdir. Bu kelime zarardan koruyucu anlamına gelmektedir.” (Sözen, 2007: 77) Bu cümleden hareketle Türkler için mavinin olumlu anlam içerdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca;

Gök ve mavi Türk kültüründe gök ve suyun simgesi olarak kabul edilmiştir. Gök ve su mukaddes sayılır. Sonsuzluğu, türeyişi, emniyet ve huzuru telkin eden bir renktir. Aynı zamanda dostluk, sadakat, vefa, aydınlık, temizlik ve ruhanilik sembolüdür. (Naskali, 2017:143)

Türkler göğü ve suyu kutsal saydıkları için göğün ve suyun rengi olan mavi rengi de olumlu anlamlar içerecek şekilde kullanmışlardır. Türk edebiyatının ilk yazılı örneklerinden olan;

Orhun Yazıtlarında devlet adı genellikle Türk Kağan biçiminde geçmekteydi. Oysa kitabelerin bir yerinde Kök Türk sözüne rastlanır. Buradaki ‘kök’ gök olarak bilinen mavi rengin açık tonudur. Bu söz Türk kağanlığının doğu tarafını işaret için kullanılmıştır. (Yardımcı, 2011: 2)

Bu renk, Türklerin kullandığı en eski renklerdenidir. Mavi, Oğuz Kağan destanında da geçer. “Oğuz Kağan’ın yüzünün mavi olması, birinci eşinin gökten inen mavi bir ışıktan çıkması, ordusuna kılavuzluk eden kurdun mavi renkte olması kutsallıkla ve Tanrı ile bağdaştırılabilir.” (Küçük, 2010: 54) Bu da Türklerin bu renge kutsallık atfettiklerinin bir başka kanıtıdır. Türk kültüründe mavi kimi zaman da bağımsızlık sembolü olmuştur. Göktürkler'in bayrağının mavi renkte olması, Türklerin mavi renge yükledikleri anlamın en güzel örneğidir. Mavi aynı zamanda özgürlük demektir.

Bu rengin kültürel, siyasal, dinsel birçok anlamının olmasının yanında, edebiyatta da çokça tercih edilmesi dikkat çekicidir. Türk Edebiyat Tarihi'ne baktığımızda koşuklarda, günümüzde ise birçok şiirde ve eserde mavi renk kullanılmıştır. Birçok eserin adında mavi rengin izlerini görürüz. Örneğin; Mai ve Siyah, Mavi Sürgün, Mavi Gezi gibi...

Süreya'nın şiirinin yapısına bakıldığında geçmişin üzerine yeni temeller attığı görülür. Mavi rengi kullandığı şiirlerinde de şairin bu tutumu kendini gösterir. Anılarına, geçmişine ya da hayallerine döndüğü zamanlarda mavi rengi kullanır.

2.1.1. Mavi Göz

Göz, şiirlerde en çok geçen güzellik unsurudur. Kalbin aynası olarak bilinen gözler şairlerin ilham kaynağı olmuştur. Ancak, Türk kültüründe mavi gözün güzellik unsuru olarak yeri başkadır. Mavi göz, adeta yiğitliğin sembolüdür. Örneğin; Oğuz Kağan Destanı'nda, Oğuz Kağan tasvir edilirken gök göz tabiri kullanılır. Gök, Türklerde mavi rengin karşılığıdır.

Mavi göz özellikle Asya toplumlarında az görülen bir renktir. Hatta bir araştırmaya göre mavi göz bir mutasyon sonucunda oluşmuştur ve mavi gözlülerin hepsi aynı ırktır. (www. radikal.com.tr. renkler hakkında bilmediğimiz 15 şey/ 15.11.2017) Bu nedenle de az bulunan mavi göz, Türk şiirinde ayrı bir yere sahiptir. Bu nadirlik aynı zamanda güzellik anlamına da gelmiş, mavi göze derinlik, dinginlik atfedilmiştir.

Cemal Süreya'nın da mavi göze özel bir ilgisinin olduğunu söyleyebiliriz. Şair kadın ile aşk kavramını birleştirdiği gibi mavi göz ile kadını da bütünleştirmiştir.

...

Güzin utanmak gerektiğini ileri sürüyor

Boyuna ileri sürüyor, gözleri mavi

...

(Şiir: 14)

Şiirde Güzin, erotizmi imgeleyen bir kadın figürüdür ve Güzin, fiziksel özellikleri arasından mavi gözleri ile öne çıkıyor. Mavi, gözü tasvir ettiği için sahibine serin,

dingin bir ifade yükler. Güzin utangaç ancak yaramaz bir kadındır. Mavi gözlü olması, Güzin'e derinlik kazandırmıştır. Bu da bize onun basit ya da sıradan bir kadın olmadığını gösterir. Şairin mavi gözleri bu şekilde ifade etmesi, sevgilisine duyduğu aşkı ve özellikle şevki göstermesi nedeniyle önemlidir.

...

Şurda senin gözlerindeki bakımsız mavi, güzel laflı İstanbullar

Şurda da etin çoğalıyordu dokundukça lafların dünyaların

(Aşk: 17)

Şiirde gözlerdeki mavi, bu kez “bakımsız mavi” tabiri ile öne çıkmaktadır. Şairin şiirlerindeki kadın tasvirine baktığımızda kızıl saçlı, mavi gözlü, beyaz tenli, uzun bacaklı, uzun boyunlu bir kadınla karşılaşırız. Bu kadın, hem cüretkar, hem utangaç, fedakâr, şefkatli, bilgili ancak yatakta yatmayı da bilen bir kadındır. Şiirdeki mavi gözlü kadın, şairde istek uyandıran kadındır. Bu ifadelerden yola çıkarak şairin, gerçekte hayali birleştirdiğini söyleyebiliriz. Bu kadına atfedilen özellikler kadının özelliği olabileceği gibi şairin istediği kadın tipinin özelliği de olabilir. Şiirde dikkati çeken bir başka husus şairin gözlerle birlikte tensel bir çekimden de bahsediyor olmasıdır. “Platon’dan bu yana, aşkı yüceltmış, bedeni küçümsemiştir. Ama aşk en başından beri bedene soyluluk katmıştır: Fiziksel, tensel çekim olmadan aşk olmaz.” (Paz, 2002: 123) Cemal Süreya bu tespitin farkına varmış kadının güzellik unsurlarına yer verirken cinsel çekim gücüne de yer vermiştir. Süreya’nın şiirinde gözlerin tensel çekiciliği de vardır.

...

Karagözlü hançer, sen; sen, mavi bakışlı kılıç,

...

(Yaz sonu: 210)

“Karagözlü” diye başlayan dize “mavi bakışlı kılıç” ifadesi ile son bulur. Bakışın mavi, gözlerin kara olması önemli bir vurgudur. Karagözlü hançer, kara saplı hançer ifadesini hatırlatır. Bu ifade sevgilinin gözlerinin şairin yüreğine derin bir şekilde işleminin altını çizirken; mavi bakış ifadesi sevgilinin bakışının şairin yüreğinde daha

lık bir duygu bıraktığı ve bu bakışın şaire huzur verdiğini düşündürür. Kılıç gibi keskin olması ise bakışların etkileyciliğine vurgudur.

Mavi rengin gözleri nitelemesi ile anlamsal olarak okurun algısına göre, sözcüğün ifade ettiği duygu devreye girer. Göz sözcüğü, renk nitelemesi olmadan verildiğinde şiirsel heyecan eksik kalacaktır. Mavi göz, nitelemesi mavi renginin sembolik anlamından faydalanarak göze anlam yüklemektedir.

...

Güneşle birlikte bahçelerde mavi gözlü bir aslan dolaşır

Yırtılan İpek sesiyle,

Mavi gözlü aslan, esrik bir aslan. Zurayk dediler adına.

...

(Yırtılan ipek sesiyle: 88)

Cemal Süreya şiirlerinde telmih sanatına başvurulduğu görülür. Zurayk, kelimesiyle şair bir başka zamandan ve başka bir diyardan bahsederek bu sanatın en güzel örneklerinden birini verir.

Fırat ve Dicle nehirlerinin birleşip Şattülarap adını aldığı yere Abbasi İmparatorluğunu sarsan zenci köle ayaklanmasına, 869 dan 883 yılına kadar süren Alevi ‘Al Basri’ namıyla Ali Bin Muhammed önderliğinde gerçekleştirilen büyük zenci- işçi ayaklanmasına götürür. Şir-i zenci (zenci aslan), Zurayk’ın taraftarıyla birlikte, Ali b. Muhammed’e destek vermişti. Ali Bin Muhammed, Kuran’ın Tevbe Suresinin 111. Ayetini, kırmızı bir bezin üzerine yeşil yazıyla yazar, bunu bir bayrak yapar ve taraftarları bu bayrağın altında toplanır. (Yüceer, 2007: 2)

Şair şiirde telmih sanatı yaparak bu tarihi hadiseyi hatırlatır ve bu bölgenin geçmişine ait birikimini de gözler önüne serer. Zurayk’ın mavi gözlü olması şairin bu tipi idealize ettiğini de gösterir. Tıpkı Oğuz Kağan Destanında Oğuz’un gözünün mavi olması gibi Zurayk’ın gözünün de mavi olması onun kahraman ve idealize edilmiş bir tip olmasına vurgudur.

...

Çalgılar ikidurur sürgün ilinde,

Bir gözü mavidir bir gözü blue.

...

(Çekirge Bulutu: 244)

Şair, “sürgün” ilinde ifadesiyle hayatındaki sürgünü yani Erzincan’dan Bilecik’e sürgün olduğunu hatırlatır. Bir gözü mavidir bir gözü blue dizesiyle yine mavi gözden bahseden şair kelimenin İngilizce karşılığı olan blue kelimesini de kullanır. Mavi ve blue sözcüklerinin bir arada kullanılması dizeyi dikkat çekici hale getirmiştir. Şair böylece Doğu ve Batı kültürünü bir araya getirmiştir. Fakat bu bir araya geliş sentez değil, çelişkidir. Süreya’nın “Şiirlerinde ‘caz ile kavalı’ bir arada buluruz. Çünkü çelişkiyi yaşayan Türk insanıdır. Hele ki Cumhuriyetin ilk yıllarına tanık olmuş bir şairin böylesi bir ikilemi tüm benliğiyle yaşamış olduğu düşünülecek olursa bir dönem Türk insanının ruh profilini ortaya çıkartmaktadır.” (Güler, 2004: 19) Bu nedenle şairin bu kelimeleri bir arada kullanması özellikle vurgulamak istediği bu çelişkinin neticesidir. Aynı zamanda, mavi göz betimseldir. Dolayısıyla bir yan anlam içermemektedir.

...

İstanbul'da en ince minarede

Beş tane gözüm vardı mavi

...

(Saat Beş: 290)

Şiirde mavi göz bu kez sevgilinin değil, şairin gözüdür. Şairdeki mavi gözler İstanbul'da en ince minarede bulunmaktadır. İstanbul’un en ince minareleri Nusretiye Camisine aittir. (www.beyaztarih.com-/05/10/2017) Bu cami aynı zamanda denizi de görür. Şairin en ince minarede mavi gözlerinin olması bu tarihi mirasa atıftır. Bu gözler denizi, martıları, kadınları, balıkları görür. Ve gördüğü tüm varlıkları tasvir eder. Gözlerin maviliği ile birlikte, denize ait unsurları da kullandığı için bu gözlemin İstanbul'a ait maviliklerle alakalı olduğu düşünülür.

...

Gözlerimin gemileri kuş istiyor

Açılıp kapandıkça sevdam

Kapanıp açılıyor bir mavi

...

(Göçebe: 61)

Mavinin kapanıp açılması bizde göz izlenimi uyandırmaktadır. Bu dizelerde gemiler, mavi, açılıp kapanmak denizi ya da denizin mavisine sahip güzel gözleri ifade etmektedir. Gözlerin mavi olması doğal bir durumdur. Bu dizelerde denize ait unsurlarında verilmesiyle birlikte mavi göz ve deniz arasında bağlantı kurulmaktadır.

...

Kimimizin gözlerinde Jandarma mavis

Kimimizin bayrağı naftalin içinde.

...

(Di Gel: 280)

Bu dizelerde jandarma mavis bir göz rengi olmaktan ziyade gözde bırakılan izlenim olarak kullanılmıştır. Jandarma mavis ve naftalinli bayrak tabirleri burada özgürlüğü kısıtlanmış insanları düşündürmektedir. Jandarma mavis baskıyı düşündürür. Bu dize şairin bir kamyonetin arkasında Erzincan'dan Bilecik'e, başlarında duran jandarmayla birlikte sürgün gidişinin bilinçaltındaki yansımasıdır. Şairin dizelerinde onun bilinçaltının izlerini çokça görmek mümkündür. Onun şiirlerinde bilinçaltından izler bulunması sürrealist bakışının da göstergesidir.

Şair şiirlerinde mavi gözü; bir kadındaki güzellik unsuru olarak kullandığı gibi özellikle denizi kastedecek şekilde de vurgulamıştır. Mavi rengin manevi ifadesinden de faydalanan şair bazen de harareti dizelerin hararetini almak, duyguyu dengelemek için mavi rengi kullanmıştır.

2.1.2. Mavi Gökyüzü

Mavi, aynı zamanda gökyüzünün rengidir. Mavi denilince akla gelen iki tabiat ögesi vardır. Bunlar; gökyüzü ve denizdir. Gökyüzünün mavisi insanda sonsuzluk duygusu uyandırır. “Gökyüzünün, havanın ve okyanusların rengi mavi olduğu için mavi geniş, sakin ve dingin boşlukları çağırıştır.” (Türkoğlu, 2015: 53) Bu boşluklarla insan ruhu arasında kuvvetli bir bağ kurmak mümkündür. Cemal Süreya bu bağı kurmayı başarmış şairlerimizdendir.

Maviye bu olumlu anlamının yanında olumsuz anlamlar da yüklenmiştir. “Sözelimi gökyüzü ile birleştirilmesiyle boşluğun, uyuşmazlığın, çelişkinin ve çaresizliğin sembolü olarak, yolculukla birleştirilmesiyle de insanları birbirinden ayıran mesafenin göstergesi olarak sembolik anlamlar kazanmıştır. Taşıdığı bir diğer olumsuz anlam ise vazgeçmeyi simgelemesidir.” (Türkoğlu, 2015: 53) Şiirlerde mavi gökyüzünün daha çok sakinleştirici, mutluluk verici hali yer almıştır. Mavi gökyüzünün birleştirici bir etkisi de vardır. Evrendeki tüm canlı ve cansız varlıkların bir gök kubbe altında olması ona birleştiricilik gibi sembolik bir anlam da katar. Gökyüzü, kuşların süzüldüğü yer olması itibarıyla özgürlüğü simgeler.

Cemal Süreya şiirlerinde mavi, gözlerin, denizin ve de gökyüzünün rengidir.

...

Şimdi bir güvercinin uçuşunu bölüşüyoruz

Gökyüzünün o meşhur maviliğinde

Uzun saçlı iri memeli kadınlarıyla

Bir Akdeniz şehri çıkabilir içinden

Alıp yaracak olsak yüreğini

Şimdi bir güvercinin

...

(Cigarayı Attım Denize: 21)

Gökyüzü bu dizelerde maviliği ile birlikte enginliği, dinginliği, özgürlüğü imgeliyor. İlk ve son dizelerde güvercin kelimesinin geçmesi bu savımızı destekliyor. Cemal Süreya şiirlerinde özgürlük temi önemlidir. Cinsellikten, kadının manevi ve maddi özgürlüğüne

kadar birçok alanda özgürlük; şairin şiirinin temi olmuştur. “Aşığın ortaya çıkışı, kadının ortaya çıkışından ayrılamaz. Kadın özgürlüğü olmadan aşk söz konusu değildir.” (Paz, 2002: 119) Bu nedenle Süreya’nın aşkı özgür kadınlardır. Güvercin-mavi-gökyüzü-kadın kelimeleri şairin özgürlükle aşkı bağdaştırdığını gösteren kelimelerdir. Gökyüzünün maviliği ise hayalleri, dinginliği, sonsuzluğu her yerde özgürlüğü simgeler.

...

Kadın gözlerini koydu ortaya

Bir mavi bir gökyüzü aldı çevrelerini

...

(Şiir: 23)

Bu dizelerde de kadının gözleri ile gökyüzünün maviliği arasında bir bağlantı kurulmuştur. Kadının gözleri, gökyüzünün mavi rengindendir. Bu niteleme kadının gözlerinin derinliğini, güzelliğini, sonsuzluğunu betimlemek için kullanılmıştır. Şairin bu ifadeleri mutluluğu, huzuru, sevdayı saran bir söylemin yansımasıdır.

...

Tepede bir gökyüzü vardı yuvarlak

Şöylemesine maviydi kör oldum

...

(Sizin Hiç Babanız Öldü mü: 26)

Dizelerinde gökyüzü, hamama yapılmış bir aksesuar izlenimi verir. Şiirde aslında dar bir mekân vardır. Şair mekânı psikolojik durumuna göre yorumlamaktadır. Bu nedenle de mavi gökyüzünü göremez, kör olmuştur. Şairin babası kendisi için ölmüştür. Şair, içinde bulunduğu mekânı yani hamamı tasvir ederken, ölümden duyduğu üzüntüyü ima eder. “Anneden ayrılmaya karşı olan mücadelede Eros, realite prensibini oluşturan her şeye karşı (babaya karşı, yüceltmeye ve ya yok sayılmaya karşı) ilk meydan savaşını verir.” (Fromm, 1998: 101) Şair küçük yaşta annesini kaybetmiştir ve babası onu zalim bir üvey anne ile baş başa bırakmıştır. Yaşadıkları dolayısı ile de şair için babası ölmüştür. Şairin şiirlerindeki erotik ifadelerin ardında bu duygunun da rolü vardır.

Aslında anlatı türlerindeki algısal mekân yorumunu bu şiir için de düşünebiliriz. Algısal mekân kişinin içinde bulunduğu ortamı ruh haline göre algılamasıdır. Şair ruhsal olarak zor durumdadır bu nedenle de mekânı dar olarak algılar. Şiir ve anlatı türlerinde, anlatıcının ya da şairin psikolojisi ön plandadır. Şair, şiirde mavinin derinliğini, huzurunu görmek ister ama göremez. Bu ifade şairin duygusal ve psikolojik durumunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu algı onun umudun rengi olan maviyi görmesini engeller.

...

Ah şimdi benim gözlerim

Bir ağlamaktır tutturmuş gidiyor

Bir kadın gömleği üstümde

Günün maviliği ondandır

Gecenin horozu ondan

...

(Yazmam Daha Aşk Şiiri: 43)

Şiirde günün maviliği derken şair, güneş doğunca ortaya çıkan gökyüzünün maviliğinden bahsediyor. Gecenin horozu derken şair erotik tabirlerden birini daha kullanıyor. Günü maviliği, günün güzelliğini ifade etmek için kullanılmış tabirdir. Gün sevgili ile güzeldir şair bunun kıymetini anlamıştır. Bu dizelerde mavi olumlu anlam taşımaktadır. Günü maviliği derken şair bir bakıma gündüzünün sakinliğine vurgu yapar. “Sıcak renkler dinamik ve soğuk renkler statik bir özelliğe sahiptir. Sıcak renkler heyecan, canlılık ve hatta saldırganlık, soğuk renkler ise sakinlik yatışma ve devinimsizlik yaratır.” (Naskali, 2017:143) Mavi soğuk bir renk olduğu için bu dizelerde durağanlık ifade etmektedir. Şairin günü durağandır fakat gecesi bir o kadar hareketlidir bunu horoz kelimesinden anlıyoruz. Şiirde “Gündüz şuura, gece şuuraltına tekâbül eder. Gece, ayrıca çocuğun doğumundan önce annesinin karnında, onunla bir olduğu safhanın sembolüdür.” (Şen, 2012:103) Anne karnında kişi kendiyle ve annesiyle baş başadır. Bu tabir ile de gecenin karanlık ve sessizliğin zamanı olduğunu görüyoruz. Ancak bu sessizliği bozan bir horoz vardır ki bu da şairin içgüdüleridir.

...

Mavi

Su ve gök ögesi

(Ceyhun Atuf Kansu: 185)

Şair bu dizede maviden ne anladığını ifade ediyor. Mavi renk, şair için su ve gök ögesidir.

Dünyanın büyük bir bölümünün ve evrenin ve gök kubbenin mavi olduğu düşünülürse Tanpınar'ın 'mavi bir ışık ortasında yüzmekteyim' dizesinde de vurgu yaptığı gibi hem deniz hem de gökyüzü birbirini çağrıştırır. Mavi bu kadar büyük geniş boşlukları ve geniş anlamları, büyük su kütlelerini çağrıştırmaya rağmen görünmez. (Türkoğlu, 2015: 94-95)

Mavi; gökyüzünün ve suyun rengi olması itibarıyla her gün gördüğümüz ve çoğunlukla fark edemediğimiz bir renk olsa da Süreya'nın şiirlerinde mavi, gökyüzü ve suyun rengi olarak dikkat çeker. Şair şiirlerinde mavi rengi fark ettirir.

...

Bu yıldız tutmaz mavilikte

Ne deniz ne köpük kâr eder bana

...

(Şarkısı Beyaz: 277)

Bu dizede de "bu yıldız tutmaz mavilikte" derken gökyüzünü kastetmektedir. Şiirde yine mavinin iki önemli ögesi olan deniz ve gökyüzü bir arada kullanılmıştır. Şairde mavinin uyandırdığı intiba, tabiatta bulunan iki öğeden esinlenmiştir. Burada aynı zamanda hiçbir şeyin engelleyemeyeceği, karşı konulmaz bir aşk vardır. Bu yıldız bu mavilikte tutmaz derken dikiş tutturamayan bir aşkla karşılaşırız. "Evren, eskilerin gözünde, kusursuzluğun görünür imgesiydi; Platon, yıldızlar ve gezegenlerin çevrimsel deviniminde, varlık ve iyi'nin biçimini görmüştü. Devinim ile kimliğin uzlaşması: Göksel cisimlerin dönüşleri bir değişiklik ya da bir rastlantı değildi, varlığın kendi kendisiyle diyaloguydu." (Paz, 2002:158) Cemal Süreya şiirinde de gökyüzü kusursuzdur, şair gökyüzünün hareketleriyle ruh dünyası arasında bağlantı kurar. Yıldızların mavilikte tutmaması aslında şairin kendi kendisiyle diyalogudur.

...

Şimdi acının ve hüznün göklerinde

Umudun yıldızı sarı yıldız mavi yıldız

...

(555 K: 288)

Acının ve hüznün göklerinde sarı yıldız ve mavi yıldız vardır ve şair bunu umudun yıldızı olarak nitelemiştir. Şair, mavi ve sarıyı umudun rengi olarak görmektedir. Mavi “Bir taraftan barışı simgelerken diğer taraftan içinde bulunduğu durumdan kaçışı, rüyaları ve hayalleri simgeler.” (Türkoğlu, 2015: 53) Mavi yıldız şairin umudu ve hayalleridir. Her ne kadar hüznün içinde olsa da hala bir umudu vardır. Yine;

Pek çok kültürde ilahiliği çağrıştıran mavi temizleyen, besleyen ve serinleten suyun sembolü olan bu rengin açık tonları, daha çok sonsuz göğü ve hareketsizliği temsil ettiği için düşünceleri, duyguları sonsuzluğa taşır ve kişiyi melankolik yapar, yaşadığı dünyadan uzaklaştırır, içine kapanmasına neden olur. (Naskali, 2017:103)

Bu nedenle şiirdeki yıldızın mavi olması şairin melankolik ruh halini göstermektedir. Şair bu tamlamayı umut kelimesi ile birlikte kullanmış olsa da kapalı bir ruh hali, içe dönük bir duruş kendisini sezdirmektedir. “Sarı, maviden daha çok kırmızıya yakındır.” (Witgenstein, 2007: 37) Biri soğuk diğeri sıcak olan bu iki renk bir arada kullanılmıştır. Süreya’nın şiirinde karşıt durumların ve sözcüklerin birlikte kullanılması dikkat çekicidir. Şair, vurgulamak istediği duyguyu bu metotla okuyucuya hissettirir.

Şairin şiirlerinde mavi, gök unsuru olarak kullanıldığında daha çok umudu, hayalleri ve sonsuzluğu simgelemiştir. Mavinin dinlendirici, huzur verici, sakinleştirici bir etkisi vardır. Kırmızı renkle coşan şair, mavi renkle birlikte durgunlaşmış, içe dönmüştür. Bedensel hızı ve hareketi anlatırken kırmızıyı kullanan şair, mavi rengi daha çok ruhsal durumunu, içe kapanışını, huzur arayışını ifade etmek için kullanmıştır.

2.1.3. Su Ögesi Olarak Mavi

Cemal Süreya şiirinde mavi rengi su ögesi olarak da kullanmıştır. Su, Türk şiirinde çokça kullanılan öğelerdendir. Su, Türk destanlarının mitlerindedir. “Yaratılış

Destanı'nda göğün yerin olmadığı sonsuz deniz bulunmaktadır.” (Karakurt, 2015: 67) Su, anasır-ı erbaa dediğimiz kainatı oluşturan dört temel öğeden biridir. Bu nedenle Türk şiirinde de en çok kullanılan unsurlardan olmuştur. Yunus Emre'den Karacaoğlan'a, Fuzuli'den Tevfik Fikret'e kadar birçok şair şiirinde su unsurunu kullanmıştır.

Cemal Süreya, şiirlerinde farklı edasıyla dikkatleri üzerine çekmiş bir şairdir. Şiirinde suyu kullanırken farklı imgelerle birleştirmiş ve mavi renk ile nitelemiştir. Oysa su renksizdir.

...

Bir çocuk boyuna bir suyu söylerdi. Mavi.

...

(Ülke: 48)

Mavi su, tıpkı gökyüzünde olduğu gibi sonsuzluğu imgeler. Çocuk masumiyet, suyun mavi olması ise temizlik ve saflık belirtisidir. İkisinin bir arada kullanılması dizeye olumlu anlam yüklemiştir. Dizeden şairin umutlu olduğu anlamı çıkarılabilir.

Pek çok kültürde ilahiliği çağrıştıran mavi, temizleyen, besleyen ve serinleten suyun sembolü olan bu rengin açık tonları, daha çok sonsuz göğü ve hareketsizliği temsil ettiği için, düşünceleri, duyguları sonsuzluğa taşır ve kişiyi melankolik yapar, yaşadığı dünyadan uzaklaştırır, içine kapanmasına neden olur. (Naskali, 2017: 103)

Şiirin tamamına bakıldığında da şairin yalnız ve melankolik bir tavır sergilediğini görürüz. Bu nedenle mavi renk, şairin duygularının tasviri olarak şiirde kullanılmıştır diyebiliriz.

...

O zamanlar sen daha neydin ki, annen Alucra'nın gizli su kürelerinden geçirdi seni; at arabalarıyla ve büyük bir kalabalıkla gidilen baş döndürücü mavi su kürelerinden.

...

(Yüreğin Yaban Argosu: 93)

Şair şiirde, bir çocukluk anısına vurgu yapar. Annesinin süt içirmek için yaptıklarını hatırlar. “Psikanalistler çocukluğa dönüş arzusunu anneye bağımlılık duygusu ile izah ederler. Beşeri mitolojide ve şiirde anne umumiyetle kapalı, sıcak, mahrem varlıklarla sembolize edilir.” (Şen,2012:103) Şair küçük yaşta kaybettiği annesinin bıraktığı boşluğu şiirlerinde hissettirmektedir. Şiirde Süreya, annesinin kendisini Alucra’nın mavi, gizli su kürelerinden geçirdiğinden bahseder. Alucra Giresun’un bir ilçesidir. Ve Erzincan’a yani Süreya’nın memleketine 148 km uzaklıktadır. Şair, şiirlerinde bildiği mekanlardan uzaklaşmaz ancak bu mekanları anlatırken bilinçaltındaki yansımalarıyla birlikte verir. Mavi su küresi onun hayalleri ve bilinçaltıdır. “Psikanalistlere göre deniz, kadını anneyi ve ya C.G. Jung ’un deyimi ile Animayı temsil eder.” (Şen, 2012: 103) Su küresi de onun annesiyle ilgili bilinçaltındaki özlem ve boşluğun yansımasıdır. Şairin annesinin süt içirmek için anlattığı Kerem ile Aslı hikâyesi onun şairliği için dönüm noktasıdır. Gizli su kürelerinden geçmek şairin şairliğinin şerbetidir. Aşıklık geleneğinde şairin aşık olması için bade içmesi gerekir. Süreya’nın badesi de küçükken bin bir nazla içtiği süttür ve tıpkı aşıkların rüyası gibi Alucra’nın gizli, mavi suları şairliğinin ilk adımı olur.

...

Ustamın gözlerindeki son damla mavi

Takılıp kalmış kirpiklerine,

...

(YKSDT: 96)

Son damla mavi gözyaşındır. Şair için tüm sular gibi gözyaşı da mavidir. Son damla gidişin işaretidir. Gidişin mavi olması sonsuzluğadır. Mavi sonsuzluğun rengidir. Sonsuzluk burada aynı zamanda ölümü çağırır. “Birinin ölümü, bir başkasının doğumunun habercisi ve koşullandırıcısıdır; bu açıdan, ölüm ve doğum birbiriyle bağlantılıdır.” (Bataille, 2006: 67) Bu nedenledir ki son damla mavidir. Mavi umudun rengidir. Şair ölümü bir son olarak görmez.

...

Mermerin memelerinden hafifçe hafifçe damlıyor mavi

İlk mavi, doğru mavi, çayır çimen bilgisi

Cücükleniyor orda hemen ılık menekşesi Şems'in

Çalgıcısını da yanında gezdirirdi Konya'da Şems ki

...

(Vakit Var Daha: 100)

Şems'e bağlanıyor. Mavi bu dizelerde Şems'in düşünce sistemine atıf olma ihtimalini akla getiriyor. Mermer-mavi-damla sözcükleri suyun enginliğinin, berraklığının göstergesi iken mermer aynı zamanda sağlamlığın da göstergesidir. Bu kelimelerle Şems'in düşünce sistemine övgü olabileceği akla geliyor. Mermere damlayan mavi, aynı zamanda sabrı da sembolize eder. Ayrıca dizelerdeki mavi camilerdeki mavi işlemleri de hatırlatır. Şiirde mavi kutsal olanı imgeleme gibi bir anlamı da çağrıştırmıştır.

...

Hafta sekiz cürmümeşhut bir...

Karım gözlerindeki son damla maviyi

Elleriyle saklıyordu her seferinde.

...

(Hafta Sekiz: 279)

Şiirde şairin karısı, şairi, yine şairin gölgesiyle aldatmaktadır. Dizede damla ve mavi bir arada kullanıldığı için gözyaşını akla getirmektedir. Şiirde şairin gölgesinden bile kıskandığı eşine duyduğu aşk vardır. Son mavi damla bize ölümü çağrıştırır. Ancak şiirde aynı zamanda cinsel etkinlik de vardır. "Erotizmin temeli cinsel etkinliktir." (Bataille, 1997: 41) Bu dizelerde erotizm kendini gösterir. "Erotizm ölüme açılır ölüm ise kişinin devamlılığının yadsınmasıdır." (Bataille, 2006: 26) Şair bu görüşü teyit edercesine ölüm ve erotizmi dizede bir arada kullanmıştır.

...

Mavi yolculuklar var bir de,

O yunani o güzel yolculuklarda

Hemen her zaman:

Adatürkiye.

(Kısa Türkiye Tarihi III: 221)

Mavi yolculuk deniz turları için kullanılan bir dolaylı anlatımdır. Mavi yolculuk, “Halikarnas Balıkçısı, Azra Erhat ve Sebahattin Eyüboğlu tarafından literatüre kazandırıldığı kabul edilen ve günümüzde özellikle turizmde kullanılan bir terimdir.” (www.wikipedia.org/ mavi-12.12.2017) Bu dizelerde Türkiye’nin yarımada olmasından, denizlerine yapılan yolculuklardan bahsedilmiştir.

...

Ayıcılar geçti, mağlup insanlar geçti

Rüyalar darmadağındı Şarkısı-beyaz

Sonra dalgalar geldi dile

Sonra bir mavilik aldı her yerimizi;

...

(Şarkısı Beyaz: 278)

Dalgalar kelimesinin ardından her yeri alan mavilik denizdir. Deniz derindir, dingindir. Şairin tüm dertlerini unutturur. “Renklerin sembolik anlamlarına yönelik çok eski, çoğunlukla bilinç dışı hatıralar, çeşitli renk tonlarının duygusal değerleriyle ve aniden ortaya çıkan çağrışımlarla otomatik olarak birlikte etki ederler.” (Kanat,2011:108) Mavi, rüya, mağlup, dalga kelimeleri şairin durgun ruh halinden dalgalı bir ruh haline geçtiğinin sinyalini verir. Bu durgunluğun da dalganın da rengi mavidir. Mavi şairin bilinçaltının rengidir. Şairin bilinçaltında sürgün ve anne kaybı önemli yer tutar. Bu nedenle şair; bu iki hadiseyi mavi renk ile nitelemiştir.

Şair şiirlerinde su, deniz kavramıyla birlikte mavi sıfatını kullanmıştır. Bu niteleme şairin derin, durgun ama umutlu yanını simgeler. Su ve su ile ilgili kavramlar, anne kavramını imlemesi nedeniyle de şairin şiirlerinde önemli yere sahiptir. Su ile mavi rengin birada kullanılması şairin dingin ve derin tarafını imlemesi bakımında dikkat çekicidir. Ayrıca su ve mavi şairin bilinçaltı ile ilgili sinyaller vermesi itibari ile de şiirlerinde ayrı bir yere sahiptir. Şairin şiirlerinde su ve deniz, sonsuzluğu

çağrıştırması nedeni ile de önemlidir. Su, mavi nitelemesi ile şairin bilinçaltını, annesi ile ilgili anılarını ve anneye duyduğu özlemi ifade etmiştir. Bunun yanında mavi su, ölümü ve sabrı da imgelemiştir.

2.1.4. Mavi Rengi Kullandığı Diğer Dizeleri

Cemal Süreya, mavi rengi başka şiirlerinde ses, örtü, damar, çiçek gibi birçok kelime ile birlikte kullanmıştır.

...

Gibi bir Erzurumlu yanından geçen minarelerin

Daracık ısığa buyur etmiş bütün mavilikleri

...

(Süveyş: 30)

Dizesindeki bütün mavilikler şairin mavi olarak algıladığı her şey olabilir. Deniz, gök vb. bütün bu maviliklerin daracık bir ısıkla anlatılması şairin mavi rengi, keyif aracı olarak gördüğünü gösterir. İnsan keyiflenince ısıklık çalar. Bu ısıklıkla mavilerin buyur edilmesi, şaire keyif veren birçok umudun ve unsurun buyur edilmesidir. Şiirde Meryem, şairin ilişki yaşadığı bir kadındır. Isıklıkla buyur edilen bütün maviler şairin sevgili ile yaşadığı her şeydir ki şair kendini iyi hissettiği için mavilikler kelimesini kullanmıştır.

...

Kibrit çak masmavi yanardı sesin

...

(Ülke: 48)

Masmavi yanmak sanki, benzin gibi bir maddenin yanması izlenimi uyandırır. Sesin masmavi yanması aynı zamanda şairin üzerindeki etkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Ses, frekanslar aracılığıyla sezilen, duyulan bir şeydir. Sesin yanışı alışılmamış bağdaştırmadır. Alevin rengine mavi olması şairin bu rengi ön plana çıkarmasına sebep olmuştur. Benzetmede mavi rengin pekiştirilerek kullanılması sesin olumlu algılanması ile de ilgilidir. Şiirde yanmak ve kibrit çakmak, ateşi çağrıştırdığı

için tutku ifade eder. Ancak mavi renk frenleyici bir renktir. (Kanat, 2001:134) Bu nedenle dizede tutkuyu frenleyen dizginleyen, bir duygunun da var olduğunu söyleyebiliriz.

...

Ve balyozla vursalar mısralarına

Soylu bir demir sesi yükselir

Soylu büyük ve mavi bir demir sesi

...

(Göçebe: 64)

Şairin şiirde bahsettiği soylu büyük mavi bir demir sesi onun mısralarında dizelerinden gelir. Bu dize şairin şiirinin yapısını sağlam gördüğüne vurgudur. Demir sesi, özellikle ses vurgusu şiirin en önemli unsuru kelimeye vurgudur. Soylu ve mavi olması ise şairin şiire verdiği değerden ileri gelir. Naskaliye göre; mavi sonsuz göğü ve hareketsizliği temsil ettiği için, düşünceleri ve duyguları sonsuzluğa taşır. (2017:103) Bu nedenle şairin mavi rengi kullanmasındaki amacın; şiirin derinliğini göstermek ve kalıcı olduğunu vurgulamak olduğunu söyleyebiliriz. “Şaire göre sözcük şiirde asıl birimdir. Çağdaş şiirde sözcükler büyük önem kazanmıştır.” (Karaca.2005: 312) Şairin bu sese mavi sıfatını yüklemesi de önemlidir. Şair, cinsellikle kırmızı rengi kullandığı gibi mavi renkle de şiiri bir arada kullanmıştır.

...

Masmavi bir örtü gibi bırakarak gölgeni

Geçtin resim çeken söğütlerin içinden

...

(Yüreğin Yaban Argosu: 94)

Dizede gölge masmavi bir örtüye benzetilmiştir. Bu kez mavi pekiştirilerek kullanılmıştır. Gölgenin mavi bir örtüye benzetilmesi alışılmış bir durum değildir. Yüreğin Yaban Argosu şairin çocukluğuna döndüğü şiirlerdendir. Gölgesini masmavi bir örtü gibi bırakıp giden sevgili aslında annesidir. Gölge mavidir, çünkü gölgenin sahibi şefkat ve iyilik temsili bir annedir. “ Mavi hoşnutluk, iyi niyet, merhamet, açık

sözlülük, dürüstlük, esneklik, yumuşak başlılık, anlaşma, uzlaşma, işbirliği ve huzuru çağırıştırır.” (Martel, 2000: 85) Bu yüzden mavi, şairde anne imajını göstermesi bakımından önemlidir. Şairin şiirlerinde mavi iyilik, umut, derinlik gibi anlamlara gelir.

...

İşgal acılarından mavi bir lirizm çıkaran

Maliyeci şairlerin ilki Bayburtlu Zihni;

(Y.K.S.D. T: 97)

Lirizm³ coşkulu bir anlatımdır. İşgal acılarından coşkulu fakat mavi bir anlatım çıkaran Bayburtlu Zihni, ifadesi şairin şiirlerindeki anlatıma vurgudur. Ayrıca şairin maliyeci olması da Cemal Süreya ile ortak yönüdür. Bayburtlu Zihni Rus işgalini yaşamış ve bu dönemde yazdığı şiirleriyle ünlenmiştir. Süreya, Zihni’nin işgal acılarını anlattığını ifade ederken lirizmine mavi diyerek şairin hem anlatımına hem de işgalden ötürü ortaya çıkan duruma rağmen umutlu olduğuna işaret eder. Ayrıca Süreya mavi renkle şiiri bir araya getirirken şiirin sağlamlığını ve gücünü ifade etmek istemiştir.

...

Sütündeki mavi damarlara koyunların

-Mavi şaman damarlarına-

...

(Ortadoğu: 108)

Şair; şiirde Ortadoğu’nun, yüzlerce yıldır verdiği mücadeleyi ve içinde bulunduğu savaş sıkıntılarını anlatmaktadır. “Sütündeki mavi damarlara koyunların” ifadesinde mavi damar, koyunların memesinde değil, koyunların sütündedir. Ve mavi şaman⁴ damarları tabiri de dikkat çekicidir. Şaman gelecekte haber veren kişidir. Mavi şaman gelecekte olumlu haber veren kişi anlamına gelebilir. Mavi rengin ilahiliği çağrıştırdığını göz önünde bulundurursak mavinin bu dizelerde şamanla birlikte kullanılması dizeye kutsaliyet atfetmiştir.

³ Kişisel duyguların ilham yolu ile coşkulu ve etkili anlatılması (TDK, 2011: 1588)

⁴ Şamanlıkta büyü yapan, gelecekte haber verdiğine, ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyileştirdiğine inanılan kimse, kem. (TDK, 2011: 2201.

...

İki alev gibi yürüdük sokaklarda

Ben mavi-kırmızı o, kırmızı-mavi

...

(Yer altı: 127)

Aleve baktığımızda kırmızı ve mavi renklerini görürüz. Bu dizede gerçek bir bakış açısı olabileceği gibi dizedeki asıl amacın sembolik olduğunu söyleyebiliriz. Mavi renk içe dönük kişilerle ilgilidir. (Tape, 2014: 47) Kırmızı ise hareketliliğin rengidir. Bu iki rengin bir arada kullanılması tezat oluşturmuştur. Zıt kutupların birbirini çekmesi misalinde olduğu gibi bu iki rengin bir arada olması da ahenk oluşturmuştur. “Ateş bedeni kavururken canlandırır onu bir yandan, istek duyan küllere çevirir. Şiirde ateş tutku için kullanılmış bir eğretiliyledir.” (Paz:2002: 66) Şair hissettiği aşkı ve tutkuyu ifade etmek için bu benzetmeyi yapmıştır.

...

Düğünlerinin provası yapılır sünnetlerinin de ölümünün de

Kefenleri de kundakları gibi özenle hazırlanır ve aynı renktedir.

Kızlar için pembe-beyaz, oğlanlar için beyaz-mavi

...

(Onlar İçin Minibüs Şarkısı: 130-131)

Kızların pembe renkli, erkeklerin mavi renkli giysiler giymesi artık gelenek halini almıştır. Bu iki renge bir de beyaz renk eklenmiş. Saflığın ve duruluğun rengi olan beyaz bu dizelerde mavi ve pembe ile birleşerek masumiyeti imgelemiştir. Kefen ve kundak. Bu iki bezin biri doğarken diğeri ölürken lazım olur. Doğarken ve ölürken bir bez parçasına sarılması dünya hırsının da boş olduğu inancını tasdik eder.

...

Sesinde ne var biliyor musun

Bir bahçenin ortası var

Mavi ipek kış çiçeği

...

(8.10 Vapuru: 202)

Ses şairin ele aldığı bir diğer güzellik unsurudur. Daha önce sesin çağrıştırdığı anlamları ele almıştık. Şiirde sevginin sesinin mavi ipek kış çiçeğine benzetildiğini görüyoruz. İpek yumuşaklığıyla bilinir. Sevgilin sesi ipek gibi yumuşak, mavi rengin verdiği sembolik anlam itibari ile de dingin ve dinlendiricidir.

...

- Çavuş pırpırların ne mavi

- Görünce kamaştı da ellerim

- ...

(Mola: 65)

Mavi pırpır⁵, çavuşun üniformasının bir parçasıdır. Şair pırpır sözcüğünü, üniformayı sevimli hale getirmek için kullanmıştır. Gözlerin kamaşması, Türkçede kullandığımız bir deyimdir. Lakin ellerin kamaşması alışılmamış bir bağdaştırmadır. Bu kamaşmanın sebebi mavi renktir. Şair dizede mavi rengin çekiciliğini dile getirmiştir.

...

Bir başına arşınıyor bir adam mavi treni

Keşke yalnız bunun için sevseydim seni.

...

(Bir Çiçek:259)

Dizesinde tren mavidir. Şiirde tren ayrılıkları imgeleyen bir araçtır. “Renklerin sembolik anlamlarına yönelik çok eski, çoğunlukla bilinç dışı hatıralar, çeşitli renk

⁵ Pırpır: İs. Esk. Tek ve ya çift motorlu küçük uçak. (www.sözce.com/nedir.pırpır) kadifenin işlenmesi sırasında simin üzerine çekilen bölümü, gümüş tel.

tonlarının duygusal değerleriyle ve aniden ortaya çıkan çağrışımlarla otomatik olarak birlikte etki eder.” (Kanat, 2001:108) Şiirde mavi tren şairin hem bilinç dışı hatıraları hem de duygusal değerleri ile ilgili kullandığı bir kavramdır. Çokça ayrılık yaşayan şairin tren kavramını, durgunluğun rengi olan mavi rengi birlikte kullanmış olması bu tespitimizin ispatıdır.

...

Sevgilim ben şimdi büyük bir kentte seni düşünmekteyim

Elimde uçuk mavi bir kalem cebimde iki paket sigara

...

(Sevgilim Ben Şimdi... :307)

Şair şiirlerinde mavinin tonlarına yer vermiştir. Deniz ve gök mavisi, jandarma mavisi, lacivert gibi. Bu şiirde farklı bir kullanım karşımıza çıkmaktadır. Uçuk mavi, mavinin açık tonudur. Şair için kalem, şiir yazmayı çağrıştırır. Mavi renkli bir kalem kullanması sevgilisini düşünürken derin düşüncelere daldığının göstergesidir. Şair, şiir yazma ile mavi rengi birleştirdiği gibi şairin en büyük silahı olan kalem ile de mavi rengi birleştirerek yine yazma sanatına vurgu yapmıştır. Şair, yazma sanatının gücünü vurgulamak için de mavi rengi kullanmıştır.

...

Mavi gece lâmbası hevessiz

...

(Sevgilim Ben Şimdi... :307)

Şair için gecenin rengi kırmızıdır. Çünkü şair için gece, tutkudur. “Modern Çağda aşk, yalnızca düşünceyle değil tutkuyla devrimci olmuştur.” (Paz, 2002: 161) Şairin aşk anlayışındaki tutku da kırmızı renk ile kendini gösterir. Ancak bu şiirde farklı bir kullanım söz konusudur. Mavi sakinliğin ve durgunluğun rengidir. Mavi bir gece lambasıdır ve hevessizdir. Bu da gösteriyor ki şairin geceleri yalnızlaşmıştır ve şair bu durumdan memnun değildir.

...

Ve suların altında mavileyin
Küstah bir çalparaydı ayağını uzatmış

...

(Şarkısı-Beyaz: 277)

Çalpara⁶, bir tür zildir ancak aynı zamanda balıkçılara zarar veren bir yengeç türüdür. Burada suların altında olmasından ötürü bu kullanımın yengeç türü olduğunu anlıyoruz. Mavi ve küstah olması bu hayvanın zararlı algılanmasından ötürüdür.

...

Kunduracının ağzındaki çivi
Değil Ahi mavisi

...

(Heykel:187)

Şair, bu kez kunduracının ağzındaki çivinin mavi olmadığından bahsediyor. Şiirlerinde bir şeyin ne olduğunu anlatan şair, bazen de ne olmadığını anlatmıştır. Çivinin mavi olmaması eşyanın gerçekliğini anlatmak için kullanılmıştır. Dizede kunduracının hayat gailisi, geçim derdi gibi bir takım mesajlar verilmiştir.

Tren, şairin yaşadığı ayrılıkları, kalem onun yazarlığını, gece lambası uzun ve uykusuz gecelerin aydınlandığını, mavi çalpara (yengeç) onun denizle olan irtibatını imgeler. Tüm bu varlıklar onun dünyaya bakışının ve dünyayı algılayışının izdüşümüdür. Bu varlıkların ortak noktası mavi olmasıdır.

...

Bir savaş: Otlukbeli
Bir mavi: Spartaküs
Bir soru: niçin Spartaküs

...

(Resim: 57)

Şair, şiirine bir tablo tasvir eder gibi başlıyor. Dizelerde mavi olan bu kez bir insandır. Spartaküs eski bir gladyatör ve başarılı bir askeri liderdir. Köle ve yoksullardan oluşan ordusu yıllarca İtalya yarımadasında bağımsız bir şekilde var olmuş

⁶ Çalpara: *hayvan bilimi* Açıklarda, kumluk alanlarda yaşayan ve ağları keserek balıkçılara zarar veren bir tür çağan.(TDK)

ve zamanın yöneticilerine sorun olmuştur. Kendilerine karşı gelen sayısız orduyu yenmiş ve Roma Cumhuriyetinin yönetim sistemini sarsmıştır. İsyanın eşitlikçi ve özgürlükçü karakteri nedeniyle sol literatürde sahip çıkılan bir kişiliktir. (www.Vikipedia/Spartaküs - 04.11.2017) “Mavinin ruhsal özelliği muhafazakâr, duygucu, ciddi ve vicdanlı olmak duygusuna denk gelir.” (Sözen, 2003: 54) Burada kahramanı olumlu yönleriyle ön plana çıkarma amacı güdülmüştür. Spartaküs karakteri, şairin sol görüşü desteklemek için kullandığı bir imgedir.

...Bu yüzden seni başarı hanesine yazmıştır mavi oksijen; desteklemiştir seni

...

(Burkulmuş Altın Hali Güneşin:90)

Dizede mavi olan oksijendir. Havada ve suda bulunan bu element bulunduğu bu yerlerin rengi itibarıyla mavi ile birlikte kullanılmıştır.

Şair şiirinde mavinin dingin, derin, düşünsel anlamının yanında hayalperest tavrını ve umut anlamını da kullanmıştır. İçine kapanık bir kişiliğin de imgesi olan mavi renk, şairin kendini ifade ettiği renklerden. Mavi düşsel bir takım duygusu ve düşünceleri ya da hayalleri en güzel ifade eden renktir. Şairin şiirine bir renk verseydik şüphesiz bu mavi olurdu.

Süreya, mavi rengi sadece göz rengi, deniz, gök unsuru olarak kullanmamıştır. Eşyaya farklı bir gözle bakmayı başaran şair, bu rengi nesnelerle birlikte de kullanmıştır. “Bildik varlıkların alçak gönüllülüğü içinde isim ile şey arasında düşerken nesne alçak gönüllü nesne, küçük olduğu kadar büyük düşler de kuran bir dünyada üstüne düşen rolü oynamak için ortaya çıkar. Düşleme kendi nesnesini kutsallaştırır.” (Bachelard, 2012: 39) Süreya nesneleri anlamlandırmış, onlara renk vererek de canlandırmıştır. Onun şiirinde renklerin özel bir görevi vardır. Sadece duyguları, düşünceleri nesnelerle varlıklarla bütünleştirerek imgelemez. Renk verdiği nesneler, aynı zamanda onun bilinçaltından izler taşır.

2.1.5. Cemal Süreya Şiirinde Mavi Rengi Çağrıştıran Kelimeler

2.1.5.1. Deniz, Su, Nehir, Gök

C. Süreyya deniz, gök, su, nehir gibi öğeleri mavi sıfatını kullanmadan da dile getirmiştir. Bu kavramlar tek başına kullanıldıklarında da zihnimizde mavi renk intibası uyandırır.

...

Bıraksalar gökyüzü kendini ikiye bölecekti

Çünkü iki kişiydik

...

(Aşk: 17)

Dizede gökyüzü, sevgili olan kişilerin dünyaya bakışını imlemektedir. Şair, sevgilisinden ayrılmaktadır. Bunun için de gökyüzünün bile ikiye ayrılabilceği düşüncesini dile getirir.

...

Bir cıgara atmışsak denize

Sabaha kadar yandı durdu

(Cıgarayı Attım Denize: 21)

Sabaha kadar denizde yanan sigara şairin kullandığı erotik imgelerdendir. Bu dizede sigarayı yakmak ve denize atmak bizde cinsel etkinlik izlenimi uyandırmıştır. Şaire göre denizde bile sönmeyen bir ilişki söz konusudur. Deniz mavi rengi ile birlikte düşünülür ve kişi de soğuk intibasını uyandırır. Şiirde yanmak tabiri ile de tezat bir durum oluşturmaları nedeniyle sanatlı bir söyleyişe yol açmıştır.

...

Sevişirken bir orospu en mayhoş tenlisi Ortadoğu'nun

Çeşmeden su içer gibi kolay rahat

Avucunu çenesine dayayıp öptüğü

Ama sadece öpmek mi

O da ayrı mesele

(Süveyş: 30)

Dizede geçen çeşme ve su bir benzetme ile cinsel eylem için kullanılmış erotik tabirlerdir. “Erotizm tarihine baktığımızda hiçbir ahlaki gerekçeyle perdelenemeyecek oranda, erotizm ile fahişelik olgusu arasında reddedilemeyecek bir erotizm aramak, bulmak, yazmak mümkün değildir.” (Akar, 1999: 84) Şair sevgilisine kullandığı ifade ile bu teoriyi desteklemektedir. Çeşme ve su ifadeleri de ilişkinin kolaylığını anlatmak için kullanılmış imlerdir.

...

Ben gördüm ne gördümse kadınlarda

Porsuk nehrinin geçtiği

...

(N.B. K. G. : 33)

Şairin şiirlerinde nehir, deniz, çeşme, su kelimeleri mavi ile bağlantılı düşünülerek bu kısımda incelenmiştir. Şair, dizede Porsuk nehri ifadesine yer vererek Anadolu’ya ait bir tabiat ögesini, Anadolu kadını anlatmak için kullanılmıştır. Şiirde bu nehir dışında Kızılırmak ve Dicle nehirleri de kullanılmıştır. Nehir kadının duruluğunu, güzelliğini, doğallığını anlatmak için kullanılan tabirlerdendir.

2.1.5.2. Ölüm

Cemal Süreya şiirinde ölüm hayatın gerçeğidir. Kaçınılmaz bir sonudur. Şairin yaşadığı ilk ölüm, kardeşi Kemal’in ölümüdür. Şair, sonra annesini daha sonra babasını kaybeder. Şiirlerinde bunu dile getiren şair ölen dostlarına da şiirler yazar. Şair “Ölümün rengini sonsuzluk rengi olarak düşünüyorum. O zaman da karşıma maviler çıkıyor.” (F.Perinçek, N.Duruel,1995: 348) der. Şairin ölüm hakkında düşündükleri ve mavi renge bakışı arasında bağlantı kurulduğu için ölüm mefhumu mavi renk başlığı altında incelenmiştir. Şairin ölümü algılayışı mavidir. Çünkü ölüm bilinmeyendir ve sonsuzdur.

...

Marilyn Monreo öldü diyorum ona

Ölümü siyah bir kâkül gibi alına düşürmesini bildi

...

(Göçebe:61)

Şair Marilyn Monreo'nun ölümüne not düşmüş ölümden kaçışın olmadığını vurgulamıştır. Şair bu dizede ölümü siyah kaküle benzetmiştir. Ölüm genel itibari ile yası düşündürdüğü için siyah rengi anımsatır. Cemal Süreya'da ölüm mavi rengi çağırırsa da yine de bu genel yargı kendini bu dizede göstermiştir. Özellikle şairin şiirinin kaynaklarından olan Batıya baktığımızda yasın ve ölümün renginin siyah olduğunu görürüz. Dolayısıyla da şair bu genel algıdan kendini tamamen soyutlayamamıştır.

Bir başka dizesinde;

...

Ölüm geliyor aklıma birden ölüm

Bir ağacın gövdesine sarılıyorum.

(Ölüm:183)

Şair yaşamayı sever, ölümden korkar. Gövdesine sarıldığı ağaç hayatı, yaşamayı simgeler. Ağaç, hayat ağacıdır. Ölüm ise şair için bilinmeyendir. İlhan, Türk mitolojisinde ağaç kültürünün doğurganlığı simgeleyen bir canlı olduğunu söyler. (2011:479) Şairin aklına ölüm gelince ağaca sarılır bu nedenle ağacın hayatın devamlılığını simgelediğini söyleyebiliriz.

...

Ölüyorum Tanrım

Bu da oldu işte.

...

(Üstü Kalsın:302)

Şair, dizede ölümü kabullenmiş, ölüme yaklaştığını ifade etmiştir. “Bunu bir çelişki olarak değil, yaşam ile ölüm arasında gençlikteki karşıtlığın, yaşı ilerlemesine koşut olarak azalmasının diyalektik değişimi olarak açıklamak daha doğru olur sanırım.” (Erdost: 2004: 67) Şairin ölüme bakışı yaşı ilerledikçe değişir. Zuhâl Tekkanat’a yazdığı bir mektubunda, “Anam sürgünde öldü, babam sürgünde öldü. Memo’ya ve sana duyduğum sevgide bu ölümleri de, bu öksüzlükleri de

değerlendirmelisin.” (Süreya, 2016: 85) diyen şair ölümden ziyade sevdiklerini kaybetmekten korkmaktadır.

Şair ölüme bazen felsefik bakar bazen de tarihin önemli şahsiyetlerinin ölümünü anlatırken ironik bir tavır takınır.

...

Nasıl anımsamazsın Özdemiroğlu’nu,

Hani gün boyu içer içer de sonra

Uyurdu kolları bir gulamın boynunda.

-Bir gün saati doldu

Tam öyle bir uykuda.

...

(Yazgıcı Şiir:193)

Yazgıcı Şiir isimli eserde şair ele aldığı şahsiyetlerin ölüm şekilleri ile yaşam felsefeleri arasında bağlantı kurmuştur. Bu şiir, nasıl yaşarsan öyle ölürsün felsefesinin tezahürüdür. Şair ölümü bir ayrılış olarak görür.

...

Ey idama hükümlü yurttaş

Altından çekilince iskemle

İdare edebilirsen soluğunu

Yaşarsın kısa da olsa bir süre

Çünkü İp Efendinin sunduğu

Ölümler kibarca sürüncemede

(Cellat Havası: 56)

Şair, şiirde milletlerin idam şekillerini dillendirmiştir. Uygulanan idam şekillerini eleştirel tarzda ele alan şair, ölümlerin haksızlığına dikkat çekmiştir.

70.000 aşk ve 90.000.000 dize:

Ünlü şair İlhan Berk burada yatıyor!

N’olur yolcu, sevaptır, sakın üşenme,

Yukardaki sayıya bir sıfır da sen ekle.

(Mezartaşı Çiçekleri: 291)

Mezartaşı Çiçekleri; İlhan Berk, Refii Cevat Ulunay, Burhan Felek, Refik Erduran, Çetin Altan, Fazıl Hüsni Dağlarca, Cahit Külebi ve kontenjan senatörü bir bayana yazılmıştır. Şair, şiirlerinde ölen dostlarını anmaktan geri durmamıştır.

...

Dönülmez dizeler içinde

Onunkiler gülaçılır

Öldüğü gün

Hepimizi işten attılar.

(Turgut Uyar:209)

...

Her şeyin fazlası zararlıdır ya,

Fazla şiirden öldü Edip Cansever.

(Edip Cansever: 204)

Şair, şiirle ve şairle ölüm arasında zaman zaman bağlantı kurar. “Şiir bizi sonsuzluğa, ölüme ve ölüm aracılığıyla da devamlı ebediyete taşır.” (Bataille, 2006: 31) Bu nedenledir ki Cemal Süreya şiirinde ölüm ve şiir sonsuzluk gayesiyle iç içedir.

...

O, ecel şerbeti, damla,

Dostları için gizledi,

Çok daha önce ölmüştü

Çok daha önce yoksa

...

(Mübeccel İzmirli:180)

...

Şimdi bir parçasısın artık
Ekmeğin Ankara'nın Türkçenin
Gurbet ezgilerinin her şeyin
Kendisi küçüğü eşisin artık
(İlhan'ın Anısına Türküler:179)

İlhan'ın Anısına Türküler (179), Mübeccel İzmirli (180-181), Edip Cansever (240), Turgut Uyar (209), Mihri Belli'nin suikastla yaralanmasından sonra yazdığı Yaz Sonu (201) şiirleri dostlarının ölümü üzerine yazdığı şiirlerdir. Şair için kaybettiklerinin ardından şiir yazmak, ağıt yakmak gibi üzüntü belirtisidir. Bu şairin vefalı şahsiyetinin de göstergesidir.

...

Bir kış göğü gibi o saat alçalır ölüm,
Yalnız işitme duyusu kalır ortada.
Asya kentleri yürür dururlar,
Höyükler burnumda hızma.
(Bir Kış:257)

Kış göğü benzetmesi ölümün kasvetli, kapalı, hüzünlü bir intiba bırakmasına sebep olmuştur. Şaire göre ölüm Servet-i Fünûn Topluluğu'nda olduğu gibi bir kaçış ve kurtuluş değildir. Ölüm korkutucudur. Şair hayata sınıksız bağlıdır. Bu nedenle de ölüm ile ilgili olan her şey onda olumsuz etki yapar.

...

Annem çok küçükken öldü
beni öp, sonra doğur beni.
(BÖSDB:84)

Şair, dizede annesinin küçükken öldüğünden bahsetmiş ve şefkate ihtiyacı olduğunu belirtmek istemiş. Şair sevgilisinden sadece aşk değil anne şefkati de beklemektedir. Şairin bilinçaltında annesini ölümünün derin izleri görülmektedir. Bu dize annesinin ölümün yarım bıraktığı duyguları anlatması itibari ile de önemlidir.

Sizin hiç babanız öldü mü?

Benim bir kere öldü kör oldum

Yıkadılar aldılar götürdüler

Babamdan ummazdım bunu kör oldum

...

(Sizin Hiç Babanız Öldü mü? :26)

Bu şiirde babasını zihninde öldüren şair, “Yunus Ki Süt Dişleriyle Türkçe’nin” şiirinde babasının ölümüne tarih düşmüştür. Bu dizelerden hareketle şair için ölüm aynı zamanda sondur diyebiliriz. Şair ruhen hayatından çıkardığı babası için de öldü ifadesini kullanmıştır.

...

Sen ki gözlerinle görmüştün 57’de

Babanın parçalanmış beynini

...

(YKSDT:96)

Şair babasının 1957’de bir trafik kazasında ölümüne not düşmüştür. Ailesindeki ölümler şairi sarsmıştır. Şair, bu nedenle ölümü, ayrılık ve yalnızlık olarak algılamaktadır.

...

Ölüm bir çeşit sevgiyle uçar

Ölüm uçar çocuk yüzlere

Ben o sokaklardan ne kadar geçtim

...

(Ülke:49)

Ölüm çocuk yüzlere sevgi ile uçar. Bu dizelerde ölüme bakış biraz daha yumuşaktır. Ölümün sevgiyle uçması çocuk yüzlülerin masumiyetindendir.

...

Küçük kızları ve ölümü kuşatır yüzü

Önce küçük kızları sonra ölümü

...

(Kaçak:55)

...

Şahmaran süt istiyor kefeninden

Üç aylık ölmüş çocukların

...

(Göçebe:61)

Kaçak ve Göçebe şiirleri Süreya'nın Ortadoğu yangınını anlattığı sosyal temalı şiirlerindendir. Binlerce yıl savaşımlara sahne olmuş bu coğrafyada savaş ve ölüm bitmemiştir. Bu ölümler genç, yaşlı, çocuk, kadın, erkek dinlemeden herkesin kapısını çalmıştır. Ancak şairi en çok küçük çocukların ve bebeklerin ölümü etkilemektedir. Çünkü onlar bu savaşın en masum en çaresiz mağdurlarıdır.

...

Acının tekniğini öğretir

Dört Yön birbirini yokladıkça

İki Tanrı çeker arabasını

Ölümün, dağlara doğru.

...

(Arka Güneş:67)

Ölüm acı getirmektedir. Şiirde ölüm ve acısıyla ağıt bütünleştirilmektedir. Ölüm geride kalanları acıya ve yasa boğmaktadır. Bu şiirde ölümün verdiği acı üzerinde daha fazla durulmaktadır. Ayrıca şiirde ölüm ayrılık anlamına gelmektedir.

Ağıtı önce söylenen

Sen nereye uçuyorsun,

Ağıtı önce söylenen

Ölüm korkusunu atar,

Sen nereye uçuyorsun

Boynu usul telli turna

...

(Kalın Abdal:122)

Şiir Nazım Hikmet'in ölümü üzerine kaleme alınmıştır. Şiirde dikkati çeken önemli hususlardan biri ölüm ve korkunun yan yana kullanılmış olmasıdır. Bu dize şairin ölüme bakışını imlemiştir. Şair sevdiklerini kaybetmek kadar aslında ölümün kendisinden de korkmaktadır.

...

Sanmasınlar inanmıyorum

Elbet inanıyorum tanrıya

Herkesin kendi tanrısı var

Sen ölünce ölüyor o da.

(Türkü:212)

Şair, şiirde Tanrıya inandığını belirtirken herkesin kendi tanrısı olduğunu ifade etmektedir. Ve insan ölünce tanrının da ölmesi ifadesi bize şathiyeleri hatırlatmaktadır. Tanrının ölmesi, Allah'ın Baki sıfatı ile çelişmektedir. Aslında, Süreya şiirde iradesini tanrılaştırmıştır. Şaire göre insanın benliği, hayatını yönlendirmektedir. Bu bakış kadere anlayışı da reddetmektedir. "İkinci Yeni şair öznesinin Tanrı fikrini diyalojik bir insansal kesite indirgeme endişesi içinde olduğu görülür." (Polat,2018: 87) Bu endişe Cemal Süreya şiirlerinde Tanrıyı kişileştirme çabası olarak kendini gösterir.

...

Lacivert bir ıngıraktır ölüm

...

(Ortadoğu: 107)

Şiirde ölüm lacivert renkle niteleniyor. Lacivert hem ağırbaşı hem maviden ötürü soğuk bir renktir. ıngırak ise; bebekleri eğlendirmek için kullanılan bir oyuncaktır. Bu imgeden yola çıkarak şaire göre Ortadoğu’da ölüm göz göre göre, sesini duyura duyura gelir ve insanlar için sıradan bir eğlentedir. Laciverttir çünkü soğuktur ve oldukça da ciddidir. Ölümün yüzü de soğuktur ve şakası yoktur. Şairin şiirlerinde ölüm mefhumu mavidir. Ancak şiirde çocuklar mevzu olduğu için bu renk mavi ve siyahın karışımı bir renk olan lacivert olur. Çünkü şaire göre; çocukların ölümü daha kötü bir durumdur bu nedenle onların ölümünü niteleyen renk de daha koyudur.

Bu dizelerde ıngırak ifadesi ıngıraklı yılanı da ağrıştıırır. O zaman da ölümün yılanı benzediğini söyleyebiliriz. Buradan yola çıkarak Ortadoğu’da ölüm, yılan gibi ürkütücüdür sonucuna da varabiliriz.

...

Ölüm güney yarımkürede

Çok sığ ve sonsuz geniş

Bir ırmaştır

Ganj da derler ona

...

(Düşüncesi Değil Kendisi: 230)

Hint inancında ölüler, yakıldıktan sonra külleri Ganj Nehri’ne savrulur. Şair bu nedenle Ganj ile ölüm arasında bağlantı kurmuştur. Bu nehre savrulan ölü ruhlarının huzur bulacağına inanılır. Ayrıca “Su güzelliği ve bağlılığı içeren ölümün maddesidir. Yalnızca su güzelliği koruyarak ölebilir, hareketsizleşebilir.” (Bachelard, 2006: 77) Bu nedenledir ki su, ölümü imleyen kavramlardandır. Şair, ölümün sonsuzluğunu, derinliğini anlatmak ve huzurla bütünleştirmek için şiirde Ganj Nehri’ni kullanmıştır.

Süreya'da "Ölüm düşüncesinin hep bir sonsuzluk düşüncesiyle birlikte şiirine yansıdığını görüyoruz." (Güler, 2003: 91)

...

Ölüm mü,

Bir gölün dibinde durgun uykudasın.

Denizler?

Tanrılar karıştırır durur denizleri...

(Göller, Denizler: 300)

Şiirde, ölüm bu kez bir gölün dibindeki uykuya benzetilmiştir. Bu dizede dikkat çeken husus göl ve durgun kelimelerinin aynı dizede kullanılmasıdır. "Ölü sular durgun sular olduğuna göre, hareketsiz sular ölüleri çağırıştırır." (Bachelard, 2006: 77) Dizede durgun olan insansa da göllerin durgun sular olması şairin ölümü tanımlaması açısından önemlidir. Ayrıca Can Şen'e göre uyku sıkıntılardan kaçıştır. (2012: 37) Bu nedenle şair şiirde ölümü uykuya benzeterek onun aynı zamanda bir kaçış olduğunu ifade etmek istemiştir diyebiliriz. Gölün dibi ifadesi derinlik anlamını da düşündürdüğü için derin uyku dolayısıyla da ölüm için kullanılan bir benzetme olarak karşımıza çıkar.

...

Gömmeden önce biraz gezdirin beni.

...

(16 Dize:271)

Şair vasiyet niteliğinde yazdığı bu dizede, hayattan kolay kolay kopamayacağını altını çizmiştir. Öldükten sonra da cesedinin gezdirilmesini ister.

Netice itibarıyla şair ölümü sevdiklerinden ayrılış olarak görür. Cemal Süreya hayata bağlı bir şairdir. Yaşamayı sever. Ölüm ona göre bir sondur. Aynı zamanda sonsuzluktur. Geri dönüşü olmayan bu yol, onu annesinden, babasından, kardeşinden ve dostlarından ayırmıştır. Şiirlerinde sevdiklerini yad eden şair onların ölümünden duyduğu üzüntüyü de dile getirir. Bu duygusu da bize şairin kendi ifadesiyle mavi rengi hatırlatır.

Mavi renk nesneler ile kullanıldığında ise ilahilik, ayrılık, kahramanlık, keyif bildirecek şekilde kullanılmıştır. Süreya'nın aşkına kırmızı diyebildiğimiz gibi şiirine de mavi diyebiliriz. Mavi şairin bilinçaltının ve hayallerinin rengidir. Bunları yansıttığı şiirlerinde mavinin derin izlerini görmek mümkündür. Cemal Süreya mavi rengi; gözü, gökyüzünü, suyu, çeşitli eşya ve nesneleri hatta sesi niteleyecek şekilde kullanmıştır. Ayrıca şair, maviyi kullanırken zaman zaman tonlarına da yer vermiştir. Jandarma mavisi, uçuk mavi bu tonlamalara örnek olarak verilebilir. Şair, mavi gözü kullandığı şiirlerde kahramanına mavi gözlü diyerek yüceltmış, sevgilisinin gözlerine mavi diyerek aşkını belirtmiş, denizi imgelemiş, Doğu ve Batıyı sentezlemiş, mavinin tonlarını kullanarak derinlik, merhamet ya da baskıyı düşündürmüştür. Şair, mavi gökyüzünü kullandığı dizelerde özgürlük teminin altını çizmiştir. Ayrıca gökyüzünü mavi diye belirterek hayallerini ifade etmiş, melankolik ruh halini tasvir etmiş ve ayrılıkları ifade etmiştir.

2.2. Cemal Süreya Şiirinde Beyaz

Renkli şiirlerin şairi Cemal Süreya, şiirlerinde otuz dört kere beyaz rengi kullanmıştır. Süreya'nın şiirinde beyaz renk, farklı kullanımıyla dikkat çekmektedir. Doğada bulunan en saf renk olmasından ötürü sanatta beyaz renge çokça rastlarız. Süreya'nın da iyi bir gözlemci olduğunu göz önünde bulundurursak beyaz rengi ve bu rengi çağrıştıran kelimeleri ustaca kullandığını söyleyebiliriz.

Beyaz saflığın, duruluğun, masumiyetin rengidir. Beyaz temizliği ve hijyeni temsil eder. Ancak bu renk farklı kültürlerde farklı anlamlar taşımıştır. “Beyaz, Asya’da ve Mısır’da da saflığın, suçsuzluğun sembolü olarak kullanılırken Çin’de matem ve yasın rengi olarak kullanılmıştır.” (Sözen, 2007: 75) Bu da gösteriyor ki renklerin insanlar ve toplumlar üzerinde farklı çağrışımları vardır.

Batı toplumlarında olduğu gibi Türklerde de beyaz renk olumlu anlam taşır. Örneğin; “Bey, beyaz giyinmelidir. Çünkü siyah (kara) kul rengidir.” (Sözen, 2007: 75) Burada Bey’in diğerlerinden farklı giymesi de kişinin toplumdaki yerini belirlemesi açısından önemlidir. Bu da gösteriyor ki beyaz renk sosyal hiyerarşide üst tabakayı temsil etmektedir. Ayrıca toplumda siyasetin temsilcisi olan beyin, saf ve temiz bir renk olan beyaz rengi giyinmesi, yönetimde temizliği ve adaleti imlemesi açısından önemlidir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde yer alan Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı'nda Bayındır Han; oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa, çocuğu olmayanı kara otağa oturtur. Bu düzenleme Türklerin erkek çocuğuna beyaz rengi reva görmesi, erkek çocuğuna verdiği önemi göstermesi bakımından önemlidir. Bu örnekten de anlaşılağı üzere Türkler beyaz rengi önem verdikleri olay ve nesneler için özellikle kullanmaktadır.

Beyaz renk, devirlere göre de farklı anlamlar kazanmıştır. “Eski Çağın ünlü devleti Babil’de devletin resmi fahişeleri beyaz giysi giyerlerdi, oysa bu renk günümüzde el değmemişliğı, bakireliğı simgelemedir. İffet, masumiyeti, bekâreti temsil ettiğı için gelinlerin beyaz giymelerinin bir kural haline gelmesi 19. yy da başlamıştır.” (Sözen, 2007: 92) Yine Batıda siyah renk matem anlamı içerirken, Çin ve Hindistan’da matemın rengi beyazdır. (Sözen, 2007: 92) Örneklerden de anlaşıldığı üzere rengin taşıdığı anlam kültüre, yaşanan yüzyıla, kişiye, kişinin psikolojisine göre değişir.

Beyaz rengin kültürde kullanıldığı bir başka alan, dildir. Türk Kültüründe bu renk atasözleri ve deyimlerde sıkça kullanılır. Bu deyim ve atasözlerinde beyaz renk çoğunlukla olumlu anlam ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Örneğin; ak akçe kara gün içindir, akla karayı seçmek, beyaz sayfa açmak, şakakları ağarmak, fukaranın (eşkiya, ihtiyar) düşkünün beyaz giyer kış günü, ak koyunun kara kuzusu da olur, gibi. Burada dikkat çeken bir başka husus, beyaz (ak) –siyah (kara) zıt anlamlı kelimelerin bir arada kullanılarak anlatım güçlendirilmeye çalışılmasıdır.

Tüm bu alanlarda olduğu gibi sanat alanında da renkler imgesel anlam ifade edecek biçimde kullanılır. Cemal Süreya’nın şiirlerini incelediğimizde şairin, en çok kullandığı renklerden birinin beyaz olduğunu görüyoruz. Şair şiirlerinde beyaz rengi, hem olumlu hem olumsuz anlamda kullanmıştır. Wittgenstein; beyazın saydam değil, donuk bir renk olduğunu söyler. (2007: 16) Finlay ise beyaz boya beyazdır çünkü çoğu ışık huzmesini dışarı yansıtır. Bu açık saflığın karşılığında aldığı ceza kendi yerine neredeyse hiç ışık çekmemesidir. (2007:110) Her iki araştırmacı da beyaz rengin fonksiyonlarına dikkat çekmiştir. Beyaz renk saydam değildir fakat ışığı yansıtır. Bu da gösteriyor ki beyaz, saydam olmasa bile yansıttığı ışıktan ötürü aydınlıktır. Bu aydınlık imaj sadece nesnel olarak kendini göstermez, söylemde de aydınlık iç açıcı bir üslup

oluşturur. Cemal Süreya şiirlerinde beyaz rengin şiire parlak ve aydınlık bir söylem kazandırdığını söyleyebiliriz.

...

Ellerini alıyorum sabaha kadar seviyorum

Ellerin beyaz tekrar beyaz tekrar beyaz

Ellerinin bu kadar beyaz olmasından korkuyorum

...

(Gül: 12)

Gül şiirinin erotik birtakım imgeler barındırdığını daha önce de ifade etmiştik. Cemal Süreya'nın şiirinde el ve ağız organlarının cinsel bir takım anlamlarıyla kullanıldığını görüyoruz. “Uzuvlardaki beyazlık başka bir açıdan deyiş yerindeyse görünüm açısından temizlik ifade edebilir. Bundan dolayı çekicilik aracı olarak cinsel arzu telkin edebilir.” (Türkoğlu, 2015: 129) Bu dizelerde sevgilinin ellerinin beyaz olması onun cinsel çekiciliğini ifade etmek için kullanılmıştır. Kırmızı rengi şair daha çok erotik anlamda kullanmıştır. Dikkat çeken husus beyaz rengi de aynı anlama gelecek şekilde kullanmayı başarmış olmasıdır. Dizeye bir başka açıdan baktığımızda tekrar tekrar beyaz olan bu kadının ölü ya da duyguları ölmüş bir kadın olabileceği de akla gelir. Şair gülün ortasında ağladığı için sevgilisinden ayrılmış ve bitmiş bir aşkın soğukluğunu beyaz rengi pekiştirerek anlatmıştır da diyebiliriz.

...

Bir kadın hatırladı sonuna kadar beyaz

...

(Adam: 15)

Yukarıdaki dizede ifade edilen kadın için sonuna kadar beyaz ifadesi kullanılmıştır. Dize, beyaz tenli bir kadını hatırlattığı gibi, soğuk ve duygusuz bir kadını da ifade eder. Bu kadın şair için ölmüş bir kadın da olabilir. Hatırladı kelimesi bize dizinin bu anlamını da düşündürür. Bu nedenle Gül isimli şiirindeki ifade ile de benzediğini söyleyebiliriz.

...

Kadın kendini gösterdi usulcana

Çekingenlikle koşulu beyaz usulcana

...

(Şiir: 23)

Süreya, bu dizede kadının beyazlığından ziyade kendini çekingenlikle göstermesini beyaz olarak nitelemiştir. Kuşkulu ve çekingen olan kadın yine beyazdır. Ancak bu kez bu kadının saf ve temiz olmasına vurgu yapılmıştır.

...

Sen el kadar bir kadınsındır

Sabahlara kadar beyaz ve kirpikli

...

(Balzamin: 40)

El kadar bir kadın olan sevgilinin ufak tefek olmasına vurgu yapılırken, beyaz ve kirpikli olması onun cinsel çekiciliğini vurgulamak için kullanılmış bir ifadedir. Beyazlığındaki sabaha kadar vurgusu bu ifadeyi kuvvetlendirmesi açısından önemlidir.

...

Sarılr eşkiyama türkümü söylerim

Bembeyaz bir kadın halinde

(Kaçak: 55)

Kaçak şiirinde, beyaz kelimesi yine pekiştirilmiş halde karşımıza çıkar. Şairin bu dizede kadın hali aslında ruh halidir. Şair için bu benzetme, kendisini algılayışı ile ilgilidir. Soğuk bir ruh halinden bahsediyor olabileceği gibi temiz bir ruh halinden de bahsediyor olabilir.

...

Dayandım ak bedenine öptüm öptüm

Aşkımdı değilsen haber ver benzerimi!

...

(O.H.H.I.S.Ş III: 166)

Dizede yine beyaz tenli bir kadın karşımıza çıkar. Ak sözcüğü beyaz sözcüğünün eş anlamlısıdır. Burada da ak sözcüğü aynı zamanda ruhen ve cismen temiz, saf bir kadını imgeliyor. Gerçek anlamıyla beyaz tenli, mecaz anlamıyla temiz bir kadın ifade edilmeye çalışılmıştır. “Beyaz kelimesi kadın tenine yönelik çağrışımlar içeren bir kelimedir. Şairin kadın algısı da bu kelimeye yani tene dönüktür. Renkler bağlamında ifade edecek olursak, kadın, Cemal Süreya’nın şiirlerinde kırmızı ve beyazdır.” (Soysal, 2016: 248)

...

Karanlığın ortalık yerinde beyaz

Ve sevgili olan enine boyuna

...

(Eski Kadınlar: 284)

Şairin dizelerinde beyaz renk, teni beyaz olan bir kadından bahsetmek için kullanılmıştır. Şiirlerindeki dizelerden şairin beyaz teni bir güzellik unsuru olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca bu dizelerde beyaz tenin cinsel çekiciliği de vurgulanmıştır. Cemal Süreya için kadın bedeni beyaz renge eşittir. Doğu medeniyetlerinde sarışın ve beyaz tenli kadınlar, Batı medeniyetlerine oranla daha azdır. Bu nedenle Doğu medeniyetlerinde beyaz tenli kadınlar çekici ve güzel bulunur. Şair, dizelerinde beyaz tenli kadınlara aşk itiraflarında bulunur. Beyaz renk aynı zamanda temizliği ve saflığı temsil ettiği için bu dizelerde tenin beyaz olması kadına atfedilen temizliği de imler. Şair sevgiliyi her ne kadar yatağında hayal etse de kadında beyaz renge vurgu yapması, sadece kendine ait olan bir kadın istediğini düşündürür. Bu dizelerde beyaz rengin vurgulanması şairin aşk anlayışındaki cinsel vurgunun da altını çizmiştir.

Beyaz renkle birlikte kadın vurgusu bize Yunan tanrıçalarının heykellerini de hatırlatır. Beyaz, aynı zamanda ruh olarak donuk, idealize edilmiş bir kadın fiziği ve bir heykel intibası uyandırması bakımından önemli bir tasvirdir.

Saat Çini vurdu birden: p i r i n ç ç ç

Ben gittim bembeyaz uykusuzluktan

...

(Ülke: 48)

Dizede beyaz kelimesi ile uykusuz kelimesi yan yana kullanılmıştır. Ülke şiirinde, bembeyaz uykusuzluk ölümü tasvir etmek için kullanılmıştır. Şair, ölümü beyaz olarak tasvir ediyor. Çünkü ölüm karmaşıklıklardan uzaktır, nettir. Ruhun artık dünyevi gerçeklerden arındığı, kendi kendisiyle ve rabbiyle baş başa kaldığı yerdir. Bu nedenle beyazdır, saftır, temizdir. Aslında ölüm yeni bir başlangıçtır. Belki de bu nedenle öldükten sonraki giysi olan kefen beyazdır. Beyaz, temiz bir alemi temsil eder. İnsanın öldükten sonra gideceği ahiret âlemi böyle bir yerdir bütün karmaşalardan ve meşgalelerden uzaktır. Bu nedenle kefen de beyazdır. İbn-i Abbas (Radiyallahü anhu)'dan: Resûlullah (Sallallahu Aleyhi vesselem) şöyle buyurdu: “Beyaz renk elbiseler giyiniz; çünkü elbiselerinizin hayırlısı beyaz olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.” (Kandemir v.d. 2013:342) Bu hadis-i şerife binaen beyaz giyinmenin ve beyaz kefenin sünnet olduğunu görüyoruz. Beyaz renk, İslam’da temizliğin ve yeni bir başlangıcın simgesidir. Bu dizelerde beyazın bu anlama gelecek şekilde kullanılması İslam inancının bu temayülünün şairde de bulunduğu duygusunu uyandırır. Lakin Süreya’nın şiirlerinde İslami bir temayülün bulunmadığını göz önünde bulundurursak bu benzetmenin şairin ölümüne bakışının tasviri olduğunu söyleyebiliriz.

Öyle güzel ki ölürüm artık

Beyaz uykusuz uzakta.

...

(Kars: 51)

Ölümle beyazın yan yana bulunmasının nedenlerinden biri de beyazın sade ve gösterişsiz olmasıdır. Ölüm de beyaz gibi sadedir, nettir. İnsan öldüğünde her şeyini

dünyada bırakarak, gerçek âleme göçer, kefenin beyaz olmasının sebeplerinden biri de bu sadeliği temsil ediyor olmasından ötürüdür. Ve ölümün beyaz uykusuzluk olarak nitelenmesi okuyucuda sonsuzluk hissini uyandırır. Beyaz uykusuzluk, ölümün sonsuzluğuna ve uyku gibi görünen bu uyanıklığa vurgudur.

Şiirde beyaz uykusuz yine ölümüne vurgudur. Ülke şiirinde de Kars şiirinde de aynı nitelemenin yapılması dikkat çekicidir. Kars şiirinde karın beyaz olması dolayısıyla Kars şehrinin iklimine de vurgu vardır. Beyaz da mavi gibi sonsuzluk duygusu uyandıran renklerdenidir. Kar insanın gözüne uçsuz bucaksız görünür. Bu iki dize de şairin doğaya ve ölümüne felsefik bakışını göstermektedir.

...çırpınarak tülbentten süzölmeye uğraşan o koyu, o beyaz, o rahatsız sübye⁷...

(Yüreğimin Yaban Argosu: 93)

Sübye, daha önce muhallebilerde pirinç unu yerine kullanılan bir karışımdır. Dizede beklemiş sütün koyulaşıp sübye kıvamına gelmesi söz konusudur. Sübye koyudur ve tülbentten süzölmeye uğraşılır. Süt, şairin annesiyle ilgili anıdır. Tülbent ise şairin hafızasıdır. Sübye artık olgunlaşmış, zaman aşımına uğramış anılardır. Sübye koyu olduğu için tülbentten süzölmez, çırpınır durur. Bu anılar da şairin hafızasından süzölmez yani ortaya çıkmaz. Çünkü şiirin devamında şairin annesiyle teyzesini de karıştırdığını görüyoruz. Sübye bu nedenle rahatsızdır. Şairin anneyle ilgili anıları hafızasında netleşmez. Buradaki beyaz tasvir amaçlı kullanılmış bir renktir. Ya da şairin annesiyle ilgili olan her şeyi temiz ve masum algılamasıyla da ilgilidir. “Sürrealizm, bize çocukluğumuzu yeniden bilincin yüzeyine çıkarma ve tecrübe etme şansı veren tinsel bir süreçtir.” (Yeniay,2013: 57) Şairin çocukluğuna dönüşü, hafızasındaki belli belirsiz hatıraları ifade edişi, şairin sürrealizmin (gerçeküstücük) etkisinde kaldığının da göstergelerindendir.

...

Sütbeyaz Ayvaz Kankırmızı Köroğlu;

...

(Y.K.S.D.T: 95)

⁷ Sübye (sübye) Rum. 1. Hay. B. Mürekkep balığı 2. Badem içi, ezilmiş sarımsak, kavun çekirdeği vb. den yapılan beze koyuluğunda sıvı: “yüreğinden içime havanda toz karıştırılarak dövölmüş, sübye kıvamına getirilmiş diş sarımsak eklenir. ” A. Boysan (TDK 2011:2177)

Köroğlu'nun kankırmızı olarak nitelenmesi Köroğlu'nun hem asi hem yiğit olmasına atıftır. Köroğlu'nun yol arkadaşı Ayvaz ise sütbeyaz kelimesiyle nitelenmiştir. Beyaz renk, sütbeyaz şeklinde pekiştirilerek kullanılmıştır. Ayvaz Köroğlu'nun yakın arkadaşıdır. Bu şekilde, nitelemesinin sebebi onun sadık, dürüst, temiz bir arkadaş olmasına vurgudur. Ayrıca beyaz istek ve arzu anlamı da içerir. Dizede beyaz renk, Ayvaz'ı daha gösterişli ve cazip hale getirmiştir. Beyazı cinsel çekicilik için kullanan şair Köroğlu ile Ayvaz arasındaki ilişkiye farklı bir yorum getirmiş olabilir. Şairin daha çok kadın kelimesi ile yan yana kullandığı beyaz renk, bu dizelerde Köroğlu'nun evlatlığı ve yol arkadaşı Ayvaz için kullanılmıştır. Bu nedenle şair Köroğlu ile Ayvaz arasındaki muhabbete, cinsel bir istek anlamı da yüklemiş denilebilir. Yine Kırmızı, hareketin ve karmaşanın rengi iken beyaz sonsuzluğun ve durgunluğun rengidir. Bu iki rengin bir arada kullanılması dizenin ahengine katkıda bulunmuştur.

...

Yolculuk bir kafiye arayabilir

Atının kuyruğundaki düğümde

Ölüm bir kafiye arayabilir

Ak gömleğinde

...

(K.V.B.K.A: 98)

Ölüm kelimesiyle, ak gömlek tamlamasının birlikte kullanılması bize kefeni çağırıştırır. Bütün kelimelerin altında kan var diyen şaire göre; ölüm de kafiye arar. “Bu dünyadan ayrılmak, kopmak istemeyen şair, hayat ağacına sarılarak ölümsüzlüğü istemektedir. ‘Ak gömlekte kafiye arayan ölüm’ şairin sarılmak fiilini şimdiki zamanda çekimlemesiyle yarım kafiyesini bulmuş olur.” (İlhan: 2011: 479) Şair ölümü bir şiir gibi görür. Kefenin ahenk arayışı, Süreya'nın yaşarken ve ölerken şiirle olan irtibatını koparmak istememesinden kaynaklanır. Şairin ölümle ilgili dizelerde beyaz renk kullanması dikkat çekicidir. Genel olarak siyah rengin ölümü ve matemi anımsattığı düşünülse de Süreya'nın şiirinde beyaz rengin de ölümle ilintili kullanıldığını söyleyebiliriz.

...

Bir kan salkımıdır şarkısı

Dağılır incelir belledikçe

Evlerle bacalarla karışık

Karaağaçların üstüne yükselir

Oradan yönetir korkuyu

O beyaz o erken o ilk

...

(Arka Güneş: 67)

O beyaz o erken o ilk diye ifade edilen, şairin ölümüdür. Şaire göre her ölüm erkendir, ölüm ilktir. Çünkü insan onu daha önce yaşamamıştır. Ve ölüm beyazla ilgilidir çünkü beyaz sonsuzluktur. Şaire göre “Bütün acılar, aslında ölüme doğru yapılan bir hazırlıktan ibarettir. İnsanlıkla beraber var olan ölüm, acıda bir tekniğe dönüşmüştür.” (İlhan, 2011:478) Süreya ölümü tekniğe dönüştürmüş, ölüme felsefik bakabilmiş bir şairdir. Ölüm sonsuzluğun yanında aynı zamanda belirsizliktir. Bu nedenle renksizliktir. Şairin ölümü ifade ederken beyaz rengi seçmesi, ölümün onda boşluk duygusunu uyandırmasıdır. Ayrıca beyaz tüm renklerin karışımından meydana gelen bir renktir. Dolayısıyla ölümün beyaz olması onun hayatın tüm renklerini de içinde barındırmasından ötürüdür. Tüm renkleri hayatı boyunca yaşayan insan, karışımın son hali beyazla son bulur.

...

Bir gül al eline sözgelimi

Kan var bütün kelimelerin altında

Beş dakika tut bir aynanın önünde

Sonra kes o aynadan bir tutam

Beyaz bir tülbent içinde

Koy iç cebine

Bütün bir ömür kokar o ayna

(K.V.B.K.A: 99)

Şiirde beyaz olan bu kez bir tülbenttir. Sevgilinin tülbendini, yazmasını cebe koyma halk arasında âşıkların gerçekleştirdiği davranışlardan biridir. Ayna insanın kendini gördüğü bir araçtır. Bazen kalp ve göz yerine de kullanılır. Gülün kokusunun aynaya sinmesi ve aynanın beyaz tülbende sarılması yârin gönül gözünden görülmesidir. Sevgilinin silüetine hayran olan şair aynadaki gül aksiyle irtibat kurulmuştur. Beyaz tülbent aynı zamanda duruluğu, saflığı, temiz duyguları ifade eder.

...

Bütün elbiselerim üstümde

Kandan ve kavaktan

Bir şey var adını biliyorum

Beyaz ateşin içinde

Barutun içinde dimdik

Beyaz ateşin içinde

...

(Ortadoğu III, 110)

Şairin Ortadoğu isimli şiirlerinden III. başlıklı bu şiirde şairin adını bilmediği ateş, barutun içinde dimdik duran ateş Ortadoğu'nun ateşidir. Ateş, savaş, kan, Ortadoğu'nun kaderidir. Ortadoğu yirmi birinci yüzyılın savaşlarının sebebidir. Ortadoğu'da yanan ateşin beyaz olması akla şu Hadis-i Şerifi getirir. Tirmizi'nin naklettiği hadiste "Cehennem ateşi bin yıl yakıldı. Öyle ki kıpkırmızı oldu. Sonra bin yıl daha yakıldı, öyle ki beyazlaştı. Sonra bin yıl daha yakıldı. Şimdi o siyah ve karanlıktır." Bu hadise göre, ateşin beyazlaşması için iki bin yıl yakılması gerekir. Ortadoğu'da süregelen savaşlar, iki bin yıl yakılan cehennem ateşine benzetilmiştir. İki bin yıl aynı zamanda bu savaşların başlama zamanına işaret eder ki bu da nerdeyse Hz. İsa'nın doğumuna tekamül eder. Ateş Ortadoğu'nun yazgısıdır. Ateşin beyazlığı, şiddetini göstermesi bakımından önemlidir. Şair beyaz ateş ifadesiyle Ortadoğu'nun savaşlarla dolu makus tarihine atıfta bulunmuştur.

...

İki çocuğuyla oturmuş
Karşı masada bir anne,
Beklediği tiren saati
Bir olanak arıyor kendine
Gözlerine dolan beyaz çiçekte

...

(Çay bahçesi: 117)

Şiirde Süreya, 4 Mayıs Cumartesi diye tarih veriyor. Ve bir çay bahçesinde yaptığı gözlemi anlatıyor. Annenin gözlerine dolan beyaz çiçek baharın çiçekleridir. Annenin gözündeki çiçeğin beyaz olması, annenin saf ve halis, annelik duygusunu ifade etmek için kullanılmıştır. Ayrıca şairin şiirde tarih vermiş olması şiire yaşanmışlık duygusunu vermiştir. Şiirin genelinde şairin bir çay bahçesinde yapmış olduğu gözlem ve gözlemledikleri hakkında duygusal çıkarımlarda bulunması söz konusudur.

...

Kıt karınlı, iki mevsimli
Yazları kızıl kışları ak

...

(Kurt: 120)

Yazın rengi kıızıdır, kızıl sıcaktır. Kışın rengi aktır, beyazdır. Yağan kardan ötürü beyazdır. Ayrıca buradaki söylem iklim teorisine çok benzer. “Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlı” der gibi bir ifade tarzı vardır. Kurt için iki mevsim vardır. Şair bu şiirde kurdun tabiatını ve yaşam koşullarını tasvir ediyor. Kızıl sıcak bir renktir, heyecandır, harekettir. Beyaz ise soğuktur. Ayrıca bu şiirde kurt imgedir. Şiirde kurdun yanı sıra bir de köpek imi vardır. Şair şiir boyunca kurt ile köpeği karşılaştırır. Yazın havanın sıcak olmasından ötürü kızıl rengin, kışın havanın soğuk olmasından ötürü beyaz rengin seçildiğini görüyoruz.

Kaç yıldır akarım bilmem pazar yerini

Dinle ak bakışlı bir çeşme söylüyor

...

(ÇKKOVÖ:129)

Dizede ak yani beyaz olan çeşmenin bakışıdır. Burada ak, temizlik ve berraklık anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

İpek filtreli

Beyaz eldivenleriyle uyuşturucu

Bülbülye sayaçlı

Kölelik terleyen

Anız terleyen

Yeminli bir kilidin

...

(Yeraltı: 126)

Beyaz eldiven, şair üzerinde uyuşturucu bir etki yapmaktadır. Beyaz olmasından ötürü bu eldivene bir kadın eldiveni diyebiliriz. Beyaz eldivenin şair üzerinde uyuşturucu etki yapması şairin bu renkten etkilenmesi sebebiyledir. Şair beyaz teni çekici bulduğu gibi kadında beyaz giysiyi de çekici bulur. Şair, kadın bedeninin etkisi altında kalabildiği gibi bir kadının aksesuarının da etkisi altında da kalabilmektedir.

...

Bir adam düşündük camların arkasında

Baktık beyaz pardesülü burunlu

Bir adam birdenbire peydahlandı

...

(Eski Kadınlar: 284)

Süreya'nın bu iki şiirinde de beyaz olan bir eşyadır. Eski kadınlar şiirinde beyaz pardesü, Yeraltı şiirinde beyaz eldiven karşımıza çıkar. Eşyanın beyazı insanda temizlik, hijyen, ferahlık duygusu uyandırır. Beyaz pardesü ve beyaz eldiven şiirde böyle intiba uyandırır. Adamın beyaz pardesülü olması ve birden bire peydahlanması ona gizem katmıştır. Dizedeki beyaz pardesülü adam bir hayaldir, şiirde beyaz rengin kullanılması onun hayali bir kişi olması ile ilgilidir. Şairin beyaz rengi kullanırken hayali öğeleri ve sonsuzluğu çağrıştırması dikkat çekicidir.

...

Ve Hasan Şimşek, Cahit Sıtkı'nın kasabalısı,

Ve içtiği rakı kadar bembeyaz Şahap Sıtkı ki

Metin Altıok'a devredip masadaki yerini

İnanılmaz biçimde bu kentten gitti.

...

(OHHİŞŞ IV: 168)

Süreya, Türk şair ve yazarlarını andığı şiirinde öykücü Şahap Sıtkı'yı içtiği rakıyla tamamlayıp bembeyaz olarak niteler. Beyaz'ın pekiştirilerek kullanılması Süreya'nın Şahap Sıtkı'ya bakışı, onun tasvir edişi olarak nitelenmesi onu temiz, dürüst, lekesiz bir insan olarak görmesi sebebiyledir. Bu temizliği rakı ile bütünleyerek ifade etmesi onun alemci kişiliğine de vurgudur. Rakının tekrar bembeyaz olarak nitelenmesi şairin içkiye bakış açısını da ifade etmesi itibarıyla önemlidir. Şair kadar rakının da beyaz olarak nitelenmesi Süreya'nın sadece renk olarak değil işlev olarak da bu içkiyi saf ve temiz görmesi ile ilgilidir. Şairin rakıyı içkilerin hası, kaynağı olarak algıladığını da düşünebiliriz.

...

Çıkarken yığılan basamaklar

Kaçı kaçırverirler inerken,

Beyaz sunağıyla gotik tapınak,

Eliniz sanki hep tırazanda.

...

(Lavanta: 206)

Gotik mimari 13. yy Avrupa’da birçok yerinde aynı anda görülen bir mimari tarzıdır. Bu mimari tarzının en önemli özelliği sivriliktir. Dilimli kubbeler, sivri ve birbirini kesen kemerlerle kurulmuştur. Pencereilerin bol olması, pencere camlarının renkli olması, çatılardaki okumsu kuleler dikkat çeken özelliklerdir. (www.wikipedia/Gotik/ 8.12.2016) Sunak ise; “Topraklarda üzerinde kurban kesilen, günlük yıkanan, dini tören yapılan taş masadır.” (www.tdk/index/sunak- 8.12.2016) Şiirde bu mimari tarzını kullanan şair, şiire derin anlamlar kazandırmıştır.

Sunak ve tapınak kelimelerinden anlıyoruz ki şair dini bir yapıdan bahsediyor. Sunağın beyaz olması şairin gözlem yapması sonucunda ortaya çıkmıştır. Burada beyaz renk, dini yapıya yücelik kazandırmak için vurgulanmıştır. Hristiyanlık inancı ile bütünleşmiş bazı resimlerde, sunaklarda genç ve güzel kadınların Tanrıya sunulduğu, kurban edildiği görülür. Bunun yanı sıra, şair bu dizelerde yaşlılığa da göndermede bulunur. “Eliniz sanki hep tırazanda dizesiyle yaşlılık durumu, öteki beden ‘Siz’ diye çağırmasıyla, onu eşitleyen, hatta yücelten bir tavra dönüşür.” (Ergül: 2003: 81) İnsanın ömrünün sona doğru gidişi, insan bedeninin ve zihninin mecalsizliği dizede imgesel bir şekilde ifade edilmiştir. Şiirde geçen basamaklar, tıpkı Ahmet Haşim’in merdiven şiirinde olduğu gibi yaşamı ifade etmektedir. Sunağın beyaz olması, ömrün sonuna atfedilen kutsallığı, boşluğu ve aynı zamanda derinliği ifade eder.

...

Mahpusta beyaz elli Musa

Balıkçıl yürüyüşlü firavunlar

...

(Karacaoğlan: 207)

Şiirin bu bölümünde dikkat çeken en önemli husus telmih sanatının kullanılmış olmasıdır. Şair, Hz. Musa’nın mucizelerinden biri olan beyaz el yani “Yed-i Beyza”yı vurgulamıştır. Kurân-ı Kerim’e göre “Hz. Mûsâ ailesiyle birlikte Medyen’den dönüşünde dağda gördüğü ateşe yaklaştığında Allah ona hitap eder ve kendisini elçi olarak seçtiğini bildirir. Ardından elindeki asayı yere atmasını emreder ve elindeki asâ yılanı dönüşür, daha sonra elini koynuna sokmasını, onu çıkardığında kusursuz bembeyaz olacağını haber verir ve “Bu iki şey, senin rabbin tarafından Firavun’a ve

onun çevresindeki seçkinlere gönderilen bir elçi olduğunu gösteren alâmetlerdir” der. Böylece, büyük mucizelerden bir kısmını gerçekleştirmiş olur. ⁸(Tâhâ 20/22 en-Neml 27/12: el Kasas 28/29-32) Karacaoğlu’nı andığı şiirde, şair Hz. Musa’nın bu kıssasını anlatmıştır. Avanta şiirinde gotik tapınağın beyaz sunağından bahseden şair Hristiyanlıkla ilgili hatırlatmalar yaparken bu şiirde beyaz elli Musa ifadesiyle hem Yahudiliğe hem İslam inancına değinir. Gotik şiirinde beyaz olan sunak iken, bu şiirde beyaz, bir peygamber mucizesi olarak karşımıza çıkar. Şairin dine ait unsurları konu edinirken beyaz rengi kullanması, onun dine bakış açısını göstermesi itibarıyla da önemlidir. Dine ait unsurlarda beyaz kullanması şairin dini, temiz ve saf olarak gördüğünü gösterir. Şair yaşamını dindar bir adam olarak geçirmemişse de şiirlerinden anlaşıldığı üzere kutsala saygı göstermiştir. Ayrıca Süreya’nın kültürleri ve inançları şiirine ustaca konu edişi dikkat çekicidir.

...

Ak odada oturur

Kapısı penceresinden çok

...

(Turgut Uyar: 209)

Cemal Süreya şiirlerinde birçok şair, yazar, öykücüden bahsetmiştir. Turgut Uyar’ın ölümü üzerine yazdığı bu şiirde onun odasının beyaz renkte olduğunu söyler, odanın penceresinden çok kapısının olduğuna işaret eder. Kapısının çok olması gelen gideninin çok olması anlamına gelebileceği gibi gönlüne giren çıkanın da çok olabileceği anlamında da kullanılmış olabilir. Ak odada oturması onun temiz bir yaşantısının olduğu intibasını doğursa da bize Dede Korkut hikâyesini de hatırlatır. Bu hikâyelerde ak otağa oturmak daha muteber olmaya delalet eder. Dizeye bu açıdan bakıldığında Süreya’nın, Uyar’ı muteber, sözü dinlenir bir kişi olarak nitelendirdiğini söyleyebiliriz.

⁸ İslam Ansiklopedisi (Türkiye Diyanet Vakfı Matbaacılık/ Cilt 43 Sayfa 376/1988 İstanbul

...

Bir gemi bembeyaz teniyle açıklarda,

Güverteleri uçtan uca orman;

Aldım çiçeğimi şurama bastım,

Bastım ki yalnızlığımış.

...

(Bir Çiçek: 259)

Şair beyaz bir gemi tasvir ederken kişileştirme sanatına başvurur. Şair, geminin beyaz rengini, insana ait bir unsur olan beyaz tenle ifade ederek gemiyi kişileştirmiştir. Bu kişileştirmede kasıt bir kadındır. Kadın şairden ayrılmıştır. Şair yalnızdır ama umudunu yitirmemiştir. Geminin ocaklarda görünmesi de bunun kanıtıdır.

...

Görmeye alıştığımız nice yazlar

Kimleri alıp götürdüler ama kimleri

Karanfil bıyıklı genç teğmenleri

Ak saçlı profesörleri, öğrencileri

...

(555 K:288)

555K şiirinde şair, Bursa’da ipek çeken kızların kara sevda halinde söyledikleri yaz mevsiminin, genç teğmenlerden ak saçlı profesörlere kadar kimleri götürdüğünden bahseder. Bu şiirde sosyal mesaj baskındır. Şiir, iyi idare edilemeyen bir ülkenin ve zulüm gören insanların şiiridir. Ak saçlı profesör ve karanfil bıyıklı genç teğmen tabirleri, yediden yetmiş yediye genciyle yaşlısıyla, her kesimden insanın harcandığından bahsetmek için kullanmıştır. Ak saç; belli olgunluğa erişmiş, alanında söz sahibi bir insanı tasvir etmek için kullanılmıştır. Saçların beyazlaması yaşın kemale erdiğinin de göstergesidir.

...

Daha bir duygulu oluruz, ağlarız

Bulutlar geçmedeyken, beyazken gürültüsüz

...

(Şiir: 283)

Dizede bulutların sessiz sedasız geçmesi aslında zamanın sessiz sedasız geçmesine vurgudur. Bulutların geçmesi, dünyanın dönmesiyle ilgilidir. Dünyanın dönmesi zamanın geçtiği anlamına gelmektedir. Şair şiirde zamanın sessiz sedasız geçtiğini ifade etmiştir. Bunun yanında şairin gökyüzü ve gökyüzüne ait unsurları imgesel kullanışı dikkat çekicidir. Bulutların renginin beyaz olarak belirtilmesi şiire daha gerçekçi bir anlam vermiştir. Ayrıca beyaz rengin, dizede sakinlik, durgunluk ve derinlik ifade etmesi de önemlidir.

...

Ayıcılar geçti, affedilmemiş insanlar geçti

Şehirler taş yürekliydi Şarkısı-beyaz

...

(Şarkısı –Beyaz:277)

Şarkısı Beyaz şiirinde şarkısı - beyaz ifadesi dört kere geçer. Bu ifade nakarat gibi şiirde ahenk oluşturur. Şarkısı – beyaz ifadesi ses ile rengin birleşmesinden oluşan bir ifadedir. “Dussoud’a göre, yedi müzik notası arasında var olan titreşim bağlantısıyla, renk spektrumlarındaki değişik renkler arasında bulunan titreşim bağlantısı aynıdır.” (Martel, 2000: 82) Martel şöyle bir tablo oluşturur. Ona göre;

“Musikideki 7 nota, güneş ışığında yer alan 7 renkle birebir eşleşebilir.”(2000: 82)

RENK	NOTA	RENK	NOTA
Kırmızı	DO	Mavi	SOL
Turuncu	RE	Lacivert	LA
Sarı	Mİ	Mor	Si
Yeşil	FA		

Şarkı notalardan oluşur, beyaz ise tüm renkleri bünyesinde barındıran tek renktir. Bu nedenle şarkısı – beyaz diyen şair aslında notaların bir araya gelmesi ile oluşan şarkı ve tüm renklerin karışımından oluşan beyaz renk ile yakınlık kurmuştur. Beyaz şarkı bu nedenle hayatın tüm renklerini ve seslerini bir arada bulunduran nağme anlamında yorumlanabilir. Başka bir açıdan baktığımızda beyaz temizliğin ve sadeliğin rengi olduğu için temiz bir nağmeden bahsediyor şair. Temiz duygulardan ve temiz düşüncelerden. Çünkü şarkı insanın duygusunu başka bir şekilde ifade edişidir. “Dikkati çeken husus, yalnızca rengin kendisinden oluşmuyor, buna ışık ve parlaklık değerini, ayırt etme gücünü, belirgileştirme gücünü ve algılanışına otomatik olarak bağlı bulunan, ruhsal etkileri de katmak gerekir.” (Kanat, 2001:145) Bu nedenle şairin kullandığı beyaz rengin, şiire aydınlık katmasının yanında ruhsal olarak temizlik ve saflık duygularını kattığını söyleyebiliriz.

Cemal Süreya şiirinde otuz yedi kere beyaz, altı kere ak, bir kere boz kelimesi geçmektedir. Şair, toplamda kırk bir kez beyaz demiştir. Beyazların kullanımına baktığımızda yine sıfat tamlamalarının başı çektiğini söyleyebiliriz. “Beyaz kadın, bembeyaz uykusuzluk, beyaz sübye, sütbeyaz Ayvaz, ak gömlek, beyaz bir tülbent, beyaz ateş, beyaz çiçek, beyaz eldiven, bembeyaz ten” örnek verilebilecek tamlamalardır.

Şair beyazı; güzelliği, sonsuzluğu, temizliği, saflığı ifade etmek için kullanılmıştır.

2.2.1. Cemal Süreya Şiirinde Beyaz Rengi Çağrıştıran Kelimeler

Cemal Süreya, şiirinde beyaz rengi kullanmasının yanında zihnimizde beyaz çağrışımı yapan kelimeleri de kullanmıştır. Şair bu kelimelerin kullanımı ile orijinal imgeler yaratmayı amaçlamıştır. “Yıldız, bulut, güvercin, kış, ayran, ay, kar, rakı, süt, diş, kalsiyum kalker, tülbent, pamuk, köpük, duvak, buzul, inci, kuğu, kağıt.” Süreya’nın şiirlerinde kullandığı beyazı çağrıştıran kelimelerdir.

2.2.1.1. Yıldız

Süreya’nın şiirlerinde on dört kez yıldız kelimesinin kullandığını görüyoruz. Şiirlerinde yıldız, gökyüzü cismi olarak, parlak olması ve insanı temsil etmesi itibarıyla kullanılmıştır. Şair bu kelime ile şiirine hem parlaklık hem yücelik kazandırmıştır.

Yıldızların kaldırımlara dökülmesi imgesi şairin birkaç şiirinde kullandığı ifadelerdendir.

Yıldızlar kıyamet gibiydi kaldırımlarda

(Adam:15)

Yıldızlar kaldırımlara dökülmüştü bütün

(Hamza:27)

Yıldızlar kaldırımlara dökülmüştü bütün

(Ölmüşük: 282)

Hamza ve Ölmüşük şiirinde birkaç kelimedede farklılık vardır. Hemen hemen aynı şiirler olduğunu söylenebilir. Burada yıldızların yere dökülmesi hayatın sonunu çağrıştırır. Ona göre her insan bir yıldızdır ve ölüm o yıldızın yere dökülmesidir. Adam şiirinde ise yağmurdan sonra yıldızların dökülmesi söz konusudur. Bu şiirlerde yıldızlar hayatı temsil etmesi itibariyle önemlidir. Yıldızların kayması, mecazi olarak insanın ölmesi anlamında kullanılır. Bu benzetme ile şairin yıldızların kaldırımlara dökülmesi ifadesi benzerdir. Her iki kullanımda da yıldızın insanı ve hayatı imlemesi söz konusudur. Yıldız kelimesinin bizde parlak ve beyaz izlenimi doğurması, şiirin aydınlık bir duyguya bürünmesini sağlamıştır. Yıldızların dökülmesi aynı zamanda insanın ruhunun ölmesi anlamına da gelir. Bir başka açıdan bakıldığında bu yıldızlar kadın olabilir. Yıldızların kaldırımlara dökülmesi, kadının sokağa çıkması, sosyal hayata karışması olarak da değerlendirilebilir.

...

Yıldızlar vardı kafayı çekmişim

Bu kimin meyhanesi ha ha ha.

...

(Dalga:18)

Dalga şiirinde yıldızlar, kafanın yerinde olmamasını, hülyalı bir ruh halini ifade etmek için kullanılmıştır. Şiirde bir sarhoşun dünyayı algılama şekli ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle alaycı bir ifade vardır.

...

Güneşler var, yıldızlar, samanyolları,

Karpuzlar gümbür gümbür kapılarda.

...

(Var:158)

Var şiirinde yıldız, gökyüzü cismi olarak fakat sembolik anlam ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Şair, yıldız, güneş, samanyolu kelimelerini yaşadığı aşkın cinsel tarafını ifade etmek için kullanmıştır.

...

Gözlerinde yıldızlar

Serin yerde durur

...

(Turgut Uyar:209)

Turgut Uyar, şiirinde yıldızlar bu kez Uyar'ın gözlerindedir. Yıldız, Uyar'ın gözündeki zeka pırıltısı, derinlik ve umuttur. Bu dizelerde yıldız, mecaz anlamda kullanılmıştır.

...

Bu yüzden önündeki ayna kırılır kırılmaz

İntihar etti sayılmış tasavvuf ehli,

Yine bu yüzden doğduğu an

Kaymaya başlamış Osmanlı yıldızı,

...

(Bilgisayar Olarak: 247)

Bilgisayar olarak şiirinde yıldız Osmanlı'nın ihtişamlı, parlak dönemini ifade etmek için kullanılırken, bu yıldızın kayması bu ihtişamlı dönemin sona erdiğini belirtmek için kullanılan bir deyimdir. Bu dizelerde yıldız parlaklığı ve ulaşılmazlığı nedeniyle imgeleştirilmiştir.

...

Ben ayrı düşmüşüm insanlardan.

Bu yıldız tutmaz mavilikte

Ne deniz ne köpük kâr eder bana.

...

(Şarkısı-Beyaz:277)

Şarkısı-Beyaz şiirinde maviliklerde tutunamayan yıldız, tutunamayan insanı ifade etmek için yapılan bir betimlemedir. Şiirde mavilik kelimesi deniz ve gökyüzü anlamına gelecek şekilde düşünülebilir. Deniz anlamında düşündüğümüzde bu yıldızın deniz yıldızı olduğunu da söyleyebiliriz.

...

Anılar hep sonbaharda gibidir

astrakan gecede

süt yıldızlar

...

(Açılmamış kapılar: 205)

Dizelerinde süt yıldızlar ifadesi, yıldızların beyazlığını anlatmak amacıyla kullanılmıştır. Sütün beyazlığı ile yıldızın beyazlığı arasında bağlantı kuran şair alışılmamış bir bağdaştırma yapmıştır.

Bu kullanımların dışında bir kullanım “Şiir” isimli eserde göze çarpar.

...

Ama İstanbullar kadınlar deniz yıldızları

Hepsi hepsi geminin altında

Şişeler de orda çuvalın üstünde

Elimle koymuş gibi biliyorum.

(Şiir:14)

Süreya'nın şiirlerinde yıldız, bir gökyüzü cismi olmasının yanında bir deniz canlısı olarak da kullanılmıştır.

Şiirlerde genel olarak yıldız kelimesinin insanı imlemesi, yücelik, parlaklık ifade etmesi söz konusudur. Süreya şiirlerinde kullanılan yıldız sözcüklerine baktığımızda hepsinin kullanımındaki ortak yönünün parlaklık olduğunu görürüz. Bu kullanım bizde beyaz intibasının oluşmasını da yol açar.

2.2.1.2. Bulut

Bulut; Süreya şiirinde sekiz kez geçen bir kavramdır. Bulut da diğer gökyüzü unsurlarında olduğu gibi mecaz anlamda kullanılmıştır.

...

Bulut kestiler üç parça

Kanım yere aktı bulut üç parça

İki gemiciyken Van Gogh'dan aşırılmış

Bir kadının yüzü ha ha ha.

...

(Dalga:18)

Şiir, şairin Van Gogh'un kardeşi Theo'ya yazdığı mektuplarda bahsettiği bulutlardan etkilenerek yazdığı eseridir. Bulutun üç parça kesilmesi olayı Van Gogh'un kulağını keserek bir fahişeye hadisesini hatırlatır. Şairin bu şiiri, tablonun tasvirinden hareketle yazılmış bir vermesi şiirdir.

...

Biz eskiden de en aşağı böyleydik senlen

Bir bulut geçiyorsa onu görürdük

Bir minarenin keyfine diyecek yoksa onu

...

(Cigarayı Attım Denize:21)

Şiirde bulut, bir gökyüzü unsurudur. Şair, sevgilisiyle paylaştığı zamanı ve bu zamanın nasıl keyfine vardığını anlatıyor. Bu dizelerde bulutun geçmesi, zamanın geçmesi anlamına gelir.

...

Sinyor Kurşun. İspanya.

Asılıp gidebilir bakışlarınız

Bir bulutun yedeğinde

Tabi Lorca gibi sizin de

Gözlerinizi bağlamazlarsa

...

(Cellat Havası:56)

Şiirinde ise bulut ölümle bağlantı kurarak anlatılmıştır. Şiirde çeşitli ülkelerin idam metotlarından bahsederken ölüm esnasında bakışların göğe yönelmesinin tasviri yapılmıştır.

...

Bulutlar geçmedeyken, beyazken gürültüsüz

Olan umudumuzla kalakalırız ortalıkta

...

(Şiir:283)

Şiir isimli eserde bulutların beyazlığına ve bulutların sessiz sedasız geçmesi ile zamanın geçmesine vurgu yapılmıştır. Dünyanın dönmesi ile bulutlar önümüzden geçiyormuş gibi görünür. Bu dönüş aynı zamanda zamanın geçişini ifade ettiği için şair bulutların geçmesi ifadesi ile zamanın geçtiğini ifade etmek istemiştir.

...

Şimdi ay doğar bulutlar arasından

Kavat derebeyleri yüreksiz Bolu beyleri

Hırsızlar, yüzde oncular, kumar erleri

...

(555 K:289)

Şiirinde bulutun gökyüzündeki konumu vurgulanmıştır. Ayın bulutların arasından doğması akşamın habercisidir. Akşamla birlikte ortaya çıkan kötülükler şairin asıl bahsetmek istediği konudur.

...

Şu senin bulutsu sesin var ya

Uçtan uca tersyüz ediyor geceyi

(Var:158)

Var şiirinde, bulutun yumuşak olma özelliği vurgulanmıştır. Bulutsu ses kulağa hoş gelen yumuşak ses anlamında kullanılmıştır.

Bulut, Süreya'nın şiirinde beyaz ve yumuşaktır. Ayrıca bulutun gökyüzündeki konumu, bulutla beraber zamana vurgu bu kavramı farklı şekillerde kullanmasına örnektir.

2.2.1.3. Güvercin

Güvercin sembolik olarak barışın ve özgürlüğün sembolüdür. Şiirde şairlerin çokça başvurduğu imgesel sözcüklerdendir. Güvercin denince akla beyaz renkli güvercin gelir.

Süreya'nın şiirinde güvercin on ayrı yerde geçmektedir.

...

Şimdi bir güvercinin uçuşunu bölüşüyoruz

Gökyüzünün o meşhur maviliğinde

Uzun saçlı iri memeli kadınlarıyla

Bir Akdeniz şehri çıkabilir içinden

...

(Cigarayı Attım Denize:21)

Şiirde güvercin uçuşunu bölüşmekten bahseden şair, özgürlüğü gökyüzünün maviliğinde tatmaktan bahsetmiştir. Şiirde güvercin ve gökyüzü kelimeleri, özgürlüğü ifade etmek için kullanılmıştır.

...

Bir sürü güvercin havalan. Saçların

Bunlar tıpkı senin sevilmedeki saçların

...

(Türkü:24)

Türkü şiirinde, havalanan güvercin ile sevgilinin saçları arasında bağlantı kurulmuştur. Şair sevgilisinin saçlarını severken saçların aldığı şekli bir güvercinin havalanmasına benzetmiştir. Şair şiirlerinde sevgiliyi zaman zaman güvercine benzetmiştir.

...

Bir saat kapağı tık diye açılır

Bir tünec dalgın güvercinler için

Yabancım diyorum ona

...

(Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli:86)

Şiirinde bu kez güvercinler dalgındır. Bu dizelerde güvercin cinsel imada bulunulacak şekilde kullanılmıştır. Güvercin ve güvercin yuvası şairin kullandığı erotik imgelerdendir. Şair sevgilisini güzelliği ve ürkekliği nedeniyle güvercine benzetmiştir.

3.

Barış demiştir ve güvercin tıkmışlardır boğazına

Bu yüzden edep kuralı gözetmez Anadolu ermişi

(Seviş Yolcu:136)

Şiirinde ise güvercinin barışı imgelemesine vurgu vardır. Bu dizelerde aynı zamanda ironi dikkati çeker. Asıl barışın, göstermelik davranışlardan öte bir durum olduğunun altını çizen şair barış ve güvercin ilişkisini kullanarak mesaj vermiştir.

...

Nasıl oluyor bütün bunlar nasıl oluyor?

Biliyorum tek bir güvercin onaylamayacak bunu

Tek bir sokak tek bir tezgâh tek bir saniye

Eksikliğe mi alışmışım ne? Mutsuzluğa mı yoksa?

...

(Bugün Ne? :309)

“Bugün Ne ?” şiirinde güvercini kişileştiren şair, bu kuşa onay yetkisi vermiştir. Tabiatın bazı öğelerini ayrılığına şahit tutup bu durumu onaylamayacaklarını ifade eden şair şiirde ayrılığa alışmaya çalışan bir adamın duygularını dile getiriyor.

...

Fotoğraf çektiirmek için yan yana getirilmiş iki nesne değiliz biz

Güvercin curnatasında yan yana akan iki güverciniz

...

(Sesin Senin:316)

Şair, şiirde kendisini ve sevgilisini bir güvercin curnatasında⁹ yan yana giden iki güvercine benzetmiştir. Şiirdeki bu ifade şairin sevgilisi ile bir araya gelmesindeki amacı anlatır ve ilişkinin hassasiyetine ve ciddiyetine vurgu yapar. Bu dizede güvercin curnatası birlikte hareket etme anlamında kullanılmıştır. Şair bir ilişkinin yan yana durmaktan öte aynı hayatı paylaşma ve birlikte hareket etme olduğunu ifade etmek istemiştir.

Güvercin kelimesinin geçtiği dizelerde şair, genellikle benzetme ve kişileştirme sanatlarını kullanmıştır. Şiirlerde güvercin, barış ve huzur anlamında kullanılmasının yanında aşk, sevgili ve cinsel anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır.

⁹ Curnata: Bildircin sükünü - TDK. Ank. 2011: s 473

2.2.1.4. Kış-Kar- Buzul

Kış mevsimi yağan kardan ötürü beyaz rengi çağrıştırır. Bu nedenle Cemal Süreya şiirini incelerken kış, kar, buzul kelimelerini beyazı çağrıştıran kelimeler arasında inceledik. Üçgenler şiirinde;

...

Sadece üşümek için bu kışta kıyamette

Kendi kendine yetmeyen zavallı bir üçgen

...

(Üçgenler:22)

Kış mevsimi, kış kıyamet ikilemesi ile karşımıza çıkar. Bu ikileme, kış mevsiminin çetin şartlarını, yoğun soğuk ve yağışı anlatmak için kullanılmıştır. Süreya'nın şiirlerinde halk söyleyişlerini görmek mümkündür. Bu dizelerdeki 'kış kıyamet' ikilemesi bu söyleyişlerden biridir.

...

her yaprak sarartıyordu şehri,

güz kanıtlarıyla işleyen bir kış

...

(İki Şey:124)

Şiirde kış mevsiminin ayak sesleri dile getirilmeye çalışılmıştır. Yaprakların şehri sarartması şairin ruh haliyle ilgilidir. Şehir şaire hüznü gelmektedir.

...

Kış mezarına gömsünler sizi

Sokaklar gibi buluştunuzdu

Çarşılar gibi seviştinizdi

Kış mezarına gömsünler sizi.

(Dört mevsim:147)

Kış mezarı iki sevgilinin aşkının bittiği yerdir. Kış bu dizelerde bitişi simgeler. Kış ve mezarın birlikte kullanılması bizde son bulmuş bir aşkın gömülmesi düşüncesini uyandırır.

...

Bir kış göğü gibi o saat alçalır ölüm,
Yalnız işitme duyusu kalır ortada.

...

(Bir Kış: 257)

Bu dizede ölüm kış göğüne benzetilmiştir. Kış, tüm tabiatın uykuya daldığı, soğuk ve durgun bir mevsimdir. Şair, bu nedenle insanın baharının bittiği, ebedi bir yaşama uğurlandığı ölüm ile kış mevsimi arasında bağlantı kurar.

Kış; şairin şiirinde;

1. Mevsim olarak
2. Ölümü imlemek için

kullanılmıştır. Şairin şiirinde kış kelimesi altı kez geçer. Kış kelimesiyle bağlantılı olarak kar kavramını ele aldığımızda zihnimizde yine beyaz renk belirir.

...

Kars çocukların da Kars'ı

Ölüleri yağan karda

Donmuş gözlerimin arası

...

(Kars:51)

Kar, Kars'ın soğuk iklimini belirtmek için kullanılmıştır.

...Annen miydi? Kesik saç ve açık ensesi miydi teyzenin?

İçtin elinden. Kar mı yağacaktı artık?

(Yüreğinin Yaban Argosu:93)

Şair, bu dizelerde annesinin ölümü ile ilgili net hatırlayamadığı anılarını ifade eder. Burada kar yağışı hem mevsimsel hem de duygusaldır. Karın yağması şair için aynı zamanda hüznü ifade eder. Şair annesinin ölümünden sonrası için endişelidir.

Aralıksız kar toplar kepenegi,
Kıravatındaki kir mevsimin kiri;
Anadolu böyle ilkel kaldıkça
Eskimeyecektir Külebi'nin şiiri.
(Mezartaşı Çiçekleri V: 292)

Süreya, bu dizelerde Cahit Külebi'nin Anadolu'yu dile getiren şiirlerine atıfta bulunmuş. Kepenek kelimesi bu nedenle kullanılmıştır. Kar ise yine Anadolu'nun iklimine vurgudur. Ve bu dizelerde kış mevsimini hatırlatmıştır. Kar kelimesi şairin şiirlerinde dört kez vurgulanmıştır.

2.2.1.5. Ay

Cemal Süreya'nın şiirlerinde gökyüzüne ait unsurların çokça yer aldığı görüyoruz. Kullanılan bu gökyüzü cisimlerinden biri de 'ay' dır.

...

Uzatmış ay aydın karanlığıma
Nerden uzatmışsa تنها boynunu.

...

(Yazmam Daha Aşk Şiiri: 43)

Şair, sevgilisinin boynunu ayın aydınlığına benzetiyor. Şair bu güzellikle aydınlanıyor. Bu benzetme ile şair sevgilisinin güzelliğini anlatmak istemiştir. Bu güzellik şairin cinsel arzularıyla birleştirilerek verilmiştir.

...

Yorgun atların tarazlı tipisi
Ay tutulur gözlerinde

Kaçar ufuk

Bulanır gezegen.

...

(Kurt:120)

Şiirde, ay tutulması mecaz anlamıyla yer almıştır. Ay parlaklığıyla vurgulanan bir imge olduğu için ay tutulması ışığını kaybetmek anlamında kullanılmıştır. Dizede şair kurt hayvanını imgelemiştir. Kurt belli özellikleri baskın olan insan tipidir.

...

Orada, oralarda sabah akşam

Solgun ay altında kasımpatı

(B.N.Ş.N.Y:191)

Solgun ay altında kasımpatı dizesi Necatigil'in şiirini tasvir için kullanılmıştır. Şair; şiirin genelinde Behçet Necatigil'in, şiirlerini nereye yazdığını anlatmaya çalışarak farklılığını ve şairliğini tüm yaşamına yaydığını anlatmak istemiştir.

...

Simgelerin, herkesin olduğu an,

Ay fena oynar yerinden.

...

(Anısı:229)

Ayın fena oynaması aslında yerin yerinden oynaması gibi olağanüstülük arz eden bir durumdur. Bu dizelerde ay, gök cismi olarak yer almış fakat mecaz içerecek şekilde kullanılmıştır.

...

Şimdi saat sekizdir başlar gecemiz

Şimdi ay doğar bulutların arasından

...

(555 K: 289)

Dizesi ile şair hem gecenin başladığını hem umudun tükenmediğini söyler. Bu şiir sosyal içerikli bir şiirdir. Şair, ülkenin içinde bulunduğu karanlığa da gönderme yapar.

...

Torbadaki çakıllara baktım şarkısı-beyaz

Benimkilerin üstünde üç tane hilâl

Üç tane uzun hilâl vardı upuzun

...

(Şarkısı Beyaz: 277)

Dizede ayın hilal hali yer almıştır. Şiirde hilal bir gökyüzü hadisesi olmasının yanında yeni başlangıçları da simgelenmiştir.

Ay kelimesi şairin şiirlerinde, yedi kez geçer. Ve gökyüzü hadisesi olarak kullanılmasının yanında yeni başlangıçları ve umudu da sembolize eder.

2.2.1.6. Süt

Beyazlığı ile bilinen süt, Cemal Süreya şiirinde farklı kullanımlarıyla dikkat çeker.

...

Şahmaran süt istiyor kefeninden

Üç aylık ölmüş çocukların

...

(Göçebe:61)

Şiirde Şahmaran Efsanesi hatırlatılarak telmih sanatı yapılmıştır. Efsaneye göre; Şahmaran, kendisini gören Camsab'ı serbest bırakırken ölümünün bir insanın elinden olacağını söyler. Camsab Şahmaran'ın yerini insanlara söylemek zorunda kalınca Şahmeran öldürülür. (Çıblak,2007:188) Dizede kefen-Şahmaran kelimeleri bu efsaneyi hatırlatır. Dizedeki süt gerçek anlamı dışında imgesel bir anlatımla yer almıştır. Süt kelimesi şairin bilinçaltı ile ilgilidir. Şairin bilinçaltında da annesinin ölümü önemli bir yer tutmaktadır. Annesinin kendisine içirdiği süt ve anlattığı efsane şaire birçok kapı

açmıştır. Bu dize şairin, şairliğinin ilhamı olarak karşımıza çıkar. Süreya şiirlerinde halk efsanelerine yer verir. Köroğlu, Şahmaran, Kerem ile Aslı bunlardan bazılarıdır.

“...o,yüzyıllık beklemiş sütü; çırpınarak tülbenkten süzülmeye uğraşan o koyu, o rahatsız sübyeyi...”(Yüreğinin Yaban Argosu: 93)

O, yüzyıl beklemiş süt, şairin geçmişi ve anılarıdır. Sütün beklemiş ve koyulaşmış olması şairin zihninde bıraktığı intibadır. Şair bu dizeyle zihnindeki anıların üzerinden yıllar geçtiğini vurgulamak ister.

...

Sütündeki mavi damarlara koyunların

-Mavi şaman damarlarına-

Susuzluk ve işkence...

...

(Ortadoğu II:108)

Dizesinde şair alışılmamış bağdaştırma yapmış, sözcüklerin yerini değiştirmiştir. Buradaki süt içecek olarak kullanılmıştır. Ayrıca memedeki mavi damarlar yerine sütün damarları demesi mecaz-ı mürsel sanatına örnektir. Bu dizeler şairin Ortadoğu algısı ile ilgilidir.

...

Nasıl anımsamazsın kabadayı Al Capone’u,

Al Capone, yahu, Chicago’da Belediye Başkanı oldu;

Hani her kapının önüne bir şişe süt koydururdu.

...

(Yazgıcı Şiir:194)

Eserde kapının önüne konulan süttür. Şair, başkanın kapıların önüne süt koyulmasıyla hatırlandığının altını çizerek okuyucuya da hatırlatmak ister.

...

Varto depremini düşün, yardım olarak Batı’dan

Gönderilmiş bir kutu süttözünü ve sutyeni.

Adam süttozuyla evinin duvarlarını badana etmişti,
Karısıysa saklamıştı ne olduğunu bilmediği sutyeni,

...

(Afyon Garındaki:248)

Dizelerde kullanılan imge bu kez süt tozudur. Şair sadece sütü değil, onunla alakalı olan süt tozunu da kullanmıştır. Buradaki ima Anadolu halkının süt tozunu tanımamasıdır. Süt tozunun beyaz rengi itibariyle badanada kullanılmasının sebebi de budur.

...

Her şeyi öğrenir kişi ve bağışlar sonunda
(Bir anamın sütü kaldı onu da bulan içsin)

(Gitsin Efendim: 318)

Diyen şair bu kez anne sütünü kullanmıştır. Anne sütü doğallığı ve saflığı ile bilinen bir süttür. Şairin içmediği bir tek bu süt kalmıştır. Annesiyle bağlantısının erken kesilmesi de şairin ima ettiği bir başka husustur.

Bir başka dizede;

...

Hadi sevgilim
Bir yudum süt koy yuvaya

...

(Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli, 87)

Şiirde süt oldukça farklı anlamda kullanılmış bir imgedir. “Yuva ‘vulva’ yı ‘bir yudum süt’ de kadının cinsel birleşme öncesinde salgıladığı vajinal sıvıyı imler.” (Özmeral, 2007:178) Bu dizeye bakarak şair süt kelimesini doğallığı, saflığı ve rengi itibariyle kullandığı gibi cinsellik içerecek biçimde de kullanmıştır diyebiliriz.

Cemal Süreya, şiirinde yaptığı benzetmelerde sütün beyaz renginden faydalanmıştır. Şiirde süt, kelimesinin geçmesi insan zihninde hemen beyaz renk intibasını bırakmaktadır. Tüm bu kullanımların ortak yönünün renk olduğunu söyleyebiliriz.

2.2.1.7. Rakı

Süreya'nın şiirleri cesur şiirlerdir. Şair söylemesi gerekeni korkusuzca söyler. İçki ile arası iyi olan şair, özellikle rakıyı şiirlerinde telaffuz etmekten de çekinmemiştir. “Her mutlu içecek bir anne sütüdür.” (Bachelard, 2006:132) Şair içmekten de zikretmekten de hoşlandığı bu içkide bir nevi anne sütünün rahatlığını ve huzurunu bulmuştur. Rakı beyaz rengi ile de dikkat çeken bir içki olduğu için çalışmamızın bu kısmında yer almıştır.

...

Sigara içenlere ateş etmeyiniz

Evli bir kadınla rakı içerken

Rozet gibi göğsüne takmış cesaretini

...

(Tabanca: 53)

Evli bir kadınla rakı içme cesaretini göstermiş adamlar varken sigara içenleri yadırgamak gereksizdir. Çünkü bu iki durumun arasındaki masumiyetin kıyaslanamayacağını düşünür. Burada şair söylemek istediğini direkt söylemiştir.

...

Bir içki: rakı hayır votka

Bir tabanca: tabii dolu

...

(Resim:57)

Diğer kişisel tercihini ortaya koyan şair, aslında her iki içkiye de isteklidir fakat ikisi arasında bir tercih yapar.

...

Binlerce saptan çekilen şu narin rakı

Kumaşı çürütüyor lacivert-beyaz hışmıyla,

...

(Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli: 85)

Rakıyı narin olarak nitelendiren şair onun binlerce saptan çekildiğini söyler. Böylece rakıya farklı bir nitelik kazandırmaya çalışır. Şair bu içkiyi sever ve özel bulur. “Cemal Süreya’da rahatsızlık veren gerçeklikten kurtulma ve mutluluk veren nesneye yönelme eğilimi olarak akla ilk kadın ve sonrasında alkol gelir.” (Soysal, 2016:261) Şairin şiirlerinde alkol bir nevi antidepresan görevi görür.

...

Ve içtiği rakı kadar bembeyaz Şahap Sıtkı ki

Metin Altıok’a devredip masadaki yerini

İnanılmaz biçimde bu kentten gitti.

...

(OHHİŞ IV:168)

Bu dizelerde rakı, bize şairin içki içtiği bilgisini verirken bembeyaz nitelemesi Şahap Sıtkı’nın temizliğini, saflığını anlatmak için kullanılmıştır.

Şair,

...

Bizler rakı içerdik,

O, ecel şerbeti, damla,

...

(Mübeccel İzmirli:180)

Şiirinde ise Mübeccel İzmirli’nin evinde içtikleri rakıyı hatırlatır. Bu dizelerde şair, rakıyı İzmirli ile olan dostluklarıyla da bağdaştırır.

Süreya, beş ayrı şiirinde rakıyı sevdiği bir içki olarak dillendirmiştir.

2.2.1.8. Dış

Süreya’nın şiirinde dış sözcüğü, beyazı çağrıştıran sözcüklerdendir.

...

Bir tel uzayıp gidiyor saçından

Damağına muhabbetle gömülmüş dişleri.

...

(K.K.V.G. M.: 81)

Dizesinde damağa gömülmüş dişler cinsel birleşme esnasındaki zevki ifade etmek için kullanılmıştır. Bir başka açıdan anne sütünü emmeye çalışan bebeğin dişlerini annesinin memesine geçirmesine de atıf vardır. Burada da anne ile bebek arasında muhabbet vardır. Bu nedenle bebek muhabbetle dişlerini gömer. Şair anne ile bebek arasındaki bu iletişimi sevgilisi ile kendisi arasında düşünmüştür. Şair kadına ait bir uzvu erotik imge olarak kullanmıştır.

...

Sımsıcak bitişiyordu alnında,

Dişlerinde boylamların serinliği,

...

(İki şey: 123)

Şair, çocuğun dişlerinin kendinde bıraktığı serinleme duygusunu anlatıyor. Bu serinleme, aynı zamanda dişlerin beyaz renginin bıraktığı intibadır.

...

Ulunay Milliyet'in altın dişiydi,

Bugünse o boşluğu Felek dolduruyor;

O kendi protezini, Refik de sütdişlerini

Zaman zaman altın suyuna daldırıyor.

...

(Mezartaşı Çiçekleri II:291)

Şiirinde Rafii Ulunay'ı anarken altın diş betimlemesini kullanmış, bu betimleme ile şairin yerini ve önemini vurgulamıştır. Şair Felek derken de Burhan Felek'i

kastetmiştir. Ancak Felek'in protezinin altını çizmiş, böylece onun Ulunay kadar etkin olamadığını belirtmek istemiştir. Altın diş şairin gazetede değerli olduğunu anlatmak için, süt dişleri tabiri ise Refik Bey'in yeni ya da ilk olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır.

...

Ve kuşlara doğru

fildişi: rüzgârın tavrı.

Dağ: güneş iskeleti.

...

(BÖSDB:84)

Şiirde şair rüzgârın tavrını fildişine benzetmiş. Diş kelimesi şairin dört şiirinde karşımıza çıkmış beyazı çağrıştıran kelimelerdendir.

2.2.1.9. Pamuk

Pamuk kelimesi beyazlığı ve yumuşaklığı simgelemesi nedeniyle şiirlerde kullanılan kelimelerdendir. Cemal Süreya şiirlerinde iki yerde karşımıza çıkar:

...

Arkadaşım otuz yaşında

Pamuğun kızlarını anlatıyor

...

(Ortadoğu III: 110)

Pamuğun kızları, beyaz ve yumuşak tabiatlı genç kızları anlattığı gibi, Çukurova bölgesinde pamuk tarlasında çalışan işçi kızları da anlatır.

...

Harara tıklımış pamuk

Dipten oynayan dalga

...

(Taşırın Damla: 173)

Dizede sevgili harara tutulmuş pamuğa benzetilmiş. Süreya'nın şiirinde pamuk, kadın mefhumu ile ilişki kurularak verilmiştir. Bu tabir, şairin muhayyilesindeki beyaz tenli kadın ile birebir örtüşmektedir. Yumuşak huylu ve beyaz tenli kadınlardan hoşlanan şairin kullandığı pamuk benzetmesi oldukça yerindedir.

Bunlar dışında Cemal Süreya'nın şiirinde beyazı çağrıştıran kelimeleri şunlardır: Kalsiyum Kalker (Burkulmuş Altın Hali Güneşin:90) Tülbent (Ortadoğu I:105, Yüreğinin Yaban Argosu:93), Kefen (Onlar İçin Minibüs Şarkısı:130), Köpük (Behcet Necatigil Şiirlerini Nereye Yazardı:191, Sevgilim, Bir Günün...:308), Duvak (Sıcak Nal: VII), İnci (Bir Mineli 251), Kuğu (Ben Kapağı: 296) Kağıt (Bugün Ne:309)

Cemal Süreya şiirde rengin önemini kavramış, rengin psikolojik açılımını yapabilmiş bir şairdir. Şiirlerinde renklerin çağrışım gücünden ustaca faydalanan şair, hem anlam olarak hem de görsel olarak güçlü şiirler oluşturabilmiştir.

Beyaz renk, saflığın, temizliğin, masumiyetin rengidir. Şairin şiirinde beyaz bu anlamlarının yanında yeni anlamlarda kazanmıştır. Şair için beyaz; kadın teni, ölüm, kefen, ateş, umut, din, olgunluk gibi farklı anlamlar içerir.

Şairin şiirlerinde ifade ettiği güzellik anlayışında, beyaz ten özellikle vurgulanmıştır. Şair cinsel olarak arzuladığı kadını da beyaz tenli hayal eder. Ve böylece beyaz renge erotik bir anlam yüklemiş olur. Şair, ölümü de beyaz uykusuzluk olarak nitelendirir. Bu ifade ile şairin dizelerinde beyazın derinliğinden ve sonsuzluğundan faydalandığı görülür. Yine beyaz, şair için dinin, ibadethanenin sembolüdür. Arınmışlığı ve temizliği ifade etmesi nedeniyle şiirlerde dine ait unsurlarla birlikte beyaz kullanılmıştır. Bu kullanımların yanında beyaz; şarkıdır, eşyadır, ateştir. Bazen olayın şiddetini ifade etmek için bazen eşyaya derinlik vermek için kullanılmıştır.

Şair, beyaz rengi direkt ifade ettiği şiirlerinin yanında beyaz rengi çağrıştıran kelimeler de kullanmıştır. Yıldız, bulut, güvercin, kış, kar, buzul, ay, süt, rakı, diş, pamuk kelimeleri beyaz rengi düşündürecek şekilde kullanılmıştır.

Şairin şiirlerinde en çok kullandığı renklerden olan beyaz renk onun şiirinin karakteri hakkında bize ipuçları verir. Süreya'nın şiiri hem canlı hem aydınlıktır. Derin ve temiz bir üslubu olan şairin şiirinin bu özelliği, beyaz rengin sembolik anlamıyla da

örtüşmektedir. Şair, kırmızı kadar heyecanlı, siyah kadar ciddi, mavi kadar derin, beyaz kadar temiz şiirlerin şairidir.

2.3. Cemal Süreya Şiirinde Kırmızı

Kırmızı, doğada en fazla bulunan renklere dendir. Kırmızı sıcak bir renktir. Aynı zamanda bir ana renktir. Ateşe yakın renkler, sıcak renkler olarak adlandırılmaktadır. Bazı dillerde rengin adı kırmızıdır yani renk sözcüğü ile kırmızı aynı anlamda kullanılır. Evrenin oluşumundan bugüne bu renk, önemli anlamlar kazanmıştır. Bazen aşkın, bazen bağımsızlığın rengi olmuştur. Örneğin;

Hint kültüründe dünyanın yaratıcısı olan Brahma, kırmızı renk ile temsil edilmektedir. Yunanlılarda kırmızı diriltici aşkı simgeler. Hristiyan sanatında kırmızı ruhların arınması ve yeniden dirilmesi etkisiyle yükümlü ateş biçimindeki kutsal ruhu simgeler. Kutsal cuma papazı tarafından giyilen kırmızı renkteki giysiler İsa'nın insana duyduğu sevgiyi anlatır.” (Türkoğlu, 2015: 50)

Kırmızı, dikkat çeken bir renk olduğu için insanlar hayatlarında bu rengi çeşitli amaçlarla mutlaka kullanmışlardır.

Bu rengin insan üzerindeki etkileri araştırılmış ve ilginç sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmalara göre kırmızıya diğer renklerden yüzde yirmi daha hızlı reaksiyon veririz. (Tappe, 2014: 391) Bu özelliği nedeniyle trafikte, tehlike arz eden durumlarda, uyarı levhalarında kırmızı rengin kullanıldığı görülür. Mc. Donalds, CocaCola, Nestle, Dimes gibi yiyecek içecek alanında ünlü markaların kırmızı kullanmasını sebebi kırmızının dikkat çekici özelliğinden faydalanmaktır. Yine dikkat edersek kozmetik ürün reklamlarında, kırmızı ruj özellikle kullanılarak, makyaj malzemeleri cazip gösterilmeye çalışılır. Bunun nedeni insanın kırmızıya daha çok tepki vermesi, bu rengin daha dikkat çekici olmasıdır.

Kırmızı canlılığın güzelliğın, zenginliğın, özgürlüğün, aynı zamanda aşkın, şehvetin, kalbin, duygunun rengidir. Kırmızı tüm duygularımızı harekete geçirir. Dinamikliğı, çevikliğı, hareketi temsil eder. Kırmızı giyen insanlar daima aktif olacaktır. “Eğer kırmızı ailesinden bir rengi seviyorsanız aktivite ihtiyacında olduğunuzu bilmelisiniz.” (Tappe, 2015:64) Bu da gösteriyor ki giydiğimiz renkler fizyolojimiz üzerinde önemli etkilere sahiptir. Kırmızı renk bu anlamda en çok etkili olan renklere dendir.

Kırmızı tüm bu olumlu anlamlarının yanın da olumsuz anlamlarda içermektedir. “Olumsuz anlamları ile kırmızı; kanın, savaşın, saldırganlığın, ateşin ve şiddetin rengidir.” (Türkoğlu, 2015: 48) Kırmızı, tehlikenin rengidir. Tehlike arz eden durumlarda özellikle kırmızının kullanıldığını görüyoruz.

Kırmızı, devletlerin ve milletlerin hayatlarında da özel bir yere sahiptir. Hareketli ve savaşçı bir millet olan Türklerin özellikle bayraklarında kırmızıyı tercih ettiklerini görüyoruz. Bugün Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan, KKTC, Özbekistan, Kırgızistan, Dağıstan, Tataristan gibi Türk Devletlerinde ve bazı özerk Türk bölgelerinin bayraklarında kırmızı rengin bulunduğunu görüyoruz. Kırmızı, Türklerin bağımsızlığının sembolüdür. Anadolu’da da kırmızı sevilen bir renktir, gelinliklerin ve birçok yörede, yöresel kadın kıyafetlerinin kırmızı olması bu sevgiye örnek verilebilir. Hatta Anadolu’daki “Kırmızı olsun 5 kuruş fazla olsun” tabiri bu rengin çok tercih edildiğinin göstergesidir.

Edebiyata baktığımızda ise kırmızının aşkın ve romantizmin rengi olduğunu görüyoruz. Türk Edebiyatında birçok şair, kırmızı rengini kullanmıştır. Kırmızı, Divan Edebiyatından Türk Halk Edebiyatına varıncaya dek sevilen bir renk olmuştur. Cumhuriyet Dönemi’nde özellikle Ahmet Haşim’in bu renge ilgi gösterdiğini söyleyebiliriz.

Türk edebiyatında kırmızı rengi en çok kullanan isimlerden biri de Cemal Süreya’dır. Şair şiirindeki diğer mefhumlar gibi kırmızı rengi de kullanırken kültürel birikiminden faydalanmış, kırmızı rengi imgeleştirerek, soyutlaştırarak ifade etmiştir. Kırmızı, şairin çalkantılı hayatının rengidir. Kırmızı onun şiirinin cesur tarafıdır. Bu nedenle kırmızıyı incelemek Cemal Süreya’nın şiirini daha iyi anlamamıza vesile olacaktır.

Şair şiirlerinde en çok mavi ve beyaz rengini kullanmıştır. Kırmızı rakamsal olarak üçüncü sırada gelse de şairin duygusunu en iyi ifade edebildiği renk kırmızıdır. Süreya’nın kırmızı rengi, cinselliği çağrıştıran dizelerde erotizmin başat unsuru olarak kullandığı görülür.

Kırmızı bir kuştur soluğum
Kumral göklerinde saçlarının

...

Kırmızı bir at oluyor soluğum

Yüzümün yansımasından anlıyorum

...

(San: 11)

Bu dizelerde önce bir kuş sonra bir at, kırmızı renkle niteleniyor. Kuş ve at özgürlüğü, hareketi, simgeler. At ve kuş, soluğun yani nefesin hızını göstermesi bakımından önemlidir. Şair şiirlerinde at imgesi, daha çok cinsel mesajlar vermek için kullanmıştır. Bu dizelerde yapılan benzetme anlamın cinsel içeriğini kuvvetlendirmek için yapılmıştır. Şair “Erotik anın aleviyle tutuşan soluğu ‘kırmızı bir kuşa’ benzeterek geleneksel ‘kuş’ ve ‘soluk’ imajını, ‘kırmızı’ sıfatıyla alışılmamış biçimde bir araya getirip özgün imaj yapabilme başarısını göstermiştir. Aslında bu imajın derinliğinde de ‘ateş’ imajının varlığı yatmaktadır.” (Özcan, 2003:123) Bu ateş, arzunun ateşidir ve solukla bütünleşerek somutlaşır.

Şiirde kırmızı renk, cinsel duyguları ifade etmek için kullanılmıştır. “Kırmızı aşkın, duygunun, tutkunun rengidir.” (Türkoğlu, 2015: 48) Şair de kırmızıyı daha çok bu anlamıyla kullanmıştır. “II.Yeni şiirinin erotizm bağlamında en öz ifadesini Cemal Süreya, San şiiriyle vermiştir. Kadını uzaktan sevilen, reel dünyada sislerin ardında görünmekten çekip çıkarmış ve tüm bedeniyle şiirine konuk etmiştir.” (Güler, 2004: 27) Kendisi de bunu şu şekilde ifade eder: “Erotik bir şiirdir benimki... sanırım en belirgin özelliği budur.” (Süreya, 1997: 27) Sözcüklerle erotik ifadeler oluşturan şair, kırmızı rengi de kullanarak bu imajı canlandırmış ve bu duygusunu görünür kılmıştır. Onun şiirinde kadının, aşkın, erotizmin rengi kırmızıdır.

Süreya’nın şiirinde aşk, ulaşılabilen aşktır. Bu yüzden tensel zevklere yer verir. Şaire göre ulaşılamayan aşklar mazide kalmıştır. Ulaşılamayan aşklar Doğu medeniyetlerinde yer alır ve bunun adı karasevdedir. Şair, şiirlerinde sevgilisine kavuşur hatta yatak odasına kadar gider. Şiirlerinde sevgiliye kavuşamamanın acısını değil, sevgiliyle birlikte olmanın lezzetini anlatır.

Şairin hayal dünyasında her eylemin bir rengi vardır aşktan ve savaştan bahsederken kırmızıyı kullanması dikkat çekicidir.

...

Sen belki de bir resimsin ne haber

Kırmızı bir Beykoz'un yanında duruyorsun

Yapan bir de ağaç yapmış yanına

Dallarına konsun diye kelimeleri

...

(Kanto: 19)

Beykoz, İstanbul'un hareketli semtlerinden biridir. Boğaz gören bu semtin kırmızı olması da semtin sıcak, hareketli, aktif bulunmasındadır. Ayrıca Beykoz'un kırmızı renkle nitelendirilmesi şairin semte aşk anlamı yüklemesindendir. Şair, sevgilisini Beykoz'da ve yanında ağaçla, bir resimde hayal etmektedir. Bu ağacın dallarına da kelimeler konmuştur. Şiirde kelimeler kuşa benzetilmiştir. Konmak kelimesiyle istiare sanatı yapan şair, şiirde sanat yapma gayesini de göz ardı etmemiştir. Ayrıca bu şiirde şairin kelime düzeyindeki şiir anlayışını da görüyoruz. Şiirde özellikle kelime vurgusu yapılmasının sebebi budur.

Şair, ağaç imini şiirlerinde daha çok hayat anlamında kullanmıştır. Onun şiirindeki imgelerin zihinde bir yansıması mutlaka vardır. Şaire göre; “İmge bir köke bağlanmalı yaşamda bir karşılığı olmalı. Aksi takdirde bir dil oyunundan öteye gidemez.” (Karaca, 2005:407) Bu şiirde ağaç, üzerinde kelimeler barındırdığına göre bir dil ağacıdır. Ağaca benzetilmesi dilin köklü ve yaşayan bir varlık olmasındandır. Ve hayatında da dilin ve şiirin önemli olmasına vurgudur. Kırmızı Beykoz, imgesi bir tablo tasviri ile birleştirilerek yaşamda bir karşılık bulmuştur. Sevgilinin yanında bulunan ağaç da kırmızı renk de yaşama bağlılık ifade eder.

Şair, eşi Zuhal Tekkanat'a yazdığı mektuplarda Beykoz semtine olan sevgisinden bahseder “Ne güzel yer şu Beykoz. Her tarafı yemyeşil.” (Süreya, 2016: 43) Şair bu mektuplarda bu semtte yaşamak istediğini de dile getirir. Bu şiirde şairin sevdiği Beykoz ilçesi kırmızıdır çünkü aşk kokar. Aşk kokan semtte sevilen ve hayat dolu bir kadın vardır. Bir de dil ağacına konmuş kelimeler yani şiir. Beykoz, aşk ve şiir şairin hayallerinin özetidir.

...

Elmada elma ha allahlık

Bir yarısı kırmızı bir yarısı yine kırmızı

...

Bir duvarın üstünde

Bir yandan elma yiyorsun kırmızı

...

(Elma: 25)

Kırmızı yangındır, yakar ve yok eder. “İnsanın olmadık yerlerini anımsatır, cinselliği körükler.” (Türkoğlu, 2015: 136) Bu şiirde de kırmızı elma, insanın olmadık yerlerini anımsatır. Elma, cinsel birleşmeyi ifade eder. Ayrıca “Hareketli bir renk olan kırmızı renginde kışkırtıcılığından yararlanan anlatıcı, ikinci kişiyi bilinçaltı öğeleriyle betimleyerek, kadının çıplaklığını farklı mekanlara taşır.” (Özmeral, 2007: 168) Süreya, cinsel imalarda bulunurken, anlattığı durumu adeta resmetmiştir. Şiirlerin anlatım gücü şairin tasvirlerinin canlılığından ileri gelir.

Bu şiirde de kırmızı, tıpkı San şiirinde de olduğu gibi kışkırtıcılık ve erotizm vasfı ile kullanılmıştır. Enis Batur, “Cemal Süreya şiirlerinde erotizm ve hedonizm yan yana gider.” der. Bu doğru bir tespittir. Şairin aşk anlayışında tensel zevk önemlidir. Hedonizm yani hazcılık, erotizmi kullandığı dizelerde varlığını mutlaka gösterir. Şaire göre; aşkın cinsel yanının şiire yansımaması düşünülemez. Cinselliği bütünüyle bir yana atan bir edebiyat gerçekçi değildir.” (2017: 49)

Şiirde elma imgesi de oldukça önemlidir. Elma imi Hz. Adem ve Hz. Havva’nın cennetten kovulmasına sebep olan yasak meyveyi çağrıştırır. Kırmızı ile nitelenmesi elmanın cazibesini artır. Şairin anlattığı birleşme kırmızı renginden ötürü yasak ve tehlikeli bir birleşmedir. Hz. Adem ’i cennetten kovduran elma şairi de cezp etmiştir.

Cemal Süreya, Türk şiirine sadece kelime, anlam anlayışını değiştirerek ya da cümle yapısını kırarak katkıda bulunmamış. Aynı zamanda aşk anlayışını da değiştirmiştir. Şairin aşktan anladığı muhabbetin yanında cinsel birleşmedir. Sıradan

kadınlar, hayat kadınları, yasak aşklar şiirine konu olmuştur. Bu tarz şiirlerinde cinsel birleşmeyi sıradanlaştırdığı görülür.

Şair şiirlerini yazarken gelenekten de etkilenmiştir. İlk defa annesinden duyduğu halk hikâyelerine, halk şiirine ilgi duymuş bunun yanında divan şiirini de öğrenmiştir. “Şiirimiz üstüne bir iki söz” başlıklı yazısında Türk şiiri ve gelenek hakkında yaptığı değerlendirme onun, şiirin kökleri hakkındaki bilgisini gözler önüne sermektedir. Nehirler Boyunca Kadınlar Gördüm şiiri söyleyiş tarzıyla şairin, gelenekten etkilendiğini gösteren şiirlerindendir.

...

Kızılırmak parça parça olasın

Bir parça ekmek siyah, on kuruşluk kına kırmızı

...

(Nehirler Boyunca Kadınlar Gördüm: 33)

Süreya, şiirde Anadolu kadınının portresini çizmiş onların fedakâr, cefakâr yanlarının yanı sıra ezilmişliklerini de dile getirmiştir. Burada kırmızı kına bu kadınların on kuruşluk süslerini imgelemesi bakımından önemlidir. Kına kelimesi Anadolu’yu hatırlatmak için kullanılmıştır.

Kırmızının imgesel birçok anlamı vardır. “Kırmızının anlatım ve deyimlerden ortaya çıkan betimsel anlamları arasında kızıl derili ırkından olan bir insanı, siyasetle kızıl bayrağı ve dolayısıyla komünizmi ve sol görüşü, ateşin sıcaklığını ve bir olay karşısında duyulan heyecanı dile getiren yan anlamlar sayılabilir.” (Türkoğlu, 2015: 48) Bu dizelerde de kırmızının yan anlamlarından birini görüyoruz. Kırmızı kına Anadolu’da gelin olan kıza, askere giden gence, sünnet olan çocuğa sürülen anlamlı bir süs aracıdır. Bu dizelerde kına kadına vurgudur. Şair ezilen Anadolu kadını profiliyle, Anadolu kadınının fedakârlığından bahsetmesiyle, kadının kırmızı kinasına atıfta bulunmasıyla sol görüşün temel niteliklerini çağrıştırmıştır. Şair kırmızının bu anlamını iyi bilmektedir. Örneğin; daha okul sıralarında iken;

“ Sen sevdiğim anda her şeyim kızıl oldu

Masmavi defterime kızıl satırlar doldu”

Dizesini, kızıl ve kırmızının bu anlamına dikkat çekmemek için;

“ Seni sevdiğim anda her şeyim yeşil oldu

Masmavi defterime yeşiller doldu” şeklinde değiştirmiştir. (F.Perinçek, N.Duruel, 1995: 51) Bu değişikliği yapmasının sebebi o dönemde komünizme karşı bir tavır sergileniyor olmasıdır. Şair, bu rengin komünizmi çağrıştırmamasından tedirgin olmuştur.

Ezilen-ezen çatışması sosyalizmin önemli temalarındandır. Şairde bu temadan faydalanmıştır. Ancak “Cemal Süreya, siyasi şiire örtüklüğü, ironiyi yerleştirmiş bir şairdir.” (Özkarcı, 2017: 68) Bu nedenle sosyalizm ve yöneten-yönetilen çatışması onun şiirlerinde örtük ve ironiktir. Şair ülkemizde ezilen kesimlerden birinin de kadınlar olduğunun farkındadır. Ve bu konuda tavrını koymuş, ezilen kadının yanında durmuştur. Kadın haklarını savunmasının yanında, kadının çalışma hayatında yer almasını da destekler. Güvercin Curnatası isimli eserinde şair “Kendimi feministlerden yana hissediyorum. Feminist devrim bir devrimdir.” (Süreya, 1997: 66) der. Kadına bakışı sevgi dolu olan şair kadın hakları konusunda da duyarsız değildir. Feminizmi bir devrim olarak görmesi ve bunun için kendini yakın hissetmesi önemli bir vurgudur. Şairdeki devrimci ruh, onun sosyal yaşam adına düşündüğü her şeyde dolayısıyla da şiirlerinde kendini hissettirir.

Dünyaya bir daha gelsem eşcinsel olurum diyen şair bunun yanında “Kadının boyu erkekten bir santim kısa kazandığı para erkekten bir lira eksik olmalı” der. Şairin kadınlarla ilgili görüşlerini Şairin Hayatı Şiire Dahil isimli eser şu şekilde özetler: “... Şiirinin mimarı doğu-batı gelişmesi, kişiliğinin de mimarıdır. Bir ayağını sosyalizme atmış, öbür ayağını feodaliteden kurtaramamış bir adamın tavrıdır kadınlara karşı tavrı.” (F.Perinçek, N.Duruel, 1995: 376) Kadını sosyal hayatta ve özgür görmek isteyen şair onun bir erkeğin himayesinde olması gerektiğine de inanır. Bu yüzden erkek kadından biraz daha uzun olmalı biraz daha fazla kazanmalıdır. Kısaca erkek bir adım önde olmalıdır. Ancak fiziksel bakımdan erkeğe göre güçsüz olan kadın korunmalıdır.

...

Ben kibriti çaktığım zaman

Her şey kırmızıydı yüzün olarak

...

(Az Yaşadıksa Da:60)

Şair, yukarıdaki dizelerde kibrit çakmayı ve ateşin yansımasının verdiği kızılığını tasvir eder. Şiirin devamında her yüzün bir memleket, her sigaranın bir kelime olduğunu söyler. Kibrit çakmak, ateşe kıvılcım vermek için yapılmış bir hamledir. Buradaki ima, yine cinsel arzulara, erotizme kapı aralamaktadır. O erotizmi “Soylu anlamıyla dünyayı değiştirme çabası olarak değerlendirir.” (F.Perinçek, N.Duruel 1995: 380) Hatta müstehcen bir edebiyatın var olabileceğini söyler. Bu düşünce ona orijinal olabilme özelliği de kazandırmıştır.

Şair şiirin devamında kelimelere atıfta bulunur. Şiirin temelini oluşturan kelime sık sık vurgu yaptığı bir terimdir. Kelime şiirin malzemesidir. Şaire göre güzel şiirle güzel kadın bir yerden akrabadır. (F.Perinçek, N.Duruel: 379) Kadını ve aşkı, erotizm olarak algılayan şair, şiiri de kelime olarak algılar. Önem verdiği bu iki unsuru bir arada kullanması onun sanatında bu unsurlara verdiği değeri de göstermektedir. Şiirde şairin kibrit çakması ilişkinin fitilini ateşlemesi iken, sevgilinin yüzünün kıpkırmızı olması, hazzın boyutunu anlatmak için kullanılmıştır. Bu dizeler şairin cinsel isteği dile getirdiği dizelerdendir. Bu kez kırmızı, sevgilinin yüzünün aldığı renk olarak şiirde yer almıştır. Süreya; bazı şiirlerinde kadın, aşk, şiir ve kırmızı rengi bir arada kullanmıştır.

...

Sabahları acıktığı için haklı

Gününü kazanıp kurtardı diye güzel

Birçok çiçek adları gibi güzel

En tanınmış kırmızılarla açan

Bütün kara parçalarında

Afrika dahil

...

(Üvercinka: 38)

Afrika'da dahil birçok çiçek adlarıdır en tanınmış kırmızılarla açan. Bu kez sevgiliye duyulan ihtiras evrensel bir şekilde dile getirmiştir. Şehvet duygusu dünyanın her yerinde aynıdır, yani evrenselidir. Sevgiliyi arzulayan şair, şiir boyunca sevgilinin haz duyduğu güzelliklerden bahseder, en tanınmış kırmızılarla açan sevgilidir. Çünkü

“Kırmızı şehvetin, arzunun, rengidir. Kırmızı ve turuncu, yaşamı ve aşkı dolu dolu yaşamak isteyenlerin rengidir.” (Sözen, 2003: 65) Şairin aşkı kırmızıdır çünkü içinde tutku barındırır. Aşktaki cinsel arzuyu şiire kazandıran şair kırmızı çiçeğin romantik anlamını göz ardı etmemiştir.

Şairin yaşantısına ve şiirlerine baktığımızda kırmızı rengi sırf renk kullanmak için kullanmadığını mizacının da bu renge uygun olduğunu görüyoruz. Şair kırmızı rengi hislerine tercüman olarak gördüğü için kullanır. Duygusal rengi kırmızı olanlar rastladığı herkese ve her şeye aşık olabilir. (Tappe, 2014: 108) Cemal Süreya'nın hayatına baktığımızda aynı şeyi görüyoruz. Öyle ki hakkında düğmesini dikebilen her kadınla evlendi söylentisi bile çıkar. Bu nedenle onu “Şiirini yaşayan şair” olarak nitelendirebiliriz. Şairin şiiri kadar ruhunun rengi de kırmızıdır ve şiirlerinde kırmızıyı gerçekten hissettiği için kullanmıştır.

...

Gözlerimiz bozuluyor kanımızın gürültüsünden

Kırmızılar bitişiyor hiçbir şey kesin değil

...

(Bir Kentin Dışarıdan Görünüşü: 75)

Şair kırmızılar bitişiyor derken tereddütte kalıyor, hiçbir şeyi net algılamıyor. Bölüme iklim diyerek başlayan şairin, çevresini algılama şekli kırmızıdır. “İkinci yeni şiirinin getirdiği en önemli yenilik, önceki şiirinin algılama biçimini yıkmak; bir anlamda dili yalnızca duygusal evrenin yansıtıcı olma işleminden kurtarmaktır.” (Karaca, 2005: 205) Şair bu hareketteki arkadaşlarıyla aynı yöntemi seçmiştir. İkinci Yeni Şiirinin önemli şairi Cemal Süreya'nın bu şiirine baktığımızda şairin, İstanbul ve iklim tasviri ile yola çıktığını, daha sonra alışılmamış bağdaştırmalar ile bezeli bir anlatım kullandığını görüyoruz. Kırmızıların bitişmesi ifadesi, kırmızının heyecan ve aktivite anlamını göz önünde bulundurduğumuz da karışık, hareketli bir ortamın varlığına vurgudur. Kentin dışarıdan görünüşü anlatılırken, içinde bulunduğu karmaşaya yer vermiştir. Kanın gürültüsü, kırmızıların bitişmesi bir kaos ve kan ortamına işaretler. Kırmızının olumsuz anlamlarından biri de savaşı ifade etmesidir. Şair Türkiye’de darbe ortamını yaşamış, kardeşin kardeşe düşman edilmesini eleştirmiştir. Bir Kentin

Dışarıdan Görünüşü, şairin içinde yaşadığı şehrin olumsuz görüntüsünü dile getirmeye çalıştığı şiiridir. Şiirdeki kırmızı renk ise savaşı, hareketi, heyecanı ve kaosu simgelemek için kullanılmıştır.

...

Sımsıcak bir şafak gibi dağlara,

Sütbeyaz Ayvaz Kankırmızı Köroğlu;

...

(YKSDT:95)

...

Ve gülün tek bir solukta

Köy köy dağılıp kahverengide

Kent kent kırmızıda toplandığı Gülşehri;

Kim bu Gülşehri Öksüz Emrah kim?

(YKSDT:97)

Sütbeyaz Ayvaz, Kankırmızı Köroğlu dizelerinde Köroğlu'nun atının beyaz, kendisinin kan kırmızı olması oldukça anlamlıdır. Kırmızı başkaldırının rengidir. “Aynı zamanda kırmızı sıcak ve çekicidir, bu nedenlerde de iyiler kırmızı giyer.” (Sözen, 2003: 74) Köroğlu Bolu Beyine başkaldırmış ama halkın gönlünde taht kurmuş bir kahramandır. Kankırmızı olmasının sebebi hem haksızlığa başkaldıran bir yiğit hem de iyi yürekli bir kahraman olmasındandır.

Bir başka niteleme 14. yy büyük şairi Gülşehri ile yapılmıştır. Gülşehri ismi burada hem şair Gülşehri, hem de bölge, yer adı olarak Gülşehri anlamında kullanılmıştır. Gülşehir, Kırşehir'in bir kasabasıdır. Kent kent kırmızıda toplanmak tabiri ile gül çiçeğinin rengine dikkat çekilirken gülün kırmızıda toplanması ifadesi ile çiçeğin cazibesi anlatılmış ve şiire hareket kazandırılmıştır. Gül, kırmızı rengiyle bilinen bir çiçektir. Burada ayrıca kırmızı vurgusunun yapılması dikkat çekicidir. Cemal Süreya dil ile adeta oynayan bir şairdir. Dile olan hâkimiyeti dikkat çekicidir. Ona göre: “Şiir dil işidir. Dilde yangınlar yaratma sanatıdır.” (Karaca, 2005: 201) Cemal Süreya'nın bu şiiri tam da bu ifadenin örneği olabilecek bir şiirdir.

...

Kan var bütün kelimelerin altında

İşte o kandır senin gülüşün

Sızmıştır hayatın derinlerine

Siyahtır orda kırmızıdır

...

(KVBKA: 99)

Şiirde sevgilinin gülüşü kana benzetilmiştir ve bu kan şairin hayatının derinlerine sızmıştır, orada siyahtır, kırmızıdır. Sevgilinin gülüşü kandır; can verir, siyahtır; aşığı karamsarlığa sürükler, kırmızıdır; heyecanlandırır. Şair kırmızıyı heyecan ve duygu vermesi itibarıyla bu dizede de kullanmıştır. İkinci yeni şairlerinin çoğu, şiirlerinde çeşitli çağrışımlar uyandırmak için alışılmamış ifadeler kullanır, imgeler üretirler. Cemal Süreya da hayatı boyunca bu yolu takip eder. Dizede gülüşün kan olması, hayatın derinlerine sızması, oldukça farklı bir anlatımdır.

Her rengin vücudumuzda temsil ettiği bir alan vardır. “Kırmızı psikik yön itibarıyla anatomiye; kan akışı, üreme ve cinsiyet organlarını temsil eder.” (Tappe, 2014: 44) Şiirde, kan var cümlesinin sürekli tekrarı ahenk sağlamasının yanında, şiirde kırmızının yoğun olarak algılanmasına da sebebiyet vermiştir. Kan savaş anlamında kullanılabileceği gibi, canlılık anlamında da kullanılabilir. Dizede kan, sızma eylemiyle hareket halindedir. Bu nedenle karamsar bir tablo gibi gözüke de şaire hayat verir.

...

İki alev gibi yürüdük sokakta

Ben mavi-kırmızı o kırmızı-mavi

...

(Yeraltı: 127)

Şiirde şair sevgilisini ve kendisini, kırmızı ve mavi renklerinin birleşmesinden oluşan aleve benzetiyor. Aleve benzetmesi aşkın şiddetini ve hararetini imgeler. Aşk bir alevidir yakar, kavurur. Mavi, huzurlu ve dinginliğini temsil eden bir renktir. Şair ben

mavi-kırmızı derken önce dingin, durgun, huzurlu olduğunu, sonra hareketli, heyecanlı, şevkli olduğunu ifade eder. Sevgili ise önce kırmızı yani hareketli, sonra mavi yani durgundur. Bu dizeleri aşktaki iki kişinin uyumu olarak değerlendirebileceğimiz gibi, şairin çokça başvurduğu erotizm çerçevesinde de değerlendirebiliriz. Şairin cinsel birleşmedeki kadın erkek yaklaşımını renklerle simgesel anlatılması söz konusudur. Alevin renklerinin kullanılması, büyük isteğin ve arzunun göstergesidir. Alev aradaki arzuyu göstermesi itibarıyla kullanılmıştır.

Ceyhun Atuf 'a hitaben yazdığı şiirde Süreya, Ceyhun Atuf Kansu'nun kendisinde bıraktığı intibadan bahsetmiştir.

...

Kırmızı

Kızamık ve Gelincik

...

(Ceyhun Atuf Kansu: 185)

Süreya, Ceyhun Atuf Kansu'nun kendisinde bıraktığı intibadan bahsederken şairi kırmızı olarak nitelemiş, daha sonra kırmızının kendisinde bıraktığı intiba olan kızamık ve gelincik sözcüklerini kullanmış. Kızamık, vücutta kırmızı lekeler bırakan bir hastalık, gelincik ise kırmızı bir tarla çiçeğidir. Burada Ceyhun Atuf Kansu'nun Ögle Yemeği şiirindeki

...

Bakla tarlasında Gelincik açmış

Kırmızı, kırmızı incecik açmış

dizesine ve Kızamık Ağdı şiirine atıf vardır. Süreya şairin bu dizelerini okuyucuya hatırlatmıştır. Cemal Süreya'nın kaybettiği arkadaşlarına şiir yazma gibi vefalı bir davranışı vardır. Bu şiir de şairin bu tutumuna örnek verilebilecek şiirlerdendir. Ayrıca kırmızı rengi sevdiği şeylerle kullanan şair bu dizeyle Ceyhun Atuf'a muhabbetlerini de iletmiştir.

...

Karacaoğlan der ki göçüm söküldü

Kilim parça parça acılar al al açar

...

(Karacaoğlan: 207)

Bu dizeler Karacaoğlan'ın folklorik söylemini hatırlatan dizelerdir. Ayrıca kırmızı yerine al kullanması da bu rengin halk arasındaki karşılığı olması itibarıyla önemlidir. Kilimin parça parça olması, acıların al al açması, acının derinliğini ve kişide bıraktığı izlenimi anımsatması nedeniyle önemli bir benzetmedir. Al al açar, yara açar manasına da gelmekte, burada yaranın ya da kanın rengi olan kırmızıya atıfta bulunmaktadır. Al al açmak yara açmanın yanında kırmızı açmak manasına da gelince çiçek intibasını verir. Acılarını kırmızı bir çiçeğe benzetilmesi bizi bu acılardan memnun olduğu düşüncesine kaptırır.

Şairin “Folklor Şiire Düşman” başlıklı yazısında daha çok klişe ifadelerin kullanılmasına karşı durduğunu görüyoruz. Şiirlerinde Karacaoğlan'dan Yunus Emre'ye birçok şaire yer vermiş, onların şiirlerini hatırlatmıştır. Bu da bize şairin gelenekten beslendiğini, geleneği iyi bildiğini gösterirken yeni söylemler arayışında olduğu yargısına ulaştırır. Karacaoğlan şiiri de bunun en güzel örneklerindendir. Kırmızı rengini, al biçimde kullanması, Anadolu'nun önemli değerlerinden olan kilime yer vermesi, şiire Karacaoğlan tarzı bir söyleyişin hâkim olması şairin, bu kültürün izlerini taşıdığını gösterir. Kırmızının eşanlamlısı olan al kelimesinin kullanması, yaranın tazeliğini koruduğu anlamına da gelmektedir.

...

Çözerdiniz bilişmenin al köpüklü dilini

Dinle balgam söylüyor safra söylüyor

-Çözerdiniz bilişmenin al köpüklü dilini

...

(ÇKKOVÖ:129)

Şair, bu şiirde de halk şiirinin söyleyişinden yararlanmış yine kırmızı yerine kırmızının halk arasındaki karşılığı olan al kelimesini kullanmıştır. “Bilişmenin al köpüklü dili” şairin kullandığı alışılmamış bağdaştırmalardandır. Süreya, hareketli ve canlı bir unsur olan dili al gibi canlı bir renkle nitelenmiş dilin heyecan verici yanına dikkat çekmiştir. Bu dil kırmızı olması itibariyle de canlıdır ve üretkendir.

Şair çocukluğundan beri halk şiirine ve halk anlatılarına duyarlıdır. Aslında yine de hiçbir zaman tam olarak onlar gibi şiir yazma yolunu seçmez. Fakat şairin Anadolu’yu ya da Anadolu’ya ait bir kişiyi telaffuz ettiği şiirlerinde kırmızı rengin yerine onun eş anlamlısı ve Anadolu’daki karşılığı olan al kelimesinin kullanması tespit ettiğimiz bir husustur. Şair; Karacaoğlan, Çeşme, Küçük Kız, Ozan ve Öbürleri ve Tercan şiirinde aynı tavrı göstermektedir. Şair Anadolu’yu sadece sözcüklerle anlatmamış, söyleyişiyle de hatırlatmıştır. Bu söyleyiş tarzı halk şairlerinin anlatım tarzını hatırlatır. Şairin Anadolu’yu anlattığı şiirlerinde kırmızıyı özellikle kullanması dikkat çekicidir.

...

Bir at kişner sümbüli

Kamyonları ala boyar

...

(Tercan: 203)

Tercan, Erzincan’ın bir ilçesidir. Şair, aslen Erzincan Pülümür’lüdür. Ancak amcası Memo’nun kaymakam ile yaşadığı bir sıkıntı neticesinde ailesi ile birlikte Bilecik’e sürülür. Şair yıllar sonra Erzincan’a tekrar gider. Şiir, şairin o günlerden kalma izleniminin mahsulüdür. Yine burada kırmızı yerine eş anlamlısı olan al kelimesini kullanan şair, Anadolu’yu her hatırlayışında kırmızı yerine al kelimesini kullanmayı tercih etmiştir. Bu şiirde de al yani kırmızı renk kullanılmıştır. Ancak bu kez kırmızı olan at değil kamyondur. Ona bu rengi verense bir at kişnemesidir. Şair, bu bölgeden geçen yük aracı kamyon ile bölgede bulunan bir başka ulaşım aracı olan atı aynı yerde kullanmıştır. Bu birlikte kullanış geçmişle günümüz arasında köprü kurmaktadır. Yine al yani kırmızı, bölgedeki hareketliliği ifade etmesi bakımından önemlidir. Dize şairin çocukluğundan kalma bir intiba olması ve kamyonun şaire sürgünü hatırlatması nedeniyle de şairin bilinçaltından izler taşır. Şairin hafızasında iz bırakan kamyon, kırmızıdır. Şiir bu yönüyle de sürrealizmden izler taşır.

...

Sen eteklerinden erdemler sarkan

Kırmızı başlıklı pis kız,

...

(Bent Kapağı: 295)

Kırmızı başlıklı pis kız dizesiyle şair, Kırmızı Başlıklı Kız masalını hatırlatmıştır. Bu kızın pis olmasının nedeni ise erdemli olmasıdır. Süreya bir sohbetinde “Tabiat ahlakı kovuyor nerede bir ahlak türemiş ise orada tabiatla ahlak çatışma halinde ” (Cengiz, 2012: 49) demiştir. Bu cümleden de anlıyoruz ki Süreya, şiirin her şeye karşı olduğu inancındadır. Bu yüzden ahlak savunuculuğuna da karşı çıkar. Onun şiirindeki aşklar hayali değil canlıdır. Kadını, kadın kimliği ve cinsiyeti ile sever. Şiirinde de bu şekilde kullanır. Bu nedenle erdemli dediği kız pistir. Erdemli dediği kız ahlak ve iffet müptelası kızdır. Şair iffeti hastalıklı bir duygu olarak görür. Kınadığı bu duyguyu ve bu tip kadını eleştirir. Kırmızı başlık bu dizelerde hem masumiyeti hem cinselliği ifade eder. Masum görünen bu kız aslında masum değildir. Bu dizelerde ironi kendini sezdirir. Şair bu kızın kimliğinde bunun savunuculuğunu yapanları da alaya alır. Kırmızı başlık, masalda bu başlığı kullanan kızın saflığı ve iyiliği temsil etmesine tezat olarak kullanılmıştır. Şiirde kırmızı aynı zamanda cinselliği çağrıştıracak biçimde kullanılmıştır. Ahlâk savunuculuğu yapan, erdemli kızın cinsel anlamda masum olmadığı vurgulanmıştır.

...

Bugün hava güzel dedi çocuk

Ablası hemen onayladı onu

Kırmızı

...

(Bugün Hava Güzel: 327)

Bu şiir şairin yarım kalmış şiirlerindendir. Şiirde şairin kendine göre oluşturduğu bir simetri hâkim ve şair kırmızıyı tek başına kullanmıştır. Şair kırmızıyı o kadar sever ve benimser ki bir dizelerde sadece kırmızı diyebilir. Sadece kırmızı demesi bile dizeleri dikkat çekici hale getirir. Şair bu dizeyle kırmızının getirdiği duygudan, heyecandan ve hareketten faydalanmıştır. Şairin güzellik algısını kırmızı renkle birleştirmesi de önemlidir. Bu algı onun kırmızı renge bakışını gösterir.

...

Küçük dilini yutmuş kırmızı soğan

Yücegönüllü akasya

...

(Özür: 155)

Bu dizelerde kırmızı, soğanın bir türü olarak kullanılmış ve küçük dilini yutmuş diyerek kişileştirmiştir. Şiirde kadın cinsiyet organı ile ilgili bir benzetme söz konusudur. Kadının vulvasını kırmızı soğana benzeten şair, kadın bedenini kusursuz olarak anlattığı dizelerin yanında kusurlu yanlarını anlatan dizelere de sahiptir. Süreya; kırmızıyı cinsiyet organlarını çağrıştırması itibarıyla de şiirde kullanılmıştır.

Şair, doğrudan kırmızıyı kullanıldığı bu dizeler haricinde ayrıca kırmızıyı çağrıştıran sözcüklerin kullanımını da ön plana çıkarmıştır.

2.3.1. Cemal Süreya Şiirinde Kırmızı Rengi Çağrıştıran Kelimeler

Cemal Süreya, şiirinde renk kullanımına önem vermiş. Renkleri kullanırken özellikle isim ve sıfat şeklinde kullanılmıştır. İkinci yeni şiirin en önemli özelliklerinden biri “Önceki şiirinin algılama biçimini yıkmak; bir anlamda kurtarmaktır.” (Karaca, 2005: 205) Bu bağlamda Cemal Süreya, kalıplaşmış ifadelerden ziyade, farklı tamlamalar kurmuş, renkleri de yaptığı alışılmamış bağdaştırmalarda çokça kullanmıştır. Şair özellikle bu tutumuyla tam anlamıyla bir İkinci Yeni şairidir.

2.3.1.1. Kan

Şairin kırmızıyı çağrıştıran kelimelerden en çok kullandığı kan kelimesidir. Şiirlerinde yirmi yedi yerde kan, kırmızıyı çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır. Kan şairin şiirlerinde olumlu ve olumsuz anlamda kullanılmıştır. “Olumsuz anlamları ile kırmızı; kanın, savaşın, saldırganlığın ateşin ve şiddetin rengidir.” (Türkoğlu, 2015: 48) Kanın kırmızıyı çağrıştırması sebebiyle kırmızının olumsuz anlamını kan kelimesinin kullanıldığı dizelerde de görüyoruz. Şiirlerde olumlu anlamda kan; insan sıcaklığı, yaşam belirtisi anlamlarıyla da kullanılmıştır.

...

Bir kan oluyor bir kıyamet bir çalgı
Ve zurnanın ucunda yepyeni bir Çingene

...

(Gül: 12)

Şair Gül şiirinin üçüncü bölümüne “Gülü alıyorum yüzüme sürüyorum” diye başlıyor. Bu dizede kan kelimesi ile gülün rengine atıfta bulunmuş olan şair, aynı zamanda kanın insan üzerinde bıraktığı intibadan da faydalanmış ve dizeye dikkat çekmeyi başarmıştır. Dizede kan ve kıyametin birlikte kullanılması içinde bulunulan durumun hararetini ve telaşını anlatması bakımından önemlidir.

...

Bulut kestiler bulut üç parça
Kanım yere aktı bulut üç parça

...

(Dalga: 18)

Sunay Akın, 12 Ocak 2009 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Cemal Süreya ve Van Gogh hakkında bir değerlendirme yapmış. Akın; Süreya’nın Dalga şiirini Van Gogh’un kardeşi Theo’ya yazdığı mektuplardan etkilenererek yazdığını belirtmiştir. Süreya şiirde, bulutları keserken ve kanı yere akıtırken Van Gogh’un mektuplarında bahsettiği bulutlardan ve Van Gogh’un kendi kulağını kesmesi olayından etkilenmiş ve bu olayı hatırlatmıştır.

Süreya’nın resim sanatına olan ilgisini şiirlerinden anlamak mümkündür. Etkilendiği tabloları şiirine yansıtan şair, bu tasvirlerde renkleri de etkin kullanmıştır. Chagall, Van Gogh, Amedeo, Modigliani gibi isimlerden ve sürrealist resimden etkilenen şair, şiirlerinde de bu etkileri dile getirmiştir. Beyaz bulutlar ve kırmızı kan şiirde bir renk ahengi oluşturmuş ve şairin sürrealizm etkisindeki renk anlayışını da sezdirmiştir.

...

Kan kadını rüzgârdı atların
Hep andım ne yaşanır olduğunu

...

(Yazmam Daha Aşk Şiiri: 43)

Kanın damarlardaki hayat olduğunu vurgulayan şair, kadını kan kadını olarak nitelendirilmiş ve onun hayat dolu, enerjik, canlı vasfını öne çıkarmıştır. Kan, kırmızı renginden dolayı enerji, aşk tutku ve heyecan gibi anlamlara gelecek şekilde de kullanılır. Ayrıca kan ve yaşamak kelimelerinin birlikte kullanılması şiirdeki yaşam ve canlılık anlamını güçlendirmiştir.

...

Sıçrayan kan selamlarıdır
Kaabil'e Ezra Pound'a
Parantez içinde Raskolnikov'a

...

(Cellat Havası:56)

Cemal Süreya bu şiirinde devrimlerden sonra gelen ölüm cezalarını eleştirmiştir. Şiirin içinde giyotin, kurşun, elektrik sandalyesi, ipe idam metotlarını telaffuz etmiş ve bu infaz şekillerini eleştirmiştir. Şiirde geçen, sıçrayan kan selamları ifadesi olumsuz anlamda kullanılmıştır. Burada kırmızı; kanın, savaşın ve şiddetin rengi olması itibarıyla ön plâna çıkmaktadır. Kan selamlarının sıçraması, bu işi yapanların üzerindeki lekeyi de ifade etmektedir. Ayrıca şiirin ilk dizesinde Burjuva İhtilali diye vurgu yapması şairin sosyalist çizgisini göstermesi bakımından da önemlidir. Şair yaptığı bir söyleşide de hep sosyalist bir Türkiye hayal ettiğini vurgular. (Süreya, 1997: 93) Fakat şair hayal ettiği bu yönetim şeklini görememiştir. Sadece Türkiye'de değil Dünyada da gördüğü olumsuzlukları anlatan şair sosyal içerikli bazı şiirlerinde kan kelimesini kullanmıştır. Kan kelimesi şairin sosyal içerikli şiirlerinde dünyayı algılayış biçimini göstermesi bakımından da önemlidir.

...

Birkan salkımıdır şarkısı
Dağılır, incelir belledikçe
Evlerle bacalarla karışık
Karaağaçların üstüne yükselir

...

(Arka Güneş: 67)

Şarkının bir kan salkımına dönüşmesi ölümü vurgular. Burada kan ölümle ilgili olduğu için kullanılmıştır. Kan Salkımı, şairin durumun ciddiyetini göstermek için kullandığı önemli bir tamlamadır. Şarkının, kan salkımı olması onun acı verdiğini vurgulamak için ifade edilmiştir. Bu şarkı bir ağıttır ya da acıklı bir şarkıdır. Ölenin uğruna dökülen gözyaşı kanın kırmızı rengi ile bütünleştirilmiş ve acının büyüklüğü anlatılmış. Salkım benzetmesi ise ağlayanın çokluğunu ifade etmiştir. Dörtlükte geçen kan, salkım, baca, karaağaç kelimeleri zihnimizde karamsar bir tablo oluşmasına sebebiyet verir.

...

Sokaklardan kadınsı bir seccade gibi akıyor iklim
Gözlerimiz bozuluyor kanımızın gürültüsünden

(Bir Kentin Dışarıdan Görünüşü: 75)

Cemal Süreya'nın şiirinde; “Şehir kargaşası, adaletsizliği olsa bile canlı, renkli bir toplumsal yaşayışı barındırır. Bu yüzden dış dünya renklerle karşımıza çıkar.” (Orhanoğlu, 2010: 1725) Bu şiirde kent tasvir edilirken renklerin gücünden faydalanılmıştır. Gözlerimiz bozuluyor kanımızın gürültüsünden ifadesi şehrin gürültüsünü ve yoğunluğunu anlatmak için kullanılmıştır. Kan; hareketi, yoğunluğu pekiştirmek için kullanılmıştır. Kırmızı kelimesinin yoğunluğu kan kelimesinde kendisini yoğun bir şekilde hissettirmiştir.

...

Bir kan halkasından geçiyor ısınarak
Boğazımdan dökülen seveda sözleri,

...

(Kışne Kirazını Ve Göç Mevsim: 81)

Süreya, erotizmi farklı şekillerde dile getirmeyi başarmış bir şairdir. Cemal Süreya'nın tabiattan kadına ve oradan da cinselliğe yönelmesi, tabiatı cinsel göndermelerde bulunmak için de kullanmış olabileceğini akla getirmektedir. Yukarıdaki dizelerde geçen boğazdan dökülen sevda sözlerinin kan halkasından ısınarak geçmesi tabiri, kan halkasının kalp olabileceği fikrini vermektedir. Burada kan; aşkın, şevkin, heyecanın sembolü olarak karşımıza çıkar. Tüm bu duygular ısınarak kalpten geçer. Kan halkası kanın pompaladığı yer olan kalbi anımsatıyor. Isınması duygunun sıcaklığını göstermesi bakımından güzel bir imgedir. Kalpten geçenlerin boğazdan dökülmesi, aşkın itirafıdır.

...

Kan görüyorum taş görüyorum
bütün heykeller arasında
karabasan ılık acemi
-uykusuzluğun sütlü inciri-
kovanlara sızıyor.

...

(BÖSDB: 84)

Şiir, şairin bilinçaltından izler taşıyor. Şair annesini küçükken kaybetmiştir. Sevgilisinden aşkın yanında bir anne şefkati de bekler.

Şiirde, heykellerin arasında kan görülmesi ifadesi, taştan heykellere canlılık affetmesi bakımından önemlidir. Şiirde kan canlılığın ifadesidir. Şairin heykellere bakınca taş görmesi onların dış görünüşünü, kan görmesi ise eşyanın içindeki ruhu algılamasıdır. Şair bu tasviri bir rüya gibi anlatır. Bu ifadeler, aynı zamanda şairin sürrealizmden etkilendiğini gösteren örneklerdendir. Yine bu taştan heykeller, kan görmelerine rağmen duyarsız kalan, olaylara müdahil olmayan insanları simgeler. Heykellerin arasında kan görülmesi, karışık ortamı da gösterir.

Şair “Çağdaş şiir geldi, kelimeye dayandı” derken tam da bunu kastetmektedir. Doğadaki unsurları ve eşyayı imgeleştirmiş, bunu yaparken alışılmamış bağdaştırmalar kullanmıştır. Bu nedenle şairin şiirlerini kelime düzeyinde okumak gerekir. Şiiri kelime düzeyinde okuduğumuzda çılgınlıklar arasında kalan sessiz insanların varlığını görürüz.

...

Birdenbire doruklarda dev bir atın nal izleri

Birdenbire tırkazından kurtulmuş kan sıcaklığı

...

(Yüreğinin Yaban Argosu: 93)

Şair bu kez kan sıcaklığı ifadesini kullanmıştır. Şiir, şairin annesi Gülbeyaz'ın Süreya'ya zorla süt içirmeye çalışması anısıyla, annesinin ölümünden sonraki trajik durumunu ortaya koymaya çalışır. Şair, annesinin süt içirmeye çalışırken Kerem ile Aslı hikayesini anlatması hayatını sarsan en önemli olaydan biri olarak hatırlar. (F.Perinçek, N. Duruel, 1995: 15) Küçükken kaybettiği annesinin görüntüsünü, teyzesiyle karıştırır. Tırkaz; kapı sürgüsü manasına gelen bir kelimedir. Şair kanın bu engelden kurtularak akması ile şairliğini fitilleyen ateşi anlatıyor. Annesiyle yaşadığı bu süt içirme sahnesi, bu esnada dinlediği Kerem ile Aslı hikayesi onun şairliğinde önemli bir yere sahiptir. Kanın tırkazından kurtulan sıcaklığı, onun şairliğini tasvir şeklidir. Bilinçaltında kalan bu anı ve izler, engelden kurtulmuş ve gün yüzüne çıkmıştır. Bu dizelerde kan uyanış, canlanış, hareketleniş sembolüdür.

...

Alnında göğsünde parmak uçlarında

Kan pıhtısının ısrarlı bakışı

...

(YKSDT: 96)

Dizede kan pıhtısının kişileştirilmesi, aynı zamanda kan pıhtısının insan yerine kullanılan bir kelime olduğunu düşündürüyor. Yine bu bakış açısı bize “Alâk” suresinin ilk ayetini hatırlatıyor. “Yaratan Rabbinin adıyla oku! İnsanı bir kan pıhtısından yarattı.” (Alâk, 1/2) Bir kan pıhtısından meydana gelen insan, şiirde direkt kan pıhtısı şeklinde ifade edilmiştir. Bu dize şairin çok yönlü, entelektüel bir kişiliğe sahip olduğunu göstermesi bakımından da önem arz eder. Şiirlerinde mitolojiden maliyeye kadar birçok bilim kullanan şair, dine ait unsurlara da kayıtsız kalmamıştır. Özellikle Hz. Ali'nin cenklerine ilgi duymuş ve tekrar yayınlamak için uğraşmıştır. Kan pıhtısı bu dizelerde insan anlamında kullanılmıştır. Oldukça güncel bir şiir olan eser imgeleri kullanışı ile ilginç bir Cemal Süreya manifestosudur.

...

Taştan ağzıyla öpmüştür seni

Kan revan içinde alnaçlar

...

(Mardin: 118)

Cemal Süreya'nın birçok şiirinde memuriyeti sırasında gezdiği Anadolu'dan izler vardır. Mardin şiiri de onlardan biridir. Taştan ağzıyla derken Mardin'in taştan yapılarına dikkat çeken şair, alnaçların yani, bina cephelerinin kan revan içinde olmasıyla, biraz da yapıların tarihi olmasına, çok savaş görmüş olmasına işaret eder. Kan revan içinde olmak deyimi, dizenin söyleyişine güç katmıştır. Kan revan içinde kaldım deyimi, her tarafı kan içinde kalmak manasına gelir. Kan kelimesinin içerisinde kullanıldığı bu deyim şehrin stratejik önemine de katkıda bulunmuştur.

Şair, Ceyhun Atuf Kansu'nun soy ismini kan ve su olarak ayırmıştır.

...

Kansu

Kan ve Su

Atardamar kanı

Kaynak Suyu

...

(Ceyhun Atuf Kansu: 185)

Cemal Süreya bu tamamlayıcı dize ile ünlü edebiyatçıyı yüceltmıştır. Atardamar kalbe kan pompalar, hayat damarıdır. Şiirde geçen bu tamlama şairin değerini ve önemini vurgulamak için söylenmiştir. Bu dizelerde Süreya; Ceyhun Atuf'un hem temiz hem de gelecek kuşak için iyi bir kaynak olduğunu vurgulamıştır.

...

Çünkü millet hayınları Ankaralarda

Çünkü İzmirlerde, çünkü İstanbullarda

Çünkü başka yerlerinde memleketin

Kanına girdiler masum gençlerin

İşte onun için karanlıktır gözleri

Şimdi Erzurumda çift sürenlerin.

(555 K: 288)

Şiirde sosyal bir mesaj verilmektedir. Ankara’da bulunan devlet adamlarını hainlikle suçlayan Süreya, gençlerin kandırıldığından şikâyet etmektedir. “Kanına girmek” deyimini kandırılmak anlamına gelir.

Süreya aşk gibi kişisel duyguları işleyen şiirlerin şairi olsa da sosyal mesaj veren şiirler de yazmıştır.

Büyük bir ihtimalle ölmüştük

Şehir kan- kıyametti arkamızda,

...

(Ölmüştük: 282)

Şair, şehir kan- kıyametti derken kalabalıktan bahsetmiştir.

...

(Alalım, n’olur, bir bebek

gözlerinde bizim bakışımız olsun)

Kan-revan sevişelim

...

(Korkarak Vinç: 312)

Şair kan-revan sevişelim derken sevişmenin hararetini yine kan içinde kalmak anlamındaki deyim ile anlatmış ve böylece anlatımı kuvvetlendirmiştir. 555 K, Ölmüştük, Korkarak Vinç, Mezartaşı Çiçekleri şiirlerinde kan kelimesinin deyim içerisinde kullanılmıştır. Şair kan kelimesi ile ilgili deyimler kullanarak hem söyleyişi güçlendirilmiş hem de anlam açısından şiire katkıda bulunmuştur.

Adı Çetin’di soyadı Altan,

Dobra söyledi dobra baktı;

Temiz kanla birlikte kirli kan,
Hepimizin kanı onda aktı.

(Mezartası Çiçekleri: 292)

Şiirde geçen temiz kan ile kirli kanın, kalpte bulunduğunu düşünürsek şair, Çetin Altan'ı kalp ile bütünleştirmiştir diyebiliriz. Yine, Hepimizin kanı ona aktı, dizesiyle Altan'a duyulan muhabbeti anlatmak istemiştir.

Kırmızıyı çağrıştıran kan sözcüğünün daha çok bireysel acı ve toplumsal problemlerin ifade edilmesi için kullanıldığı dikkati çekmektedir. Kırmızının erotizm ve şehveti çağrıştıran anlamına, kan sözcüğü ile ferdi ve toplumsal acılar da eklenmiştir. Kan, savaşı ve acıyı ifade eden anlamının yanında canlılık, hayat, hareketlilik anlamına gelecek şekilde de kullanılmıştır. Ayrıca kan kelimesinin deyim içindeki halinin kullanılması Cemal Süreya'nın dilin olanaklarından faydalandığını da gösterir.

2.3.1.2. Gül

Gül deyince akla güllerin şahı kırmızı gül gelir. Kırmızı gül aşkı, heyecanı, sevgiyi ifade eder. Seven sevdiğine ilan-ı aşk etmek istediğinde kırmızı gül götürür. Kırmızı rengin ifade ettiği anlamla, çiçek olarak gülün ifade ettiği anlam aynıdır. Kırmızı rengin genel özelliklerine ve algılanışına baktığımızda koku olarak gülün temsil edildiğini görürüz. (Tappe, 2014: 44) Kırmızının kokusunun gül olması bu rengi daha da özel kılmıştır.

Gül, örneğin; Farsçada çiçek anlamına gelse de bizde gül çiçeğidir. Aşk anlamı olan gül, Cemal Süreya'nın imgeleştirerek kullandığı bir çiçektir. Şair, şiirlerinde gül çiçeğinin rengini, kokusunu, şeklini kullanmıştır. “Gül, Cemal Süreya için hem aşkın temsili hem umudun hem de korkunun sığınabileceği bir imgedir.” (Özkarcı, 2017: 79)

Gülün tam ortasında ağlıyorum

...

Gülü alıyorum yüzüme sürüyorum

...

(Gül: 12)

Özgür Özmeral; Cemal Süreya şiirinde Kadın ve Erotizm isimli çalışmasında “Gül şiirinde kadın ile gül arasında kurulan münasebet, daha kesif ve şiire hakim bir

sembol halindedir der” ve devamında “Gül simgesi erotik olanı gösterir... Önemli olan unsur, şairin geometrisini yazınsal şekle dönüştürme isteğidir. Bunu yaparken de humor¹⁰, hiciv¹¹ den ayırarak şiirine yedirir.” (2007: 149) diyerek cümlesini tamamlar. Humor ve Hiciv şairin şiirinin önemli unsurlarındandır. Gül çiçeği ile bu unsurları yan yana kullanması alay ettiği unsurlardan birinin de kadının cinsiyet organı olabileceğini akla getirir.

Şair, gül sembolü ile sadece romantizmi ifade etmez. Gül çiçeğini erotik simge olarak da kullanılır. Şair şiirinin erotik olduğunu söylerken (Süreya, 1997: 27) erotizm hakkındaki görüşlerini şöyle özetler: “Erotizm, soylu anlamıyla dünyayı değiştirme çabasıdır. İsteğin güçlerini temel durumlarından adamakıllı saptırılmış bir toplum içinde yaşıyoruz. Bu utanç cinselliği her şeye hâkim ve utanç cinselliğin adı iffet.” (Süreya, 1997: 96) Şair iffet olgusuna utanç cinselliği olarak bakmaktadır. Bu tutumunda toplumsal mefhumlara bir karşı duruş söz konusudur. Şair geleneksel ahlak anlayışını yadırgamakta ve eleştirmektedir. Gül kimi zaman kadının cinsel organı için Cemal Süreya tarafından kullanılmış bir imaj olarak ön plana çıkar.

...

Çünkü ne zaman ağzından öpecek olsam

Hele bu ağız onun kendi ağzıysa

Kocaman bir gül yer alıyor arkamızda

Zulma karşı

...

(İngiliz: 20)

Şair kolay Meryem'e duyduğu arzuyu, cinsel isteği şiirinde anlatan şair, gül motifini muhtevayı tamamlayıcı bir öge olarak kullanılıyor. Şair bu erotik tabloyu gül ile imgeleştiriyor. Gül, şairin Meryem ile yaşadığı romantizmde bir figürdür.

Türkü şiirinde (24) “Ben ne kadar öbür çiçekleri denesem seninki gül oluyor aralarında” derken şair gülü, çiçeklerin en özeli olarak görüyor. Sevgilisine cinsel anlamda gül demesinin sebebi de budur. Gül şairin kadın vulvası için kullandığı imgedir.

¹⁰Humor: a. fr. Humour 2.Gülmece “Bunca çatık karşılık arasında bilgelik humor nasıl barınabilir?” – T. Uyar 2. Alay, dalga geçme, hafife alma, boş verme... (Türkçe sözlük TDK Ank. 2011-1115)

¹¹ Hiciv: cvr a. Ar. Hecv ed. Yengi: “Sarhoşluğu hicvetmek” hiciv silahıyla saldırmak gerekmektedir” – N. Hikmet. (Türkçe sözlük, TDK: 1097, Ank. 2011)

Aynı şiirin bir başka dizesinde “Gülüm-mera gülüm-mera” ifadesinin geçtiğini görüyoruz. “Cemal Süreya ve İl. Yeni şiirinde alışılmış şiir dilini bozmada en sık karşılaşılan sapmalardan biri sözcük biriminde görülür. İkinci yeni şairlerin çoğu şiirlerinde çeşitli çağrışımlar uyandırmak için alışılmış sözcükler türetirler.” (Karaca, 2005: 205) Gülüm-mera ifadesi şairin kelimenin yapısıyla oynadığı sözcüklerdendir. Gül, bu dizede de daha sıcak ve farklı bir hitap şekli olmuştur.

...

Yanaklarında çıban izi taşıyan kadınlar

Gül Kuruşu

...

(Nehirler Boyunca Kadınlar Gördüm:33)

Dizelerinde gül kuruşu, hem renk olarak yer almakta hem de kurumuş gül manasına gelmektedir. Anadolu kadını, kurumuş gül olarak nitelendiren şair, kadının kıymetinin bilinmemesine dikkat çeker. Ezilen Anadolu kadını aslında çiçeklerin en seçkini güldür, fakat hak ettiği değeri alamadığı için kurumuştur. Şairin kadınlar hakkında verdiği mesajlar Türk şiiri için önemlidir. Şair kadının güzelliğini anlatan şiirlere kadının ezilmişliğini ve hayat mücadelesini anlatan şiirler eklemiştir.

...

Esmerdir

Kuşluk vaktini bir sancı gibi sokar göğsüne

Ağzının şafağında volkan gülleri

İstesem Arap diyebilirim

...

(Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli:86)

Dizesinde şair sevgilinin ağzını, şafağın kızılığına ve volkan güllerine benzetir. Sevgilinin dudağının hem kırmızı hem de çekici olduğunu vurgular. Volkan, patlamaya hazır ateştir, sıcaktır.

Gül kırmızıdır bu nedenle çekicidir. Volkan gülleri ateşi, şevkli, istekli dudakları ifade eder. Bu ifade de erotizm kokar. Sevgilinin istek ve cazibesi bu tamlama ile ifade edilmiştir. Ağız – şafak – volkan- gül kelimelerinin hepsi kırmızı rengi çağrıştırır ve şiire tutku katar. Kırmızının heyecan ve adrenalin veren özelliği bu dört kelimedede de yer almış ve akıcı bir dize ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte cinsel olarak arzulanan çekici bir kadın anlatılmıştır.

...

Ve gülün tek bir solukta

Köy köy dağılıp kahverengide

Kent kent kırmızıda topladığı Gülşehri;

Kim bu Gülşehri öksüz Emrah kim?

...

(YKSDT: 97)

Dizesinde şair, Gülşehri ile gülü, kenti, köyü, bir arada kullanır. Bu kelimelerin kullanılmasındaki amaç Gülşehri' nin hem memleketine hem de sanatına vurgu yapmaktır. Gül, şair Gülşehri ve Gülşehir kasabasında, aynı zamanda kırmızı da toplanmıştır. Bu sözcükle hem şair, hem de onun yetiştiği yer övülmüştür.

...

Kıraçlar çarptıkça dağlara

Gül göçürür şafağından

Doğanın altın şafağından

...

(Ortadoğu:113)

Şair Ortadoğu şiir kitabında Ortadoğu'da yaşanan karışıklığı ve acıları anlatmıştır. Dizede göçürülen gül hem insandır hem umuttur. Şafak güneşin doğmasına yakın saatlerde belirir bu nedenle dizede gül ile birlikte kullanılarak umudu imler. İkisinin de kızılığı aydınlığın müjdecisidir.

Türkü (128) Şiirinde “Soruyorlar bir de nerdeyim, minibüs şarkılarında güllerdeyim” diyen şair, gülü bu kez yer anlamında kullanmıştır. Güllerdeyim derken şair iyi bir yerde olduğunu ya da halinden memnun olduğunu vurgulamak için bu kelimeyi kullanmıştır. Gül kelimesi bulunma hali eki alarak yer anlamında kullanılmıştır.

...

Nasıl anımsamazsın Abdulmecid’i

Gülhane hattının kırkyaprak gülü;

...

(Yazgıcı: 193)

Süreya, Osmanlı padişahı Abdulmecid’i anarken onun döneminde ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nu hatırlatıyor. Gülhane hattının kırk yaprak gülü derken de biraz hiciv, biraz ironi kendini gösteriyor. Okuyucuya nasıl hatırlamazsın diye sorarken tarihe bu şekilde geçtiğini özellikle vurguluyor. Şairin Padişahın âlem meclislerine inceden inceye gönderme yapması, fermanı bir fiyasko gözüyle görmesi önemlidir. Bunu yaparken ince bir ironinin sezdirilmesi şiiri daha estetik bir ifade tarzına kavuşturmuştur. Şiirde gül, ince bir gönderme yapmak için kullanılmıştır.

...

Dönülmez dizeler içinde

Onunkiler gülaçılır

...

(Turgut Uyar: 209)

Turgut Uyar’ın şiirini özel bulan Süreya, dönülmez dizeler derken unutulmaz şiirlerden bahseder. Daha önce Süreya’ nın gülü, çiçeklerin en özeli kabul ettiğini söylemiştik. Onun dizelerinin gül açması da şairin şiirlerinin güzel ve özel olmasına atıftır.

...

Üç Anayasa

Ortasında büyüdün:

Biri akasya

Biri gül

Biri zakkum.

...

(Kısa Türkiye Tarihi: 220)

Şair, 1923 anayasasını akasya olarak nitelendiriyor. Akasya çiçeği baharın müjdecisidir ve sabahın ilk ışıklarıyla açar. 1923 anayasası yeni dönem ve Cumhuriyetin ayak sesleridir bu nedenle de akasyaya benzetilmiştir. İkinci anayasa 1960 anayasasıdır ki Türkiye Cumhuriyeti' nin en özgürlükçü anayasasıdır. Şair bu nedenle bu anayasayı çiçeklerin en özeli olan güle benzetmiştir. 1982 anayasasını ize zakkuma benzetmiştir. Zakkum, eylül ayında açan, zehirli bir bitkidir. Kuran-ı Kerim'de İsrâ 17/60, Saffat 37/62-67, Duhan 44/43-46, Vâkıa 56/51-55 surelerinde bu bitkinin cehennem yiyeceği olduğundan bahseder. Bu nedenle bir darbe anayasası olan 82 anayasası, içeriğinden ve baskıcı zihniyetinden ötürü zakkum çiçeğine benzetilmiştir.

...

Bir roza maşallah,

On iki miskal inci.

...

(Bir Mineli: 251)

Roza kelimesinin Türkçe karşılığı güldür. Şair bu dizelerde gül kelimesini, bir aksesuarı tamamlamak için kullanmıştır. Şair şiirde gülü ve inciye estetik bir aksesuar şeklinde hayal etmiştir. Bu dizelerde gül çiçeğinin İngilizce karşılığının kullanılması dikkat çekicidir. Bu da gösteriyor ki Süreya şiirde sınırları aşan bir şairdir. Kelimelerle istediği gibi oynayan şair, Türk dilinde olmayan kelimeleri kullanmaktan da çekinmemiştir.

...

Düşünebilir misiniz gülün tersini,

Hele bir çocuk yüzünün tersini,

...

(Şarkı:263)

Bu şiirde gül bir çiçek olması itibariyle yer alır. Aynı zamanda bir kadını da imgeler. Kadının gül çiçeği bağdaşması sanatımızda ve geleneğimizde var olan bir durumdur. Üzerine gül koklamak deyimi halk arasında bir kadının üstüne başka bir kadın sevmek anlamına gelen bir deyimdir. Şiirlerinde gül ve kadını bağdaştıran şair, ikisinin de özel olduğunu düşünür. Ve kadını özel olmasının yanında güzel olması itibariyle de güle benzetir.

...

Bir gül al eline söz gelimi

Kan var bütün kelimelerin altında

Beş dakika tut bir aynanın önünde

Sonra kes o aynadan bir tutam

Beyaz bir tülbent içinde

Koy iç cebine

Bütün bir ömür kokar o ayna

...

(KVBKA:99)

Bu şiirde gül, bu kez kokusuyla var olur. Gülün gitmeyen kokusundan, güzel kokusundan bahsedilir. Aynaya tutulan gül bile, aynaya kokusunu verir ve o ayna bütün bir ömür kokar. Aynaya sinen kadının kokusudur. Şair gül kokusunu, sevgilinin kokusu olarak ifade etmek istemiştir.

Gül çiçeği, Cemal Süreya şiirinde sadece kırmızı rengiyle değil, şekli ile, özellikleriyle, kokusuyla yer almıştır. Cemal Süreya'nın çiçeklere de özel ilgisi vardır. Şairin evini üç öge karakterize eder; çiçekler, tablolar ve kitaplar. (Süreya, 1997: 168)

Tablolar ve çiçekler şiirlerinde de yer alır. Çiçekleri adıyla zikreden şair özellikle kadınlarla çiçekler arasında bağlantı kurmuştur.

Gül çiçeğinin Türk Edebiyatı geleneğinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Şair gelenekten gelme bu alışkanlığı devam ettirmiş, gül çiçeğine farklı bir değer vermiştir.

Şair şiirlerinde gül ve kadın arasında münasebet kurmuş, gülü cinsel manada imge olarak kullanmıştır. Gelenekteki gül imgesinden en önemli farkı gülü erotik manada kullanmasıdır. Gül çiçeği, Türk Edebiyatı Geleneği'nde nazikliği ile, güzelliği ile rengi ile kokusuyla yer alırken, Cemal Süreya şiirinde şekli ile de şiirlerde yer almıştır.

Süreya, gül çiçeğini deyim içinde de kullanmıştır. Gitsin Efendim şiirinde “Sen son kokladığım gül: adın zambak” (318) derken gül koklamak deyimini kullanmıştır. Ve sevgilisini güle benzetmiştir. Bunun yanında şair gül suyu, gül lokumu, gül kokusu gibi gül ile alakalı gül çiçeğinden yapılmış şeylerden de faydalanmıştır.

2.3.1.3. Gelincik

Şairin kırmızıyı andıran bir başka tabiri gelincik çiçeğidir. Gelincik çiçeğinin genel rengi koyu kırmızıdır. Sarı ve turuncu rengi ile de tanınır. Gelincik ismini de Türk gelinliklerinin kırmızı renginden almıştır. (www.wikipedia.com/gelincik/10.12.2016)

1.

Gurbet yavrum garba düşmektir gurbet

Çiçeklerden gelincik içinde Bünyamin sevgisi

(Seviş Yolcu: 136)

Şiirde gelincik bir tarla çiçeği olması itibariyle yer almıştır. Gurbeti gelincik çiçeğine benzetmiştir. Süreya'ya göre gurbet Batı'dır. Çünkü o doğuludur. Gurbet; bir dağ, bir tarla çiçeği olan gelinciktir. Gelincik kırmızı, kırılgan, yabanıl bir çiçektir. Gurbet şaire Anadolu'da görmeye alıştığımız bu çiçeği anımsatır. Çiçek Anadolu iklimine uygundur. Anadolu'nun en çok sevdiği renk olan kırmızıdır. Gurbet, gelincik çiçeği gibi dayanıksız ve hassastır.

2.3.1.4. Lâl

Lâl, koyu kırmızı rengine, bazen mor rengine çalan değerli bir taştır. Ayrıca lâl, dilsiz demektir. Bu bölümde Cemal Süreya şiirinde lâl kelimesini sesiz, dilsiz anlamının yanı sıra çağrıştırdığı renk itibari ile de değerlendireceğiz.

...

En derin çizgiler, güzelim,

En tatlı anlardan kalma...

Değme acı baş edemez

Hazların lâl oyuklarıyla.

...

(Lavanta: 206)

Lâl kırmızı rengi ile öne çıkan bir taştır. Burada haz kelimesiyle birlikte kullanılması dikkat çekicidir. Kırmızı rengi çağrıştıran bu unsurlar birlikte haz kelimesinin kullanılması aşkın cinsel yönünü çağrıştırır. Şair her fırsatta bu duyguya atıfta bulunmaktadır. Şair “Utangaçlık ... Evet özel hayatımda var. Kimi çevrelerde utangacım, kimi çevrelerde cüretkâr bile sayılırım. İşte şiirim, benim cüretkâr tarafım” (Süreya, 1997: 84) der. Süreya şiirlerini bu söylediklerini tasdik eder biçimde kurgulamıştır. Şair, şiirlerinin birçoğunda, özellikle erotik anlamda cesurdur. Dizede lâlin değerli bir taş olması ve haz kelimesi ile birlikte kullanılması, bu duygunun değerli ve özel olduğu anlamını da verir. Şiirde kullanılan lâl kelimesini dilsizlik olarak değerlendirirsek hazların sesiz sedasız bıraktığı izler olarak yorumlayabiliriz.

2.4. Cemal Süreya Şiirinde Siyah

Renksizliğin rengi siyah, tüm kusurların, tüm renklerin kapatılması görevini görmektedir. Siyah, karanlığı ve ışıksızlığı temsil eder. “Yaratılış’ın ilk öyküsüne göre, siyah, bütün renklerden önce vardı. İlk renkti, ancak en baştan beri de olumsuz bir statüye sahipti; siyah içerisinde yaşam olanaksızdı; ışık iyiydi, karanlıklar ise değil.” (Pastoureau, 2016: 22) Siyah, örtü görevi gören, varoluşundan itibaren olumsuz algılanan bir renke de birçok insan tarafından gerek kılık kıyafette, gerek dekorasyonda tercih edilmiştir. Aslında “Bütün renklerin kaynağı siyah renktir. Hepsi burada doğar.

Bu renkler tekrar siyâha dönecekleri zaman beyaza doğru gider kaybolurlar. Ondan sonra renksiz ismini veririz. Bu da siyahta kaybolur ve aslına döner.” (Şahinler: 2010: 20) Siyah ışığı emen ve yansıtmayan bir renktir. Renk ne kadar güçlü olursa olsun siyah renkle kapatılabilir. “Siyah açıkça renk yokluğudur.” (G.Ambrose, P.Harris, 2013: 128)

Siyah renk, farklı millet ve kültürlerde farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır. Birçok toplumda siyah renk, ölümün, hırsın ve kötülüğün sembolü olarak ele alınmıştır. Mısır’da gecenin, matemın ve sefaletin sembolüdür. “Avrupa ve Kuzey Amerika’da siyah, geleneksel olarak ölüm ve yasla en çok bağdaştırılan renktir.” (G. Ambrose, P. Harris, 2013: 128) Aynı olumsuz anlamları Eski Türklerde de görmek mümkündür. Siyah Türk kültüründe uğursuzluk ifade edecek şekilde kullanılmıştır. “Söz gelimi Dede Korkut hikayelerinde rüyada karanın görülmesi, kara renkli deveden söz edilmesi hep bu rengin kötü haber, kötülük ve yıkım ifade ettiğini düşündürmektedir.” (Toker, 2009: 103) Ayrıca çocuğu olmayanın kara otağa oturtulması bu rengin olumsuzluk ifade ettiğinin bir başka göstergesidir. İhsan Toker’e göre; Türklerde beyaz; bey, siyah; kul rengidir. Bu durum kişilerin sosyal statüsünü belirtmesi açısından önemlidir. Yine Toker’e göre; Bunun Şamanlıktaki Ülgen inancından kaynaklandığı düşünülmektedir. (2009:106) Türklerdeki siyah rengin yas ve olumsuz anlamı, inanç sistemi ile bağlantılıdır. Yuğ törenlerinde siyah giyilmesi, yas tutanın siyah giymesi, bu inanç sisteminin yansımasıdır.

Siyahın olumsuz anlamı deyimlerde de kendini gösterir. “Kara bağlamak, kara bela, kara cahil, kara çalı, kara günlere kalmak, kara kara düşünmek, karanlıkta göz kırpma, kara kedi geçti, kara gün dostu, kara yazı, kara yüz, kara bulut, kara baht ... v.b.” (Rayman, 2002: 14) Türk kültüründe siyahın olumsuz anlamda kullanılması inanç, yaşayış, dil gibi birçok unsurda kendini göstermiştir. Türk halk inancında, kara sinek, kara yılan, kara domuz, kara köpek uğurlu sayılmaz. Karaağaç çok dayanıklı olmasına karşın mezarlara dikilmez. (Rayman, 2002: 14) Hayvanlara bile siyah renkten ötürü uğursuzluk atfeden bu inanç her ne kadar batıl olarak algılansa da aslında bir bakış açısının, zihniyetin yansımasıdır.

Hemen hemen tüm Doğu Medeniyetlerinde siyah renk ile ölümün özdeşleştiğini görüyoruz. Bunun yanında İran’da siyah renk “Satürn gezegenini ifade etmiş; yine bir Doğu ülkesi olan Çin’de; suyun, demirin ve kışın ifadesinde ve yön olarak da kuzeyin

gösteriminde kullanılmıştır.” (Sözen: 2003:178) Siyah birçok kültürde olumsuz anlamlara gelecek şekilde kullanılmış olsa da örneğin; din olgusunda durum değişir. Siyah “Hristiyanlar için saygın ve kutsal bir renk olmuştur.” (Sözen, 2003:101) Rahiplerin cüppelerin parlak siyah renkte olması bu inancın, siyah renge verdiği önemi göstermesi bakımından önemlidir.

İslam dininde de siyah renk olumlu anlam taşımaktadır. Örneğin; “Hz. Peygamberin Mekke’nin fethinde her zamankinden farklı olarak ‘ beyaz sarık ’ yerine ‘ siyah sarık ’sarmayı tercih etmesi, siyahın asl’a dönüşün bir işareti olduğu gerçeğini simgesel bir biçimde gözlerimizin önüne sermektedir.” (Şahinler, 2010: 22) Siyah dini unsurların ifadesinde daha olgun ve ciddi bir intiba bırakmaktadır. Yine “Kabe’nin örtüsü siyahtır... Kur’anda siyah zeytin’e yemin edilmektedir. İslam’ın siyasi temsilcisi olarak görülen Abbasiler siyah renkli bayrak kullanmışlardır.” (Toker, 2009: 110) İslam’da siyaha gidiş bir anlamda Allah’a dönüşü temsil eder. Siyah aynı zamanda olgunluğu temsil eder.

Siyah ölümün rengidir. “Mutsuzluğun, ölümün, dulluğun, şeytanın, pisliğin, nefretin, günahın uğursuzluğun, cenazenin, yalnızlığın ve kederin de rengi oluvermiştir.” (Sözen, 2003:101) Siyah yani gece örtüdür. Gündüzün tüm çirkinliklerini kapatır. Gece insan kabuğuna çekilir, ruhunu ve zihnini dinlendirir. Bu nedenle siyah aynı zamanla dinginliğin, uzletin rengidir.

Türk Edebiyatında siyah ya da kara; kaşın, gözün, saçın bazen de bahtın, talihin rengi olmuştur. Siyah renk güzellik unsuru olmasının yanında yer yer olumsuz anlam da içermiştir.

Cemal Süreya şiirlerinde siyah rengi; siyah ve kara şeklinde toplam on beş kez kullanmıştır. Siyah renkten ziyade gece, akşam, karanlık gibi siyah rengi çağrıştıran kelimeleri daha fazla kullanmıştır. Siyah ve siyahı çağrıştıran kelimeler şairin şiirlerindeki renk sıralamasında sayısal olarak dördüncü sırada yer almaktadır.

Cemal Süreya; şiirlerinde siyah renge yer vermiştir. Ancak şair şiirlerinde beyaz, mavi, kırmızı renklerini sayıca siyah renkten daha fazla kullanmıştır. Süreya’nın şiirlerindeki bu aydınlığın sebebi üslubunun yanında renkleri, özellikle canlı renkleri, farklı şekillerde kullanmasıdır. Cemal Süreya şiirinde siyah renk, gelenekten gelen bir alışkanlık olarak karşımıza çıkar. Şairin şiirinde siyah, karamsar bir ruh halini ifade

etmek için, siyah renk ile ifade edilmesi gereken nesnelerin ve durumların tasvir edilmesi için ve hakikati ifade etmek için kullanılmıştır.

...

Marlyn Monroe öldü diyorum Ona

Ölümü siyah bir kâkül gibi alnına düşürmesini bildi

...

(Göçebe:61)

Dizede Marlyn Monroe'nun ölümüne not düşen şair, siyah kâkül¹² benzetmesini kullanıyor. Kâkül, Türk Şiir Geleneği'nde güzellik unsurlarındandır. Fakat bu dizede ölüm, siyah bir kâküle benzetilmiş. Siyah rengin kullanılması siyah rengin ölümü hatırlatması hatta ölümle özdeşleştirilmesinden ötürüdür. "Siyahlık, ne de olsa, bütün ışık emildiğinde ve geriye hiç ışık yansıtılmadığında oluşur, dolayısıyla ölümden dönüş olmadığını düşündüğümüzde o zaman siyah harika bir simgedir." (Finlay, 2007: 99) Siyah renk bu nedenle ölüm için seçilmiş bir imgedir.

...

Kan var bütün kelimelerin altında

İşte o kandır senin gülüşün

Sızmıştır hayatın derinlerine

Siyahtır orda kırmızıdır.

...

(KVBKA: 99)

Şair şiirde hayatın derinlerine inen gülüşü siyah ve kırmızı kana benzetiyor. Siyah olmasının sebebi sevgilinin gülüşünün aşığa dert olmasından acı vermesindendir. Bu nedenle de söylenecek tüm sözlerin altında kan vardır. Kanın siyahlaşması koyulaşmasındandır. Bu da şairin sevgilinin gülüşünden etkilenmesinden duyduğu acının derinliğini anlatmak için kullanılmıştır.

...

¹² Kâkül; alna dökülen saç, kâkül, perçem. (Pala, 1999:226)

Gözlerinin siyahı gitmiştir

Telgraf çiçekleri astımlı kamyonlar

...

(Mardin:118)

Gözlerinin siyahı gitmiştir, dizesi, gözleri görmeye yardımcı en önemli noktası gözbebeğinin renginin gitmesinden bahsetmiştir. Şair, “Gözlerinin feri gitmek” tabirini gözlerinin siyahı gitmek, şekline dönüştürmüştür. Cemal Süreya şiirde kalıplaşmış ifadeleri değiştirir, yeni ifadeler bulur bazen de örneğin halk şiirinin söyleyişini taklit eder. Mardin şiirindeki bu dizeler Süreya’nın bu özelliğinin örneklerindendir.

...

Kilimin siyahtır bütün renklerden

İçinde kil var milim var

...

(Karacaoğlu, 207)

Şiirde kilimin bütün renklerden siyah olması aslında bütün renklerden daha koyu olması anlamında kullanmıştır. Kilim, Karacaoğlu şiirinde Anadolu’yu temsil etmesi bakımından önemli bir leitmotivdir. Anadolu’nun ünlü şairi ile Anadolu’nun önemli ürünlerinden olan kilimin bir arada kullanılması dikkat çekicidir. Kilim aynı zamanda şairin ruh halidir. Diğer renklerden daha siyah olması da şairin karamsar ruh halinin göstergesidir. Kilim kelimesine ahenkli kil ve milim kelimelerini kullanmış olması şairin futurist bir şekil anlayışından da etkilendiği intibasını doğurur. Şair, tıpkı Mayakovski ve Nazım Hikmet Ran gibi kelimeleri bölerek ahenk oluşturmaya çalışmıştır. Ancak bu dizedeki benzerlik sadece bu tespitle sınırlıdır.

...

Kadınlar arasındaki dostluklar...

Siyah ve yer yer yıldız ışıklı

...

(Dostluklar İçin Düzyazı: 214)

Kadınların arasındaki dostlukları siyah olarak değerlendiren şair bu dostluklara karamsar bir gözlükle bakmış ve onların dostluklarına pek de güvenmemiş. “Siyah, her birimize doğasında bulunan derin uyuşmazlığın sembolüdür.” (Martel, 2000: 76) Şair kadınlar arasındaki dostlukları aslında bir uyuşmazlık olarak nitelemiş. Yine de parlak ve yıldızlı diye de eklemiş. Bu dizelerde bir nevi zıtlıklara dikkat çekmeye çalışmıştır. Dize, aydınlık-karanlık zıtlığının kadın dostluklarındaki tezahürünü ifade eder. İnsanlarla ilişki kurmada renk önemli bir işleve sahiptir. Naskali’ye göre renklerin;

1.İzlenim etkisi (visually)

2.Duygusal ifade etkisi(emotionally)

3.Sembolik anlam ve etkisi bulunmaktadır. (2017:119)

Şiirde kadınlar arasındaki dostlukların siyah olarak nitelendirilmesi, rengin bu üç etkisinden de faydalanılarak kullanılmıştır. Şairin siyahı kullanması; kadınlar arasındaki ilişkinin izlenmesi, duygusal olarak siyahın bıraktığı etki ve siyahın karanlığı ve olumsuzluğu ifade eden sembolik etkisi göz önünde bulundurularak yer almıştır.

4.

Binlerce çocuk,

Siyah-beyaz bir kuşak,

Ötelerden akar sessizce.

(Söz Yitimi:228)

Şiirdeki siyah-beyaz zıtlığı aynı kuşağın iyi ve kötü yönlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Dizede siyahın olumsuz anlam içerdiğini görüyoruz. Bu siyahlık, kişilik itibari ile belirtilmiş olabileceği gibi yaşam tarzı itibari ile de belirtilmiş olabilir. Burada asıl ifade etmek istenen siyah ve beyaz renk arasındaki zıtlığı kullanarak bir kuşağın zıt yönlerini ve tutarsızlıklarını anlatmaktır.

...

İki din var: siyah ve beyaz. Gerisi?..

...

(Siz, saatleri: 238)

Süreya, her iki şiirde de siyah-beyaz zıt renkleri bir arada kullanmıştır. “Şiirde zıt imgeler sonunda aynı duygu halinin ifadesine zemin hazırlar. Bazen birbirine aykırı, düşman, geçimsiz sanılan, sahiden değişik imgeler nefis bir imgede kaynaşır.” (Aktaran: Gariper, 2005: 76) Beyaz gibi aydınlık bir renkten sonra siyahının gelmesi bizi bu doğrultuda düşündürür. Burada zıtlığın ifadesinin başlıca nedeni insanların hayatında siyah-beyaz, yalan-gerçek, iyi-kötü gibi kesin kutuplaşmaların olmasıdır. Şair bu keskin çizgiye de vurgu yapar. Bunun yanında siyah ve beyaz renkleri arasında aslında bir uyum da vardır. Açık ve koyu renkleri birbirini tamamlar. Şair iki din var derken her ne kadar kesin çizgilerle ayrılmış bir anlayıştan söz etmişse de aslında din olgusuna bakıştaki keskin çizgiler arasında da bir ahenk vardır.

...

Kızılırmak parça parça olasin

Bir parça ekmek siyah, on kurşluk kına kırmızı

...

(Nehirler Boyunca Kadınlar Gördüm:33)

Nehirler Boyunca Kadınlar Gördüm şiiri Anadolu kadını ve onun sıkıntılarını anlatan bir şiirdir. Dizede ekmeğin siyah olması ona; çileli, sıkıntılı sahip olunması nedeniyledir. Siyah ekmek şiire emek anlamı katmasının yanın da derinlik katmıştır. Ekmek aynı zamanda geçim demektir. Geçimin siyah olması fakirliğin de alâmetidir.

Cemal Süreya şiirlerinde siyah renk; ölümü anlatmak, acı çektiğini göstermek, karamsar ruh halini, güvensizliği ve cansızlığı ifade etmek için kullanmıştır. Şair için siyah renk, olumsuz duyguları ifade etmek için kullanılmıştır.

Cemal Süreya, siyah rengi kelimenin eş anlamlısı olan kara kelimesi ile de kullanmıştır. Dikkat çeken en önemli husus kara kelimesinin okuyucu üzerinde daha baskın ve daha etkili bir intiba bırakmış olmasıdır. “Kara somut ya da soyut her türlü nesneyi nitelemeye yatkınken, siyah daha çok somut nesneleri nitelediğinde uygun yerini buluyor.” (Taş, 2017: 147) Bu nedenle kara rengin somut ve soyut nesnelerin ifadesinde daha işlevsel olduğunu söyleyebiliriz.

Birçok kültürde kara, kuzey yönünü sembolize eder. “Kara, Türklerde Kuzey’in sembolüdür. Birçok kavim kuzeyin karanlıklar ülkesi olduğu konusunda birleşmiştir.

Müslümanlar kuzeye diyar-ı zulmet demişlerdir. Kuzeyden esen yele ‘karayel’ diyoruz.” (Rayman, 2002: 14)

Cemal Süreya şiirlerinde kara rengini ruh halini ifade etmek için kullanmıştır.

...

Bir kez olsun tatsaydınız kara mermeri

Dinle kan söylüyor sevda söylüyor

Bir kez olsun tatsaydınız kara mermeri

...

(ÇKKOVÖ:129)

Mermerin kara, yani siyah renklisi beyaz renklisinden daha parlaktır. Mermer sağlamlık ve pürüzsüzlük arz eden bir taştır. Siyah olması bu taşı dizede daha cazip hale getirmiştir. Bu dizede siyah sadece koyuluk anlamı vermemiştir. “Şayet siyah sadece nesneleri koyu yapsaydı o zaman belki açık olabilirdi; nesneleri kirlettiği için.” (Witgenstein, 2007: 45) Bu nedenle dizede beyaz görmeye alıştığımız mermeri, siyah yapan şair, sadece mermerin koyuluğundan ve siyahlığından bahsetmemiş bıraktığı intiba üzerinde de durmuş. Kara mermer, sevda ve kan ifadeleri birlikte düşünüldüğünde dizede kara renk, aşkın kuvvetini vurgulamak için kullanılmıştır.

...

Karagözlü hançer, sen; sen, mavi bakışlı kılıç,

...

(Yaz Sonu: 210)

Kara göz, Türk şiir geleneğinde önemli güzellik unsurlarındandır. Hem halk şiirinde hem divan şiirinde vurgulanan bu öge yüzyıllardır güzelliği anlatmak için kullanılmıştır. Kara göz dizede anlatım olarak kara saplı hançer ifadesini hatırlatırken, mavi bakışlı kılıç ifadesi sevgilinin bakışına yumuşaklık ve şefkat anlamı katmıştır. Mavi ve kara rengin aynı dizede kullanılması hayal hakikat çatışmasını akla getirir. Şairin sevgili konusundaki hayalleri mavi renk ile anlatılırken, gerçek hikaye kara renk ile anlatılmıştır. Aslında durum şairin hayal ettiği gibi değildir. İki rengin anlamsal

zıtlığı şairin aşkın neresinde olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca mavi renk şairin hayallerini temsil ederken, siyah renk hayatındaki gerçekleri temsil eder.

Yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi kara göz üzerine birçok dize, birçok şiir yazılmıştır. Cemal Süreya'nın bu dizelerinde kara, sadece olumsuz anlamda değil, güzellik unsuru olarak da kullanılmıştır. Hançere benzetilmesinin sebebi ise aşkın yüreğine işlemesindendir. Bu benzetme gözün ve bakışın etkisini anlatmak için kullanılmıştır.

...

Tiren kuşları daha Eskişehir'den başlayarak

Çarpa çarpa bedenlerini kara vagonlara

Can boyasıyla çizer portresinin ilk çizgilerini.

...

(OHHİŞ I: 163)

Vagon trenin bir parçasıdır ve bu dizede tren kastedilerek mecaz-ı mürsel sanatı yapılmıştır. Tren en çok kara rengiyle bilinir ve ayrılıkları imler. Şiirde kara, şair için bir dönüm noktasını ve ayrılığı imler.

...

Evlerle bacalarla karışık

Karaağaçların üstüne yükselir

...

(Arka Güneş:67)

Şiirde ağaç, kara renk ile birleşerek ölümü hatırlatmaktadır. Şiirde kara; şairin karamsar ruh halini ifade etmek için kullanılmıştır.

Cemal Süreya şiirinde kara renk, karartmak şeklinde fiil olarak da karşımıza çıkar.

...

Bir gün parlatmak istersen beni

Göm beni ilkin bir güzel karart

...

(Mardin:118)

Dizede bu kez karşımıza çıkan karartmak eylemidir. Şair parlamak için gömülmeyi ve karartılmayı bekler. Şiirlerde renklerin sarartmak, karartmak, morartmak gibi fiile dönüşmüş halleri farklı anlamlar içerebilir. “Bu düzeyde renk anlatımları çok yoğun bir şekilde eğretilme yapılmasına neden olurlar. Yine burada da renklerin çok ilginç anlamları ortaya çıkar.” (Türkoğlu, 2015: 52) Dizede şair, parlamak için önce karartılmak ister. Dikkat çeken bir başka husus şairin kendini an itibari ile parlak bulmasıdır. Bu nedenle de gömülüp karartılmayı sonra tekrar parlatılmayı ister. Burada karartılmak acı çekmek anlamında kullanılmıştır. Ayrıca şair kendini bir maden olarak görmüştür.

...

Avukattırlar

Günoğludurlar

Nilüferleri kararta kararta

Kalırlar orda.

...

(Onlar İçin Minübüs Şarkısı:132)

Şairin şiirlerinde, renklerden yapılan fiiller çok fazla kullanılmamıştır. Renklerin daha işlevsel olan sıfat biçimleri daha çok kullanılmıştır. Bu dize şairin renkten fiil yaptığı dizelerdendir.

...

Bütün heykeller arasında

Karabasan ılık acemi

-Uykusuzluğun sütlü inciri-

Kovanlara sızıyor.

...

(BÖSDB:84)

Bu şiirde kara, halk arasında korkulu rüyaların başkahramanı olan karabasan şeklinde karşımıza çıkar. Beni Öp Sonra Doğur Beni şiiri şairin bilinçaltını en iyi

yansıtan şiirlerdendir. Bilinçaltını en iyi yansıtan bu şiirde rüyaların ve karabasanın olması da oldukça doğaldır. “Uyku da bir kaçıdır. Psikolojik olarak çeşitli sıkıntıları olan kişiler bu sıkıntılardan kaçmak için uykuya yönelirler.” (Şen,2012: 37) Karabasan korkulu rüyaları dolayısıyla da uykuyu hatırlatır. Şair, özellikle çocukken yaşadığı anne kaybını ve bundan duyduğu üzüntüyü bu kelimeler vasıtasıyla şiire yansıtır ve aslında korkulu rüya olarak gördüğü bu anılardan kaçmak ister.

2.4.1. Cemal Süreya Şiirinde Siyah Rengi Çağrıştıran Kelimeler

Cemal Süreya şiirinde gece, akşam, karanlık sözcükleri siyah kelimesini hatırlattığı için bu bölümde incelenmiştir.

2.4.1.1. KARANLIK

Siyahı en fazla çağrıştıran kelimelerden biri de karanlıktır. Karanlık yani ışıksızlık. Işıksız bir ortam insanın gözüne simsiyah görülür. “ Siyah bir yüzeysel renktir. Karanlık renk olarak adlandırılmıyor. Resimlerde karanlık, siyah renk vasıtasıyla da çizilebilir.” (Witgenstein, 2007: 58) Bu nedenle karanlık yani ışıksızlık, siyah renk kapsamında değerlendirilir. Karanlığı siyah renk kapsamında değerlendirirsek şiirdeki sembolik anlamına da ışık tutmuş olacağız.

C. Süreya şiirinde bu kelimenin siyah kelimesinden daha fazla karşımıza çıktığını görüyoruz.

...

Karanlık bastırmış üstümüzü külliyetli miktarda

Alçak sesle konuşuyoruz korkudan değil

...

(İngiliz:20)

Şiirde karanlık, gizlilik manasında kullanılmıştır. Şair şiirde kolay Meryem ile kaçamak bir ilişki yaşamaktadır. Karanlık üstümüzü bastırmıştı derken şair, yapılan işin hem yasak hem de gizli olduğunu vurgulamıştır.

...

Sen yüzüne sürgün olduğum kadın

Karanlık her sokaktaydın gizli her köşedeydin

...

(Ülke:48)

Karanlık her sokakta, gizli her köşede görülen sevgilinin hayalidir. Sevgilinin silueti karanlık sokakta görülür. Bu karanlık sokak sevgilinin gönül halidir. Sevgiliden uzak olan şairin gönlü karanlık bir sokaktır. “Aydınlığın geceye karşı gündüzü, dolayısıyla ışığı, parlaklığı, beyazı, saflığı ve açıklığı çağrıştırmaları söz konusudur. Bunlar diğer zıt kutbun karanlığı, belirsizliği, korkuyu, kötülüğü, ölümü çağrıştırmalarıyla ilgilidir.” (Toker, 2009: 110) Karanlık sokak, şairin ruh dünyasıdır. Ayrılık acısı yaşayan şair olumsuz ruh halini karanlık kelimesi ile ifade etmiştir.

...

Şu karangu şu acayip şu asyalı aşkın

Soluğu kesen ağulayan ormanlarında

...

(Ülke:48)

Karangu, kelimesi Eski Türkçe bir kelimedir ve karanlık anlamına gelir. Bu kez karanlık olan Asyalı bir aşktır. Burada karanlık belirsizlik manasına gelecek şekilde kullanılmıştır.

...

Karanlığın ortalık yerinde beyaz

Ve sevgili olan enine boyuna

...

(Eski Kadınlar:284)

Dizede karanlık ortam ve yaşam koşullarını simgeler. Ortam karanlıktır lakin kadın beyazdır. “Kendini sergiletmeyen kadınların özelliğidir beyazlık.” (Aykanat,

2015: 36) Beyaz dizede temiz, sadık ve fedakâr anlamında kullanılmıştır. Bu nedenle de dizede karanlığın olumsuz anlamda kullanıldığını söyleyebiliriz. Dizede karanlık, belirsizlik de ifade etmiştir.

...

Birebir gelirler yağmura karanlığa

O eski kadınlar o zavallı

(Eski Kadınlar: 284)

Aynı şiirde karanlık kelimesinin iki kez geçtiğini görüyoruz. İlk örnekte de ikinci örnekte de karanlık durum ve ortamdır. Kadının yaşam koşulları iyi olmadığı için karanlık kelimesi ile nitelendirilmiştir.

...

Kanına girdiler masum gençlerin

İşte onun için karanlıktır gözleri

Şimdi Erzurumda çift sürenlerin.

...

(555 K: 288)

Şair şiirde ülkenin gidişatıyla ilgili sosyal mesajlar vermektedir. Kandırılan gençler yüzünden gidişat iyi değildir. Ve bu nedenle Erzurum'da çift sürenler geleceği göremezler. Burada karanlık, ilerinin görülememesidir. Aynı zamanda üzüntü ve umutsuzluğun da göstergesidir. Şiir, şairin sosyal mesaj verdiği toplumcu şiirlerindendir.

...

Bir geyik kendini çiziyor karanlığa sonra kayboluyor

Karanlık maranlık ama iyi seçiliyor

...

(Aslan Heykeleri: 31)

Şiirde tıpkı İngiliz şiirinde olduğu gibi yine bir mahrem söz konusudur. Bu kez karanlıkta seçilen ve aslan heykellerine benzeyen sevgilinin bacaklarıdır. Karanlık buradaki mahremiyeti simgelemek için kullanılmıştır. Aynı zamanda karanlık maranlık şeklindeki biri anlamlı diğeri anlamsız ikileme, şiire ahenk katmış ve karanlık kelimesini pekiştirmiştir.

Süreya'nın şiirlerinde karanlık, durum, ortam, gizlilik, bilinmezlik ve belirsizlik gibi anlamlarda kullanılmıştır.

2.4.1.2. Akşam-Gece

Akşam ve gece şiirde çokça kullanılan kelimelerdendir. İçerdiği imgesel anlamlar itibariyle akşam ve gece birçok şairin yoldaşı olmuştur. “Gece kavramı ontolojik, dinsel ve psikolojik birçok derin mânâlar taşımaktadır. Geceye yemin etmek bir anlamda siyâh’a yemin etmektir.” (Şahinler: 2010: 51) “Gece karanlık, gündüz ise aydınlıktır. (Naziat 129) ve gece gündüzden sıyrıldığında karanlığı yani siyahı temsil eder.(Yasin/ 37)” (Şahinler 20: 29) Akşam ve gece kelimeleri siyahı en çok çağrıştıran kelimelerdendir. Çünkü akşam, güneş ışıkları yerini karanlığa yani siyaha bırakır. “Gece karanlıktandır, gece bir tözdür, gece karanlığın maddesidir. Maddesel imgelemin kuşatması altına girer gece.” (Bachelard, 2006: 116)

Bu nedenle gece karanlık ve siyah renk ile bağlantılı düşünülür.

...

Daha öbür elinde de kilometrelerce hürlük

Çalışan insanlar için akşamlara kadar

Toz duman içinde

Bir elinle de boyuna ekmek kesiyorsun

...

(Cıgarayı Attım Denize: 21)

Şiirde akşam, ekmek kavgasında olan insanların bütün gün çalışmasının ölçüsüdür. Akşam, ekmek kavgasını ve insanın emeğini anlatmak için kullanılmış bir zaman dilimidir.

...

Bu da Süheyla'nınki işte aynı

Her yerde görülen herhangi bir üçgen

Bir kanarını yamuk çizmişler Üsküdar'a gidiyor

Bir kenarına istesek her akşam rastlayabiliriz

...

(Üçgenler:22)

Şiir Süreya'nın erotik şiirlerinden biridir. Bir kadının cinsi kusurlarını üçgen benzetmesinden yola çıkarak anlatan şair her akşam kelimesini bir rutinden bahsetmek için kullanmıştır. Akşam şairin cinsel eylemlerini gerçekleştirdiği zamandır. Her akşam ifadesi de akşamları genellikle bu eylemi gerçekleştirdiğini vurgulamak için söylenmiştir. Ayrıca şiirde toplumsal kurallar da göz önünde bulundurulur. Şair her ne kadar bu konuda özgür davranırsa da tamamen soyutlanamamıştır. Ayıp kavramı nedeniyle de gerçekleştirmek istediği cinsel eylemi akşamın karanlığından yani siyahlığından faydalanarak gerçekleştirir.

...

Geceyi tutup getirmek birinci işi

Sonra belirtmek geceyi en yavuz laflarla

Meryem kadifeden bir çingenedir

...

(Süveyş:30)

Meryem'in birinci işi geceyi tutup getirmektir. "Burada anlatıcı, kadını eylemde soyutlayıp anlatmaz. Kadın, eylemin içinde tasvir edilir. Kadın sevişme eylemi içinde, duruşuyla, kimliği, tavırları ve hareketleriyle anlatılır." (Özmeral: 2007: 103) Şair, Meryem ismini sadece sevişme eylemini gerçekleştirdiği kadınlar için kullanır. Gündelik ve yasak olan bu ilişki için en iyi zaman dilimi de akşamdır. Gizlilik esas olduğu için de akşamın kapaticılık vasfı ön plandadır.

Şaire göre, sevişmenin zamanı gecedir. Bu nedenle Meryem geceyi tutup getirir. Burada gece aslında bir eylemi simgeleyen zamandır.

...

O diye biri vardı galiba
Ağzı da iyice vardı galiba
Gece çiçeklerinden bir orman
Pejmürde atlar pahasına

...

(Yağmurun Yağması İyidir: 59)

Bu dizelerde de bir önceki şiirde ifade ettiğimiz cinsel bir anlam taşımaktadır. Kadının gece çiçeği olmasının yine gece ve cinsellik bağlantısı dahilinde düşünülmesi gerekir. Şiirde gece örtü görevi görmektedir.

...

Ellerim gece yatısına çağrılmış
(Göçebe:64)

Dizesinde şairin el organını erotik bir araç olarak görmesi, gece yatısı ifadesiyle bütünleştirilmiştir. Şair sevgilinin elini erotizm aracı olarak gördüğü gibi kendi elini de haz aracı olarak görür. Bu nedenle de bu kez şairin eli gece yatısına çağrılmıştır. Gece bu dizede de şairin cinsel emellerini gerçekleştirebileceği zaman dilimidir.

...

Ay kana kana batıyor
Eşkiyalar gecenin yangınını izliyorlar uzakta

...

(Göçebe:61)

Şair, ayın batışında meydana gelen kızılığı ay bana kana batıyor, diye ifade ediyor. Bu kızılığı daha sonra yangına benzetiyor. Eşkiyaların izlediği bu yangın, hem güneşin kızılığının yangını hem de şairin yüreğinin yangınıdır. Gecenin örtme özelliği vardır. Gece, her şey kabuğuna çekilir. İnsanlar kendi kendileriyle baş başa kalır. Bu nedenle eşkiya aynı zamanda şairin zihninde, onu uyutmayan düşünceler ya da mısıralardır. Bu düşünceler gece artmaktadır.

Saat gecenin bir buçuğu (bugün günlerden ne?)

Gözlerinden uyku akan bir taksinin içindeyim

...

(Bugün ne: 309)

Dizede bahsedilen gece, bir zaman dilimidir. Şair hayatındaki her şeyi geride bırakıp gitmektedir. Şair gecenin bir buçuğunda hayatının muhasebesini yapmaktadır. Gece insanın kendiyle baş başa kaldığı, düşündüğü bir zaman dilimidir. Süreya için de böyledir. Şair, gece ruhunu dinler.

Cemal Süreya şiirlerinde siyah renk; kara, gece ve akşam başlıklarıyla yer almıştır. Şair siyahı koyulaşmak, canlılığı yitirmek, güvensizlik, sıkıntı, belirsizlik gibi anlamlara gelecek şekilde kullanmıştır. Ayrıca gerçekleri anlatmak, yas, acı, bilinmezlik ifade etmek için kullanılan bu renk, akşam ve gece imi ile de yasak ve gizli olanı bir zaman diliminde vererek örtücülük özelliği göstermiştir.

2.5. Cemal Süreya Şiirinde Sarı

Cemal Süreya şiirinde yer alan bir başka renk sarı renktir. Şiirinde çok fazla sarı rengi kullanmamışsa da, sarının sembolik anlamından faydalanmıştır.

Sarı, güneşin rengidir. Gökyüzünün efendisi güneşin rengi olması itibariyle sarı, liderliğin rengidir. “Kutsal özdekten olan altın sarısı, iktidarlarının kutsal kaynağını açıklamak için yeryüzünde prenslerin, kralların, imparatorların gücünü simgeler.” (Türkoğlu, 2015: 56-57) Gücün ve iktidarın rengi olması sebebiyle kral, prens, firavun görsellerinde bu rengin kullanıldığını görüyoruz.

Sarı, sıcak bir renktir. Önüne geldiği kelimeye de aynı anlamı katar. Çevremizde sarı olarak gördüğümüz nesneler, cisimler de bize sıcak, parlak, canlı gelir. “Sarı pek çok farklı duyguyu temsil edebildiğinden, çok yönlü bir renktir; parlak sarılar çoğunlukla mutlulukla ilişkilendirilirken, yeşilimsi sarıların hastalık, mide bulantısı ve rahatsızlıkla güçlü bir bağlantısı vardır.” (G. Ambrose, P. Harris, 2013: 114) Sarı renk bulunduğu ortama göre anlam kazanan bir renktir. Yerine göre olumlu ya da olumsuz anlamda kullanılabilir.

Sarı renk kùltùrlere göre de farklı anlamlarda kullanılmıştır. “Apollon, mısırlı aşk tanrıçası Ra, İnka ve Aztekler’in inanç sistemindeki güneş tanrıçaları gibi güneşin kutsallıklarının tamamlayıcısıdır.” (Türkoğlu, 2015: 58) Mısır’da bulunan Firavun tasvirlerinde bedenlerin sarı ve mavi renkle tasvir edildiğini görüyoruz. Bu Mısırlıların bu renge kutsallık ve yücelik atfettiğinin göstergesidir. “Çin’de sarı, imparatorların rengidir.” (Türkoğlu, 2015: 58) Bu nedenle sarının Çin’de saltanatı simgelediğini söyleyebiliriz. Sarı renk Batı’da ise kutsaldır. Sarı güneşin yani ışığın rengidir. Pek çok tanrı tasvirindeki figür bu duyguyu verir. “Sarı, ABD’de sıcaklık; ancak Fransa’da sadakatsizliği temsil etmektedir... Brezilya’da mor ve sarı üzüntü ve umutsuzluk sembolü olarak olarak algılanmaktadır.” (Özer, 2012: 275) Kùltùrlere göre farklı anlam kazanabilen bu renk genellikle altının ve güneşin rengi olması sebebiyle olumlu algılanmıştır.

Türk mitolojisinde ve kùltüründe sarı renk farklı anlamlarda kullanılmıştır. Sözen örneğin; Oğuz Kağan Destanı’nda yiğitlerin yiğitliklerini ispat etmeleri için sarı ejderhayı öldürmeleri gerektiğini ifade eder.(2003: 40) Ejderhanın sarı olması onun güçlü olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Bu da gösteriyor ki Türk mitolojisinde sarı güç demektir. Bunun yanında sarı, Anadolu’da hem hastalığın rengi hem de şifası olarak kullanılır. Halk arasında sarılık olarak bilinen hastalığa yakalanan bebeklerin yüzüne sarı tülbent örtülür ya da bebeğin banyo yaptığı suyun içine altın atılır. Burada rengin tedavi gücünden faydalanılmak istenmesi söz konusudur. Sarı renk, özellikle siyahla birlikte kullanıldığında tehlikeyi arz etmektedir.

Cemal Süreya’nın şiirinde sarı renk farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır.

...

Yenilgiler de birikir ilenç de
Kentlerin sarı gözeneklerinde
Zoruna gitmeye başlar gerçeğin

...

(Taşıran Damla: 173)

Yenilgi, ilenç(Beddua) kelimeleri ve sarı rengin bir arada olması zihnimizde olumsuz bir yargı oluşmasına sebep olur. Kanat; sarı rengin başka renklerden önce

görüldüğünü ve hafızada daha çok kaldığını söyler. (2001:156) Sarının bu özelliği şairin şehir tasviri yaparken sarı rengi kullanmasının bir başka nedenidir. Şairin görsel zekası zihninde daha önce beliren bir kentin renginin sarı olması şeklinde tezahür eder. Bu şairin bilinçaltındaki şehir ile ilgilidir. “Kentsel yaşamı , ‘ mahşer ’ olarak tanımlayan şair, doğanın beton yığınlarıyla yok edilmesine karşı ironik bir tavır geliştirir.” (Kanter, 2013: 60) Bu nedenle de şair için kent kavramı sarıdır. Şair dizede sarı rengi, yeşilin karşıtı düşüncesiyle kullanmıştır.

...

Ve öteden gelen sarı tef sesi

İşte onbir taze başak dizdik bir sapa

...

(KKVGM: 83)

Bu kez sarı renk bir tef sesi için kullanılmıştır. Sarı, sıcak ve dikkat çekici bir renktir. Şiirde şairin sesi sarı olarak nitelemesi bu sesin etkileyiciliğini vurgulamak için kullandığı bir imgedir. Sarı renk aynı zaman da ayrılığı anlatır. Kışne Kirazını ve Göç, Mevsim şiirinde uzaktan gelen sarı tef sesi ayrılığın sesidir. Bu ayrılık hem taze hem oldukça yakındır.

...

Kaç turna sürüsü süzülüp gitti

Buğdaylar kaçınıcı sarardı üstümüze.

...

(Di Gel:280)

Buğdayların sararması, şiire zamanın geçmesi anlamını vermiştir. Bu şiirde de yine sarı rengin ayrılık anlamı ön plana çıkmaktadır. Dizede sararmak eyleminin kullanılması zamanın geçmesi, olgunlaşmak ve bu ayrılığın devam etmesi anlamını güçlendirmiştir.

...

her yaprak sarartıyordu şehri,

(İki şey:124)

...

Havlıyor barut

Sarartıyor gök kumaşını

...

(Ortadoğu III:110)

Şair bu dizede de sarı rengin yanında bu rengin fiil şekli olan sararmak kelimesini de kullanmıştır. Di Gel şiirinde sararmak; olgunlaşmak anlamına gelir. İki şey isimli şiirde ise şair, zamanı ve özellikle sonbahar mevsimini işaret eder. Ortadoğu şiirinde ise sarartmak savaşın olumsuzluğunun gökyüzüne yansıması olarak karşımıza çıkar. Şiirde yaprakların sararması ile şehrin sararması ve barutun göğü saratması söz konusudur.

Bu iki şiirdeki sararmak eylemini karşılaştırdığımızda ilk şiirde olgunlaşma ifade ederken ikinci şiirde dökülme, özelliğini yitirme ve zamanı geçme ifade etmiştir. Üçüncü şiirde ise savaşın olumsuzluğunu ifade etmek için sarartmak eylemi kullanılmıştır. Üç şiirde de sararmak eylemi, sembolik olarak hüznün ve ayrılık anlamı vermiştir.

...

Şimdi

utançtır tanelenen

sarışın çocukların başaklarında.

(BÖSDB:84)

Dizede sarı renk, bu kez sarışın kelimesiyle ve insan tipi olarak karşımıza çıkar. Bu şiirde çocukların saçlarının sarı olması ile buğday başağının sarı olması arasında irtibat kurulmuştur. Böylece çocuk, buğday başağına benzetilmiştir. Dizede sarışın olma tip anlamı taşımasının yanında buğday başağı ile irtibat sağlanması nedeniyle de tazelik

ve olgunluk ifade etmiştir. Sarışın kelimesi, şairin şiirlerinde dört yerde geçer ve bu dizelerde tip kastedilmiştir.

Cemal Süreya şiirinde sarı, durgunluğun, olgunluğun, ayrılığın ve sonbaharın rengidir. Halk arasında bilinen sarı ayrılığın ve hastalığın rengidir intibasının şaire de hakim olduğu görüyoruz.

2.5.1. Cemal Süreya Şiirinde Sarı Rengi Çağrıştıran Kelimeler

2.5.1.1. Güneş

Güneş hayatımızdaki en büyük sarıdır. Tabiatın ve hayatın canlanması, aydınlanması olan güneş en önemli ışık ve ısı kaynağıdır. “Rengin tarihi, ilk insanın başını kaldırıp güneşe baktığı ve onun altın sarısı rengini görüp hayatımızdaki anlamını keşfettiği güne kadar gider. O zamandan beri insan, güneşten hem korkmuş hem de ona tapmıştır. Güneş ışınları ona hayat kaynağı olan enerjiyi vermiş, aynı zamanda geleceğe dönük olarak kendini iyi hissettirmiştir.” (Tappe, 2014: 31) Allah’ın evrendeki nizamının en büyük ve en önemli parçalarından olan güneş, Cemal Süreya’nın şiirinde parlaklık ve güç ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Akli göklerde olan şair, gökyüzü, ay, güneş, yıldız gibi gökyüzü unsurlarını şiirlerinde sıkça kullanmıştır.

...

Unutma ki

İnsanlarımız gibi aşkımızda

Kazılarla bulacak kendi güneşini

Vakit ilerliyor Anadolu güneşi

Peleponez güneşi olacak az sonra

...

(Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli: 87)

Kazılarla bulunacak güneş aşkın güneşidir. Aşk; şiirde tarihi esere, büyüklüğü ve sıcaklığı nedeniyle de güneşe benzetilmiştir.

Sonraki dizede Anadolu güneşinin, Peleponez güneşine dönmesi söz konusudur. Peleponez bir savaştır. (M.Ö. 431-404) Antik Yunanistan coğrafyasında yapılan, büyük

şehir devletlerinden Atina ve onun imparatorluğunun, Sparta ve Pelopenez Birliği karşısında yer aldığı savaştır. (www.wikipedia.org/I.pelopenez sav.- 20.12.2017) Şair sevgilisi ile olan ilişkisini bir savaşın sıcaklığına doğru geçiş olarak ifade eder. Anadolu güneşinden pelepenez güneşine geçiş cinsel anlamdaki bir savaşa hazırlıktır. Şiirde güneş, heyecan ve sıcak bir ilişkiyi sembolleştirmek için kullanılmıştır.

...

Ve her yerde

Güneş gizlice onun için parlıyor

Gece gizlice onun gecesidir

...

(Ortadoğu II. :109)

Ortadoğu ve savaşın sıkıntılarını anlatan şair, şiirde onun derken insanı kastetmiştir. Burada güneş, hayat kaynağı olarak yer almıştır. Güneş insan için gizlice parlar. Bu bakımdan Ortadoğu'daki insan için hayat gizlidir. Çünkü onlar ölümle burun buruna yaşamaktadır. Güneş bile onları gizli gizli ısıtır, onlara gizli gizli hayat verir. Güneş bu coğrafyada yaşayan insanın zor şartlarını anlatmak için kullanılmıştır.

...

Güneşin çekici yukarda

Suyun bıçağı aşağıda

...

(Ortadoğu IV. : 112)

Güneşin çekici ifadesi güneşin baskısı ya da güneşin verdiği sıkıntı anlamında kullanılmıştır.

...

Ve ay

Devşirir ensesindeki

İhlamur çiçeğini,

Ay,

Arka güneş.

(Arka Güneş:67)

Şiirde güneş arkadadır. Şairin yer yer ölümü anlattığı şiirinde güneşin yani hayatın, ışığın, parlaklığın arkada kalması söz konusudur. Güneş aynı zamanda gerçekleri ifade eder. Güneşin arkada olması gerçeklerin arkaya atılması, göz ardı edilmesi anlamına da gelir.

...

Güneşler var, yıldızlar, samanyolları,
Karpuzlar gümbür gümbür kapılarda.

...

(Var:158)

Var şiiri, şairin erotik imgeler kullandığı şiirlerdendir. Sevgilinin bulutsu sesi şaire var olan tüm güzellikleri hatırlatır. Güneş de bu güzelliklerden biridir. Güneş ışıktır, hayattır. “Işığı düşünmek, hepimizde gelecek hakkında ümit verici bir beklentiye yol açar. Bedenimize sağlık, hayatımıza sevgi katar.” (Tappe, 2014: 31) Güneşler var derken şair hayata bağlayan umutların olduğunu söylemek istemiştir.

...

Ay ışığı kaç para,
Sen güneşin her anlık dergisi
Bin yıllık aboneyim sana
Seviyorum seni taşıran damla
(Taşıran Damla: 174)

Şiirde sevgili ile güneş ve dergi arasında bağlantı kurulmaktadır. Sevgiliye duyulan aşkın sürekli olması anlık dergi ve bin yıllık abone olmak tabiri ile ifade edilmiştir. Dizelerde güneş, bitmeyecek bir aşkın simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

...

Sen yaz sonunu ilan eden güzel keten,
Güneşten yırtılmış caz, sen!
(Yaz sonu:210)

Süreya'nın şiirinde müziğin Doğu ve Batı versiyonuna rastlamak mümkündür. Şiirlerinde resim ve müzik gibi güzel sanat dallarından vazgeçmeyen şair, sevgilisini de güneşten yırtılmış caz olarak nitelendirmiştir. Sevgilinin güneşten yırtılması onun güzel ve şairin hayatına ışık veren bir kadın olması ile de ilgilidir.

...

Bir yere geldik ki

Güneş, heyy!

Ay, ayy!

(Söz Yitimi: 228)

Yukarıdaki dizelerde güneş aşktır, sevgilidir, umuttur, sevinçtir. Şair için itiraftır. Güneşe yapılan benzetmeler, şairin sevgilisine bakış açısını vermesi itibariyle de önemlidir.

...

Babam sayrı düşmüş, döşeginin altında

Kasım güneşi ve asık yüzlü tanrılar

...

(Karacaoğlu:207)

Kasım güneşi insanı ısıtan bir güneş değildir. Mutluluk ve aydınlıktan ziyade sonbaharı hatırlatır. Babanın hasta düşmesi, güneşin kasım güneşi olması, tanrıların asık yüzlü olması ifadeleri hayatın, ömrün sonu anlamına gelmektedir.

Süreya'nın şiirinde güneş, ışık vermesi, hayat kaynağı olması itibariyle umudu, güzelliği, gerçekleri, imleyecek şekilde kullanılmıştır. Ayrıca, sıcaklığı dolayısıyla sıkıntı vermesi bakımından da şiirde yer almıştır.

2.5.1.2. Altın

Cemal Süreya'nın şiirinde sarı rengi çağrıştıran bir başka kelime altındır. Altın, üzerine savaşlar yapılan değerli bir madendir.

...

Bir değişim aracı olmuştur ayna;

Altın öldürmüş, ipek yalan söylemiştir

Kadı Burhanettin'in arkadaşlarını

Mitridat'ın dostlarını sevgililerini

...

(Ortadoğu II.: 107)

Dizelerinde ölümün ve savaşların sebebinin altın olduğuna vurgu yapılmıştır. Şiirde altın değerli bir maden olarak yer almıştır. İnsanların maddi çıkarları için birbirlerini öldürdüğü ima edilmiştir.

...

Gül göçürür şafağından

Doğanın altın şafağından

İnsanın altın şafağından

Tarihin altın şafağından

...

(Ortadoğu IV.: 113)

Şafak güneşin doğuşundan az önce beliren aydınlıktır. Altın şafak tabiriyle şair, karanlık günlerin bitmesinin az kaldığına vurgu yapar ve doğanın, insanın, tarihin en değerli en parlak çağını yaşayacağına inanır. Ortadoğu'yu anlattığı bu şiirde şair sosyal mesajlar vermiştir. Ve bu dizelerde altın, olumlu anlamda kullanılmıştır.

...

Ben şimdilerde her şeyi sana bağlıyorum iyi mi

Altın ölçü çift ölçü ve altın karşılıksız

Para basma yetkisini Fırat'ın suyunu Palandöken'i

...

(Ülke:49)

Dizelerde altın kelimesi bir ölçüdür, sevginin ölçüsüdür, aşktır ve karşılıksızdır.

Süreya'nın şiirinde altın; değerli olması, umut vermesi, parlak olması ve sarı rengi itibariyle kullanılır.

2.5.1.3. Sonbahar

Sonbahar yaprakların sararmaya başladığı ve tabiatın susmaya hazırlandığı bir mevsim olmasından ötürü bize sarı rengi çağırır.

...

Güz mezarına gömsünler sizi

Salkımlar gibi buluştunuzdu

Ağular gibi seviştinizdi

Güz mezarına gömsünler sizi

...

(Dört Mevsim:147)

Şair dört mevsimin dördüne de bir mezar kazmıştır. İki sevgilinin buluşma ve sevişme eylemi mevsimine göre mezarda son bulur. Mezar, ilişkinin sonuna kadar süreceği intibasını vermek için kullanılmıştır. Şiirde güz, mevsim olarak yer almaktadır. Ve bir bitişi değil aksine sürekliliği ifade etmek için kullanılmıştır.

...

Kim kimdik o gün, unuttum şimdi,

Yalnız buz gibi odada oturduğumuz aklımda,

Hani o arsız sonbahar küçücüğü

Gözündeki arpacıkla ısıtmıştı hepimizi.

...

(OHHİSŞ:166)

Şair şiirde sevgilisiyle geçirdiği bir sonbahar gününü anımsar. Bu dizelerde sonbahar imgesel bir anlamdan ziyade mevsim ve zaman olarak yer almıştır.

2.6. Cemal Süreya Şiirinde Yeşil

Renkleri kullanırken resim sanatına olan tutkusunu hissettiğimiz Cemal Süreya, bir ressam hassaslığı ile renkleri imgelemiştir. Şairin şiirlerde kullandığı bir başka renk yeşildir. Şaire göre yeşil kimi zaman bir örtünün, kimi zaman bir elmanın rengidir. Şairin şiirinde yeşil renk sayı olarak beş kez geçer.

Yeşil, tabiatın, ağaçların rengidir. Yeşil dirilişin rengidir. Tabiat kışın nasıl beyazlara bürünürse, bahar gelince de yeşillere bürünür, canlanır. Dolayısıyla, yeşil bir canlanış ihtiva eder. Türkçede yeşil kelimesi “yaşı” dan yanı “yaş” tan gelir. Yaş kelimesi de ağaçların yaş olduğu taze ve yeşil olduğu zamanı yani ilkbaharı tanımlamaktadır. (Sözen; 2003: 78) Yeşil insanı sakinleştirir ve ruhunu dinlendirir. G. Ambrose ve P.Harris, doğaya dair çağrışımlar yeşilin huzurlu bir renk olduğunu, denge, uyum ve tutarlılık hissi vererek sakinleştirdiğini söylerler. (2013:120) Tabiatıta yeşil olan unsurları izlediğimizde kendimizi daha huzurlu ve sakin hissederiz. Ayrıca yeşil sağlığı da ifade eder. Yeşil, Haç şeklinde olup tıbbi mekânları, ilk yardım araçlarını ve bunların bulunduğu yerleri gösterir. (Kanat, 2001: 135) Türkiye’de bağımlılık yaratan içki, sigara, uyuşturucu gibi maddelerin insanların hayatından çıkarılması için mücadele eden Yeşil Ay, yeşilin sağlık anlamının en güzel sembollerindendir.

Bunun yanı sıra yeşil bereketin rengidir ve negatif enerjiden kurtulmak için de tercih edilebilir. Ayrıca “Dinlendirici bir renk olan yeşilin yorgun insanlar üzerindeki yatıştırıcı, sakinleştirici bir etkisi vardır. Özellikle mavi ile karıştırılmış yeşil, pasif, sınırlı ve tansiyonlu anları azaltır.” (Ustaoglu, 2007: 60) Bu da yeşil rengin beyin ve sinir sistemi üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu gösterir.

Doğanın rengi yeşil, toplumsal hayatta ve dinde farklı sembolik anlamlar içermektedir. Örneğin; yeşil rengin İslam dininde kutsal bir anlamı vardır. Kuran-ı Kerim’de yeşil kelimesi toplam yedi sürede, dokuz ayette, dokuz adet geçmektedir.

Kuran’da yeşil, cennet tasvirlerinde kullanılır. Cennet huzurun ve mutluluğun yeridir. “Kuran’da cennet tasvirine ait ayetler daha çok Rahmân, Vâkıa, İnsân ve Gâşiye sürelerinde yoğunlaşmaktadır. Cennet tasvirlerinde ön plana çıkan rengin ‘yeşil’ olması dikkat çekicidir. Yeşil ağaçlar, yeşil ormanlar, yeşil ipekli giysiler, yeşil yastıklar, yeşil zümrütten inşâ edilmiş odalar...” (Şahinler, 2010: 72) Yeşil rengin manevi bir havası vardır. İslam dininde bu rengin mimaride de kullanıldığını görüyoruz. Örneğin;

peygamberimiz Hz. Muhammed'in (SAV) mübarek naşının bulunduğu yer Kubbe-i hadrâ adıyla anılmaktadır. Kubbe-i hadrâ, yeşil kubbe demektir. Bu renk sadece Hz. Muhammed'in (SAV) türbesinde değil birçok camide ve türbede de kullanılmıştır. Birçok din büyüğünün ve ibadethanelerin yeşil renkli olmasının sebebi bu rengin manevi bir huzur vermesinden kaynaklanmaktadır. Hz. Hızır'ın bastığı yerin yeşil olması, istihare de yeşil rengin olumlu anlam içermesi İslam dininin yeşil renge yüklediği olumlu anlamın örneklerindendir. Yeşil İslam diniyle en çok bağdaştırılan renktir. Suudi Arabistan, Pakistan, Cezair gibi Müslüman ülkelerin bayrağında yeşil rengin bulunması da bu rengin sembol olmasının nedenidir.

Trafik ışıklarında yeşilin geç, kırmızının dur anlamına gelmesi, tüm spor alanlarında sahanın yeşil renkli olması yeşilin hayatımızdaki örneklerindendir. Bunun yanında “Bu renk Batı kültüründe, genel olarak uğursuzluğu simgeler. Bu nedenle yeşil, uzun zaman yazgı, rastlantı ve tehlike ile birlikte görülmüştür.” (Sözen, 2003:103) Yeşil renkle ilgili olumsuz yargı özellikle Orta Çağ Hristiyan Dünyası'nda kendini göstermektedir. Ayrıca Şahinler, yeşil rengin Ortaçağ Fransa'sında delilere giydirildiğini, Hristiyan inancında şeytan ve kötü güçlerin çoğu zaman kilise vitraylarında yeşil gözleriyle ve tenleriyle temsil edildiğini söyler. (2010: 61) Şeytan için yeşil, aldatmanın simgesidir. Bu da gösteriyor ki diğer renklerde olduğu gibi yeşil de kültürlerle göre, dinlere göre farklı anlamlar içermektedir.

Renk literatüründe yeşilin olumlu anlama gelmesinin yanında zaman zaman olumsuz anlamda kullanılması da söz konusudur. “Yeşil'in tüm açık tonları uyumlu olmayı, barışçı yapıyı, yakın alakayı ifade eder, negatif anlamda ise aşırı bencilliğin, tam bir egoistliğin göstergesidir.” (Ustaoğlu, 2007: 64)

Cemal Süreya diğer renklerde olduğu gibi yeşil rengi de daha çok sıfat olarak kullanmış ve her şiirinde ona farklı bir anlam yüklemiştir.

...

Bir küfür ki

Paslı bir kilidin içinde

Yeşil bir kilidin

Kirli bir kilidin

Koç başlı bir kilidin

...

(Yeraltı: 125)

Yeşil kilidin içinde olan bir küfürdür. Bu küfür öylesine gizlidir ki bir kilidin içindedir, aynı zamanda bir kapının açılmasına da vesile olacaktır. Yeşil, umudun ve huzurun rengidir. Yeşil kilit, şairin hayatındaki umudu ve huzuru getirecek gizli sırlara vakıftır.

...

Balkon demirine dayalı bir arka kadar şakacı,

İlk doyumdaki gibi yeşil elma tadında,

...

(Var:158)

Süreya'nın şiirinde elma erotik anlamlar içeren bir meyvedir. Daha önce kırmızı elmadan bahseden şair bu kez yeşil elmadan bahseder. Bu kez elmanın rengi ve tadı değişiktir. Dolayısıyla burada bahsettiği şey aldığı hazdır. İlk doyum demesindeki kasıttır budur. Özmeral'e göre; bu dizelerde yine cinsel etkinliğin tadı çağrıştırmaktadır. (2007:195) Cemal Süreya şiirindeki erotik imgeler duruma göre değişir. Şairin aldığı tat her dizede farklı tasvirlerle karşımıza çıkar. Elmanın yeşil olması ve ilk doyum olması henüz olgunlaşmamış bir hazzı ifade etmektedir.

...

Yeşil ipek gömleğinin yakası

Büyük zamana düşer.

...

(Edip Cansever, 204)

Şair bu dizelerde yeşil ipek gömleği, Edip Cansever'i tasvir etmek için kullanmıştır. Ve büyük zamana düşen yeşil ipek gömleğinin yakası şairin hafızasına kazınan bir portredir. Dizede Cansever'in özellikle yeşil renkle birlikte verilmesi Süreya'nın hafızasındaki Edip Cansever hakkında tüyo vermektedir. Yeşil renkle

bütünleşen insanlar, uyumlu, sakin ve sevecen kişilerdir. Dizedeki yeşil gömlek bir tasvir olmasının yanında sahibinin kişiliği hakkında da bilgi vermektedir.

...

Gölgede boy atmış top fesleğen,
Bir ilkokul bahçesinde görmüştüm seni,
Marienbad ilkokulu, Nişantaş'ta;
Bir çocuk yeşil örtüyü çekiverdi.

...

(Çekirge Bulutu: 244)

Şiirdeki yeşil örtü çekilince şairin gözü gönlü açılır ve sevgiliyi fark eder. “Yeşil renk düzenliliğin, yeniden doğuşun, aşkın, boyun eğmenin, merhametin ve uyumun rengidir.” (Türkoğlu, 2007: 60) Örtü şairin gözüne inmiş bir perde görevi görüyor. Yeşil olması aşkı ve umudu simgelemesindendir. Şair bu dizelerde yeşil rengi, aşkı fark ettiğini belirtmek için kullanmıştır.

...

Çayım kurudu kahvem taşsökülür.
Yeşil saçlı bataklık kızı.
Yazgının bir günlüğüne güncelleşmesi.

...

(16 Dize: 271)

Dizede yeşil saç ve bataklık kelimelerinin bir arada kullanılması şairin doğayı kişileştirmesinin ipuçlarıdır. Şairin bataklık kızı diye bahsettiği kız, batakhanelerde çalışan, sömürülen bir kızdır. Saçlarının yeşil olması, kızın bulunduğu ortama rağmen umutlu olmasını, genç ve hayat dolu olmasını imgeler. Ayrıca dizede yeşil rengin kullanılması şairin bu kız hakkında olumlu düşünceleri olduğunu da gösterir. Yeşil saçlı bataklık kızı ifadesi bu kızı bir nevi masal kahramanı da yapmıştır. İfadede bir hayal kahramanı kendisini sezdirir.

...

Demirin taşın yergisiyle dolu

O çimenleri yeşerten nârâ

...

(YKSDT: 95)

Şiirde yeşil, fiil olan yeşertmek şekliyle karşımıza çıkmıştır. Şair dizede sararmak, kararmak, morarmak fiillerinde olduğu gibi rengi eyleme dönüştürmüştür. Şiirde bir nârâ, bir haykırış bir sesleniş çimenleri yeşertmiştir. Şiirde yeşertmek canlandırmak anlamına gelmektedir. Bu ifade sesin olumlu etkisini göstermek için kullanılmıştır.

Cemal Süreya şiirinde yeşil tabiatın, nesnelerin, eşyanın rengidir. Şair, yeşil rengi canlanışı, masumiyeti, sevecenliği, hamlığı ifade etmek için kullanmıştır.

2.6.1. Cemal Süreya Şiirinde Yeşil Rengi Çağrıştıran Kelimeler

Cemal Süreya'nın şiirinde yeşili çağrıştıran çok fazla kelimeye rastlanmadı. Şairin şiirlerinde ağaç-yaprak-orman kelimeleri yeşili en fazla çağrıştıran kelimelerdir. Toplumun bu konudaki algısı tespitimizi doğrulamaktadır. Örneğin; çevre sorunlarına duyarlı insanlar yeşiller olarak anılır. Çevreciler, ağacı ve tabiatı korumak için “Yeşili sev, ormanı koru” sloganını kullanmaktadır. Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere bu kelimeler, yeşil renkle özdeşleşmiştir. Süreya'nın şiirinde bu unsurlar çizmek istediği tablonun figürü olarak yer alır.

2.6.1.1. Ağaç, Yaprak, Orman

Şiirde yeşili çağrıştıran kelimelerden en fazla ağaç kelimesinin geçtiğini görüyoruz. “Yeşil, iyiliği, doğayı ve çevreyi cisimleştiren bir renktir, yemyeşil tarlaları ve ormanları yansıtır. İlkbaharın rengidir böylece sağlığı, yaşamı ve yeni başlangıçları temsil eder. Doğaya dair çağrışımlar, yeşilin huzurlu bir renk olduğu ve denge, uyum, tutarlılık hislerini veren sakinleştirici özellikleri olduğu anlamına gelir.” (G.Ambrose, P.Harris, 2013: 120) Tüm bu özellikler göz önünde bulundurularak Cemal Süreya şiirlerinde ağaç, yaprak, orman kelimeleri incelenmiştir.

...

Kırmızı bir Beykoz'un yanında duruyorsun

Yapan bir de ağaç yapmış yanına

...

(Kanto:19)

Şair dizede sevgilisini bir tablo içinde hayal etmektedir. Kırmızı gibi enerji veren heyecan verici bir rengin ardından ağaç kelimesinin yer alması, yeşil gibi dingin ve sakin bir rengi hatırlatmaktadır. Hareketli bir renkten sonra frenleyici bir rengin gelmesi dizedeki dengenin sağlanması açısından önemlidir.

...

Bazı ağaçlara kapı komşu

Bazı çiçeklerin andırdığı

...

(Balzamin: 40)

Bazı ağaçlara kapı komşu olan kadın yeşil rengi andırır. Oğuz Saygın, Renklerle İnsanları Tanıma Kılavuzu isimli eserinde dört farklı insan karakterini dört ana renge uyarlamıştır. Yeşil rengi temsil eden insan tipi için, barışı, uyumu, suküneti ve sevecenliği simgeler demiştir. (2017: 26) Bu nedenledir ki yeşil ile irtibatlı olan bu kadın aynı zamanda sevecen ve uyumlu bir kadındır. Şaire huzur ve güven vermesi itibari ile ağaç ve çiçeklerle özdeşleştirilmiştir.

...

Krom alçak gönüllü, bakır utangaç,

Ağaç: bir damla iki kıvılcım arasında.

Rüzgar bilmiyor nereden eseceğini

...

(Ortadoğu IV: 112)

Süreya'nın Ortadoğu kitabında yer alan şiirleri, sosyal temalı şiirlerdir. Şair, şiirlerinde Ortadoğu'nun içinde bulunduğu zor şartları anlatabilmek için çeşitli imgeler kullanmıştır. Şair bu dizelerde ağacın yanma ve tutuşma özelliğini göz önünde

bulundurmuş, ateş hattında bulunan bu bölgeyi iki kıvılcım arasında bulunan ağaca benzetmiştir.

...

Bursa’da otlar ağaçlar arasında

Kim yazdı günün aydınlığın

O diri o insan yüzlü beratını

Başka kim yazdı Emir Sultan’dan;

...

(YKSDT:95)

Şair, eserinde Bursa’nın yeşil tabiatına vurgu yapıyor. Yeşilin “Özgürlük doğal enerjisidir. Yeşil, yaşamın, yenilenmenin ve evrimin rengidir.” (Ustaoğlu, 2007: 45) Şair, şiirde büyük mutasavvıf, alim, seyyid aynı zamanda Yıldırım Bâyezîd’in damadı olan Emir Sultan’ı anmıştır. Emir Sultan, Bursa’da yaşamıştır ve kerametleriyle ünlüdür. Bu dizelerde otlar ağaçlar ve Emir Sultan bağlantılı düşünüldüğünde manevi bir yenilenme ve özgürlüğün ima edildiği söylenebilir.

...

Yarın bütün bu ağaçları sulayacaklar

Ağaçların Afroditini anımsadım şimdi

O ağacın yanından geçerken gökyüzü ne derindi

...

(Bugün Ne? : 309)

Dizeleriyle şair “Ağaçların Afrodit” derken ağaçların en güzeli demek ister. Afrodit güzelliğiyle ünlü bir Yunan tanrıçasıdır. Ayrıca bu ifade ile bize eski ve köklü bir ağaç izlenimi vermektedir.

...

Yaprağını dökecek ağaç yok burada

Ama ılık dökabilir olanca renklerini

...

(KVBKA: 98)

Ağaç bir aileyi, bir devleti ya da gücü kuvveti temsil eder. Ağaç yaprağını sonbaharda döker. Yaprığın dökülmesi kötü günler yaşanması, hayatın canlılığını yitirmesi anlamında kullanılmıştır. Dizede gücü kuvveti dile getirme, zamana ve şartlara meydan okuma söz konusudur.

Şair şiirlerinde bazen ağaç kelimesi yerine ağaçların direkt isimlerini zikretmiştir.

...

Yeni yapıların kekemeliği ve akasya

Ve çınar. Yelesinin içinde tükenmiş bir aslan

...

(Bir Kentin Dışardan Görünüşü:75)

dizelerinde çınar ağacı zikredilirken;

...

Geçtin resim çeken söğütlerin içinden

...

Bir yalvaç ılıkılığı içindeki ıhlamurları

...

(Yüreğinin Yaban Argosu:94)

Şiirde söğüt ve ıhlamur ağaçları,

...

Perçemi uysalca dolanmış darağacına;

Uzakta kavaklar kuşku sorulu

...

(YKSDT: 96)

Dizelerinde kavak ağacı zikredilmiştir. Ayrıca dizede idam sehпасı anlamına gelen darağacı da kullanılmıştır.

...

Evlerle bacalarla karışık

Karaağaçların üstüne yükselir

...

(Arka Güneş:67)

Şiirde ağaç yeşil değil karadır. Bu dizeden de anlıyoruz ki Cemal Süreya tabiatı ve nesneleri istediği renkte, ruh haline göre tasvir ediyor. Rayman, Eski Türklerde kara ağacın uğursuz sayıldığı için mezarlara dikilmediğini söyler. (2002: 14) Bu anlamı da göz önünde bulundurduğumuzda şiirde karaağacın karamsar bir ruh halini ifade etmek için kullanıldığını söyleyebiliriz. Ayrıca bu şiirde ağaç bir başka anlamda hayatı ve yaşamayı da simgeler yani bir tür hayat ağacıdır.

Cemal Süreya şiirinde doğa manzarası bazen de ağaç yerine orman olur. Ve orman kelimesi de yeşil rengi bize yoğun şekilde hissettirir.

...

Şu karangu şu acayip şu asyalı aşkın

Soluğu kesen ağulayan ormanlarında

Yaşadım o kısa ve korkunç hükümdarlığı

...

(Ülke:48)

Şiirde orman, derinliği ve kuytuluğu ile yer almaktadır. Şairin hükümdarlığı karanlık derin bir ormanda kısa ve korkunçtur. Tüm bu olumsuz nitelermeler şairin ümitsiz ve kasvetli ruh halini ifade etmek için kullanılmıştır.

Süreya'nın şiirinde yeşili çağrıştıran unsurlardan biri de yapraktır.

...

Arkadaşım yirmi sekiz yaşında

Elinde yapraklar tutuyor

...

(Ortadoğu III:110)

Freud’a göre, rüyalarda yeşil rengin egemen olması umuttur. (2004:107) Yaprığın renginin yeşil olmasından ötürü bu dizede umut anlamı düşünebiliriz. Şairin yirmi sekiz yaşındaki arkadaşının elinde yaprak tutması, tüm olumsuzluklara karşı içinde umut barındırması şeklinde yorumlanabilir.

...

Bahar mezarına gömsünler sizi

Yapraklar gibi buluştunuzdu

Kokular gibi seviştinizdi

Bahar mezarına gömsünler sizi

...

(Dört Mevsim:147)

Şair bahar ve yaprak kelimelerini birlikte kullanarak dörtlükte yeşil rengi, adeta pekiştirmiştir. “Türk mitolojisine göre; Tanrı Ülgen’in yedi oğlundan birisinin adı Yeşil Kaan’dır. Görevi bitkilerin büyümesini ve yeşillenmesini sağlamaktır.” (Rayman, 2002: 12) Bahar, yaprak ve yeşil renk arasında geçmişten gelen sıkı bir bağ vardır. Şiirde bahar ve aşk yeşil rengin verdiği anlamla birlikte canlanma ve diriliş ifade etmiştir.

...

Yaprak, mevsimin içi ve Çin-i Maçın

(Devrimciler, namus erbabı, doğrucular içsin)

...

(Gitsin Efendim: 318)

Dizede yaprak kelimesi adeta bir fon olarak kullanılmıştır. “Yeşil rengin doğal enerjisi özgürlüktür.” (Ustaoğlu, 2007: 45) Yaprak kelimesi yeşili hatırlatır, şiirde geçen devrimciler kelimesi ile birlikte düşünüldüğünde özgürlüğü çağrıştırmıştır denilebilir.

Cemal Süreya ağaç, yaprak, orman kelimelerini yeşil rengi çağrıştıracak şekilde kullanmış ve bu unsurları kullanırken yeşil rengin sembolik anlamından faydalanmıştır. Şair ağacın yanabilme özelliğini, tabiatı temsil etme özelliğini, güç, devlet, geçmiş, kök anlamını ayrıca yeşil rengin verdiği sembolik anlamlardan olan umut ve özgürlük anlamını kullanmıştır.

2.7. Cemal Süreya Şiirinde Mor

Mavi ve kırmızı rengin birleşmesi olan mor renk, mavinin soğukluğundan ve derinliğinden, kırmızının heyecanından ve enerjisinden izler taşır. Mor, “Düşünme edimi ile aydınlık, dünya ile gökyüzü arasındaki düzenlilik, anlam ile düşünce, tutku ile zeka, aşk ile bilgelik arasındaki uyumu ve ılımlı simgeler. Yaşama gelişin simgesi olan yeşilin tersine mor, yaşamdan ölüme geçişin simgesidir.” (Türkoğlu, 2015: 65)

Renkler her insan için ayrı bir anlam ifade eder. Burada insanın yaşamışlıklarının yanında kültürünün de o renge nasıl baktığına dair bir intibanın olması o renk hakkındaki duygu ve düşüncemizin oluşmasına yardımcı olur. Örneğin; beyaz renk bazı kültürlere göre olumlu anlam içerse de örneğin Çin’de yasın rengi olabilmektedir. Aynı durumu mor renkte de görüyoruz. Batı toplumlarında mor renk yas rengidir. Kiliselerde Hz. İsa’nın giysileri mor renklidir. Türkoğlu; mor rengin, boyun eğmenin rengi olduğunu söyler. Yine Budist geleneğinde mor kolyenin çocukları hastalıklardan koruduğuna ve itaatkâr kıldığına inanıldığını aktarır. (2015: 66) Türk Kültüründe mor renk, beyaz, siyah, kırmızı renk kadar rağbet görmez. Ancak günlük yaşamda da kullanılan renkler arasındadır. Salim Küçük 2010 yılında Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisinde yayımladığı “Türkiye Türkçesinde Renk Adları ve Özellikleri” başlıklı makalesinde, mor kelimesinin Türkçe bir kelime olduğuna değinir ve mor ile ilgili bir deyim örneği verir. “Alt çenesi mor çuhayla kaplı” deyiminin halk arasında kullanıldığını söyler. Bu da gösteriyor ki Türkler mor rengine sosyal hayatlarında yer vermişlerdir.

Renk psikologları her rengin insanlar üzerinde farklı etkileri olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bağlamda mor renk, zihnin düzenlenmesine katkıda bulunur.

(Türkoğlu, 2015: 65) Mor renk zihnin etkinliğini artırırken ilham da verir. Örneğin “Chopin’ın eşsiz bestelerini perdeleri dahil tamamen mor renge boyalı bir odada yaptığı bilinmektedir.” (Sözen, 2003: 86) Mor rengin bu psikolojik etkisinin yanında biyolojik etkisi vardır. Mikropları kırdığına inanılan mor renk özellikle hastane gibi steril ortamlarda da kullanılır.

Mor renk insanda ağırbaşlılık duygusu uyandır. Nancy Ann Tape göre; mor mücevher, inanç ve erdemle bağlantılıdır. (2014: 50) Bu nedenle Hristiyanların dinî sembollerinde mor rengin de bulunduğu görülür.

Sıcak bir renkle soğuk bir rengin birleşimi olan mor; saltanat, ruhanilik, asalet ve törenlere işaret eden otoriter bir renktir. “Olumlu çağrışımları arasında genellikle bilgelik ve aydınlanma da bulunur ancak olumsuz bağlamda zulmü ve kibri ifade etmek için kullanılır.”

(G.Ambrose, P.Harris, 2013: 122) Mor renk lüksü ve asaleti temsil ettiği için özellikle gösterişli salonların vazgeçilmez renklerindenidir.

Cemal Süreya şiirinde, mor rengin daha çok fiil şekli olan morarmak kelimesiyle yer aldığını görüyoruz. Renkleri genellikle sıfat şeklinde kullanan şairin mor renk ile ilgili bu tutumu dikkat çekicidir.

1. Minibüslerde morarmış sokaklar

(İşte Tam Bu Saatlerde: 69)

2. Morarıyor faltaşı

(Ortadoğu I: 106)

3. Her yerde

Morarıyor

Faltaşı.

(Ortadoğu II:109)

4. Morarmış bir kilidin

Ayaklı bir kilidin

(Yeraltı: 126)

Dizelerde dikkatimizi çeken en önemli nokta morarma olayının bir canlıya ait olmamasıdır. Daha çok nesnelerde kullanılmasıdır. İlk örnekte morarmanın olumsuz bir anlam taşıdığını görüyoruz. Şair şiirde melankolik bir zaman dilimindedir. Ve bu ruh haliyle çevresindekileri tasvir etmektedir. Sokakların morarması, bu nedenle şairin bu melankolik ruh halinin yansımasıdır. Mor “Sonsuz bir karamsarlık, üzüntü, pişmanlık duygusu verip, melankoli uyandırdığı için, hüznün ve içedönüklüğün rengi olarak kabul edilir.” (Sözen:2003: 86) Bu nedenle şairin bu dizelerinde melankolik bir ruh haline sahip olduğunu söyleyebiliriz.

İkinci ve üçüncü örnek aynı cümle ile karşımıza çıkmaktadır. “Morarıyor Faltaşı” ifadesi, dikkat edilirse şairin Ortadoğu’yu anlattığı şiirlerinde geçmektedir. Faltaşı, falcıların fal açmak için kullandıkları taşdır. Bu taşların morarması, şiirde anlatılan olumsuzluklar çerçevesinde düşündüğümüzde gelecekte verilen olumsuz haberlerdir. Mor aynı zamanda üzüntü ve melankolinin rengi olduğu için dizelerde geçen moraran faltaşı ifadesi şairin gelecek hakkında olumsuz bir bakış açısına sahip olduğunu gösterir.

Dördüncü örnekteki kilidin birçok özelliği vardır. Bu özelliklerden biri de morarmış olmasıdır. Bu morarmış kilidin içinde söylenmemesi gereken küfürler vardır. Kilitli olması gizli olmasından, morarmış olması da olumsuz olmasındandır.

Şair mor rengi morarmak şekliyle kullanmıştır. Ayrıca, kullandığı olumsuz anlam, melankolik ruh hali ve umutsuzluk şiirlerde geçen bu rengin dikkat çeken özelliğidir.

2.7.1. Cemal Süreya Şiirinde Mor Rengi Çağrıştıran Kelimeler

2.7.1.1. Menekşe

Menekşe; mor rengi ile en çok bilinen çiçektir. Menekşe rengi; kırmızıya çalan mavi ve maviye çalan mor renklerine denir.

Bu renk birçok kültürde ve birçok alanda yüzyıllardır kullanılmaktadır. Finlay örneğin; Çin’de menekşe renginin zaferin ve yarışmanın rengi olduğunu söylemiş, Şinto rahiplerinin ve Sumo güreşçilerinin bu rengi kullandıklarını ifade etmiştir. (2007:338) Bu renk aynı zamanda mor ailesinden olduğu için mor rengin gösterdiği birçok etkiyi de göstermektedir. “Menekşe moru, dini otorite, kaos, ölüm, kendini adama, ilahi aşkı

temsil eden bir renktir.” (Martel, 2000: 85) Mor rengin verdiği ciddiye duygusu menekşe renginde de görülür.

Menekşe rengi adını menekşe çiçeğinden alır. (www.turkcebilgi.com/menekşe-12.01.2018) Bu nedenle şairin şiirinde yer alan menekşe çiçeği mor rengi çağrıştıran kelimeler arasında incelenmiştir.

...

Lekedir. Eski Friky üzümlünden inansız menekşeden

Taştır. Bizansın yıkılışını kibirle sürdürmektedir

...

(Bir Kentin Dizeden Görünüşü:75)

Bir kentin dışarıdan görünüşünü ruh haline göre tasvir eden şair, bu tasvire menekşe çiçeğini de eklemiştir. “Menekşe rengi gökkuşağının son rengidir, hem bilinenin sonu, hem bilinmeyenin başlangıcını, ikisini de simgeler.” (Finlay, 2002: 317) Kent tasvirine menekşe kelimesinin eklenmesi de dizeye böyle bir anlam katmıştır. Şair tasvir ettiği şehir için bir dönemin bittiğini düşünürken, bilinmeyen bir döngünün de başladığını düşünmektedir.

2.7.1.2. Leylak

Cemal Süreya, şiirinde mor rengi çağrıştıran bir başka kelime leylaktır. Leylak çiçeğinin rengi, leylak rengi olarak anılmıştır. Leylak ve menekşe renk benzerliklerinden ötürü aşağı yukarı aynı duyguları, izlenimleri çağrıştırır. Leylak rengi melankolik duygular telkin eder. Ancak Süreya’nın şiirinde leylak bir çiçek olarak yer alır ve özellikle kadını imler.

...

İlk adımda ürperen çiçekleri

İlk adımda çiçekler ürperir

Bir çiçek adı: papatya

Bir çiçek adı: leylak

...

(Ortadoğu II: 106)

Şiirde leylak bir çiçek adıdır. Şair çiçek adını kullanarak kişisel tercihini gözler önüne sermiştir.

Sen tam tabancayı

Şakağına dayamışsın;

Kapı açılıveriyor

Ve üstündekileri

Bir bir fırlatıp atan

Bir leylak sesi...

(İntihar: 298)

Cemal Süreya Eşi Zuhal Tekkanat’a yazdığı mektuplarda, eşine “Sen ki sümbülsün, leylaklaştın, ama haklı olarak manolya olmayı her zaman yadsıydın” (Süreya, 2016: 155) diyerek hitap etmiştir. Leylak şairin sevdiği kadına iltifat şeklidir. Şiirde de üzerindeki bir bir fırlatıp atan leylak çiçeğine benzetilen bir kadın ve onun sesidir. Erotizmin hakim olduğu intihar şiirinde leylak sesi, aşkın sesidir. Leylak, cinsel olarak arzulanan kadındır.

...

Ovadan

gözü bağlı bir leylak kokusu ovadan

çeviriyor o küçücük güneşimizi.

(BÖSDB: 84)

Şiirde bu kez leylak, kokusuyla yer alır. Cemal Süreya şiirinde leylak; çiçek olarak, kadın olarak rengiyle ve kokusuyla yer almıştır. Leylak kelimesi görsel olarak eflatun renk intibasını bıraktığı için dizeye yumuşak bir hava vermiş ve renk katmıştır.

2.8. Cemal Süreya Şiirinde Lacivert

Cemal Süreya; lacivert rengini de şiirlerinde kullanmıştır. Şair, dört ayrı dizede lacivert rengi kullanmıştır. Lacivert, şiirde pek fazla kullanılan bir renk olmadığı için Süreya’nın şiirine farklılık kazandırmıştır.

Ciddi, soğuk ve sakinleştirici bir renk olan mavinin koyu tonları, insanlarda saygı ve ciddiyet duygusu uyandırır. Bu ciddiyet duygusunu vermesinden ötürü yollardaki tabelalar ve bilgi işaretleri hep bu renge boyanmıştır. (Sözen, 2003: 84) Yine ciddiyet uyandırdığından dolayı lacivert takım elbise, iş görüşmelerinde en çok tercih edilen kıyafettir.

...

Binlerce saptan çekilen şu narin rakı
Kumaşı çürütüyor lacivert-beyaz hışmıyla,

...

(Sımsıcak, Çok Yakın, Kirli: 85)

Şiirde rakının lacivert-beyaz hışmıyla kumaşı çürüttüğü söylenmiş. Buradaki lacivert daha çok rakının şairde bıraktığı etkidir.

...

Savaştan da kırıdan da olsa
Veremle de sıtmayla da gelse
Lacivert bir çingiraktır ölüm

(Ortadoğu II, 107)

Çingirak bebekleri oyalamak için kullanılan bir oyuncaktır. Bu dizelerde ölümü çağırarak anlamıyla yer alıyor. Ölümü çağıran rengin lacivert olması, şairin lacivertin soğuk ve sessiz anlamından faydalanmak istemesindendir.

...

Elinde hançerden bir yelpaze
Uzakta genç ve lâcivert dağlar

...

(Mardin: 118)

Şairin Mardin şehrini algılayışı farklıdır. Dağları lacivert olarak nitelemesi, dağların heybetli ve sonsuz duruşundadır.

...

Yüreğinin kokusunu taşır
Boynundaki kutup çiçeği

Öfkeli değil, lâcivert

Yırtıcı değil, sıcak.

...

(Kurt: 120)

Şair kurdu tasvir ederken öfkeli değil, lacivert diyor. Laciverti öfkenin karşıtı gibi kullanıyor. Mavi ve tonları durgundur, dingindir, derindir. Bu nedenle lacivert, öfkenin karşısına çıkarılmıştır.

Cemal Süreya şiirinde mavinin farklı tonlarını kullanmıştır. Ahi mavis, Jandarma mavis, gök ve deniz mavis, lacivert bu kullanımlara örneklerdir.

2.9. Cemal Süreya Şiirinde Eflatun

Eflatun morun açık tonlarının tipik ismidir. Eflatun rengi Roma/ Bizans dünyasında, soyluluk ve yetki anlamında kullanıldığı için Arapçada filozof Eflatun'a atfedilmiş, oradan da Türkçeye girmiştir. (www.Renk.gen.tr / eflatun- 19.12.2016) Eflatun rengi morun gösterdiği tüm etkileri gösterir. Eflatun, mor rengin biraz daha açık hali olduğu için bu renge hassaslık ve kırılabilirlik katar.

Cemal Süreya; şiirinde eflatun rengi mor renge göre daha ılımlı düşünebileceğimiz anlamlara gelecek şekilde kullanmıştır.

...

Zaten nedense hep bir şehirden bir şehre yolcu olduğumu

İşte eflatun kakalı çocuklar olduğunu Kütahya'da

...

(Göçebe:62)

Şair Göçebe, şiirinde göç etmişliğini hatırlar, Anadolu'nun çeşitli şehirlerini ve bu şehirlerle ilgili gözlemlerini dile getirir. Şairin Kütahya'da rastladığı eflatun kakalı çocuklar, aslında Anadolu'dan bîhaber olanlara uyarıdır. Ve şairin şiirini oluşturan Anadolu unsuruna vurgudur. Şiirde eflatun rengi, dizeyi daha sempatik hale getirmiştir. Bir alışılmamış bağdaştırma şeklinde dile getirilen bu renk itici görülen bir durumu daha yumuşak ifade etmek için kullanılmıştır.

...

Seversin mi beni, doğru söyle ama? – Sigara?

Ne eflâtun etin var, yanarca mı yanarca

...

(Roman Okudum Seni Düşündüm: 314)

Dizesinde eflâtun olan bu kez sevgilinin etidir. Bu ifadede erotizm kokan bir taraf vardır. Morun tonları kırmızı ve mavinin kullanım oranına göre anlam kazanabilir. Eflatun renginde kırmızının biraz daha baskın olduğunu görebiliriz. Daha önce kırmızının erotik anlamından bahsetmiştik. “Cemal Süreya şiirinde metaforların erotik etkiyi ‘saptırmak’ için kullanıldığı gözlenmektedir.” (Ergül, 2003: 82) Eflatun etin yanması dizede arzuyu ve cinsel isteği dile getirmektedir.

...

İkircikler içinde

sallamaz Eflatun’u

çünkü pazarlık

biraz bilgi işidir,

...

(İki Şey:124)

Dizesinde Eflatun, ünlü bilgin Platon’dur. Bu dizede renk söz konusu değildir.

Şairin eflatun rengi kullandığı dizelerde; erotizm ve ifadeyi daha yumuşatma, sempatikleştirme kaygısı dikkat çeker. Şair, eflatun rengin bu özelliğini şiirlerinde belirgin bir şekilde kullanmıştır.

2.10. Cemal Süreya Şiirinde Gri

Gri, siyah ve beyaz rengin karıştırılması ile oluşan renktir. “Gri, iki en uç değer (siyah ve beyaz) arasında yer alır ve renk olarak sözü edilen bu iki renkten her birinin tonunu alabilir.” (Witgenstein, 2007: 43) Gri siyah renge yaklaştıkça daha olumsuz bir intiba verirken beyaza yaklaştığında daha ılımlı ve olumlu bir intiba verir.

Gri, ne beyaz ne siyah ve ne olumlu ne olumsuz intibası veren yani nötr bir renktir. Dekorasyonda, kıyafette çokça kullanılan bu renk, tabiatta az bulunur. Sözen, bu rengi çimentonun ve metalin rengi olarak Viyana gibi doğallığını yitirmiş kentlerin ve kent yaşamının simgesi olarak değerlendirilir. (2003: 92) Şiirde ise bu renk daha çok ruh hali betimlemelerinde kullanılan imgesel bir anlama sahiptir.

Bu renk “Hristiyanlıkta günahlardan arınma, tövbe etme ve külün simgesi olarak dikkate alınabilir.” (Türkoğlu,2015: 68) Türkçede bu renk, kül rengi olarak da bilinir. Gri renk, siyahla beyaz arası bir renk olduğu için medeniyetlere ve dinlere göre anlamı da bu iki renkten izler taşır. “İbraniler, yoğun acılarını dile getirmek için vücutlarına kül sürerken, Batı’da bu kül grisi, yarı-yası simgelemektedir. Hristiyan inancına göre, gri yeniden doğuşun rengidir.” (Mennan, 2002: 84)

Ayrıca gri renkte bir olgunluk, sakinlik, ağırbaşlılık vardır. Koyu gri özellikle monotonluk, karamsarlık ve depresyon ifade eder.

Cemal Süreya gri rengi şiirlerinde üç yerde kullanmıştır.

...

Ve

Bitişindeki gri gökkuşağının altından

Agop’un ülkesine bir anda geçilir

...

(Bir Kentin Dışarıdan Görünüşü:76)

Gökkuşağı yağmurdan sonra güneşin parlamasıyla ortaya çıkan bir tabiat olayıdır. Yağmurdan sonra gökkuşağının ortaya çıkması, sembolik olarak kötü günlerin ardından güzel günlerin gelmesi anlamındandır. Gökkuşağı canlı renklerden oluşur ancak bu dizelerde gökkuşağı gri olarak nitelendirilmiştir. Gri gökkuşağı ne iyi ne kötü bir durum anlamı vermiştir. Hüzünden sonra gelen mutluluk şair için net değildir. Bu dizede gri, net olmama durumunu imlemiştir. “Bu renk; enerji eksikliği, kararsızlık ve nötr olan ruh durumunun ifadesi olarak kullanılır.” (Sözen, 2003: 93) Şair gelecek günler konusunda kararsızdır ve heyecan duymamaktadır.

...

Belleğini örttükçe tipi

Unutuşun gri tipisi

Yorgun atların tarazlı tipisi

Ay tutulur gözlerinde

Kaçar ufuk

Bulanır gezegen.

(Kurt:120)

Kurt şiiri, şairin kurt hayvanını sembol olarak kullandığı şiiridir. Şiirde kurdun belleğini örten tipi gridir. Unutuşun gri tipisi. Bu dizede gri unutuşun rengidir. Gri, insanın unuttuğunu zannettiği şeyleri aslından tamamen aklından silemediğini anlatmak için kullanılmıştır. Unutulmaya çalışılan şeylerin aslında zihni yoğun bir şekilde işgal etmesi tipi benzetmesiyle karşımıza çıkar. Gri “Alçak gönüllülüğü, uzlaştırıcılığı, dengeyi, ciddiyeti sembolize etmektedir.” (Kılınçarslan, 2011: 77) Bu nedenle bu ifade kurdun karakteri hakkında şairin görüşlerini yansıtmaya açısından dikkat çekicidir.

...

Hoparlörlerinde halı ve mevlithan

Gri gözlerinde zararsız kırlangıçlar,

Alnaçların ardında kirli kan,

Önüdeyse temiz ve vurulandan akan.

...

(OHHİŞ IV:167)

Şiirde gri gözler donuk, sessiz ve durgun anlamında kullanılmıştır. Kırlangıçların uçtuğu gökyüzü maviden griye dönmüştür. Bu dönüşüm şairin hayata bakışı ile ilgilidir. Şair olumlu bir durumdan daha farklı bir duruma geçiş yapmıştır. Ancak bu yeni durum da belli belirsizdir.

Süreya'nın şiirinde gri net olmama durumunu anlatır ve şairin ruh halini ifade eder.

2.10.1. Cemal Süreya Şiirinde Gri Rengi Çağrıştıran Kelimeler

Cemal Süreya, şiirlerinde gri rengi çağrıştıran kelimelere baktığımızda platin, gümüş, duman, çimento, alüminyum, demir kelimelerine rastlıyoruz.

2.10.1.1. Platin

Platin günlük hayatımızda kullandığımız madenlerdendir. Birçok ev gerecinde ve sağlık alanında kullanılan bu maden Cemal Süreya' nın şiirlerinde yer almıştır.

...

Ve kururken gözyaşları

Gürültüsüz bir platini

Usul usul indirir

Celladının damarlarına

...

(Öğle Üstü:50)

Platin şiirde bir maden olmasının yanında gözyaşı ve cellat kelimeleriyle bütünleşerek bir öldürme aracı haline gelmiştir. Şiirde platin rengi ile değil işleviyle yer almışsa da dize içinde yer alan bu maden gri renk intibası uyandırmıştır.

2.10.1.2. Gümüş

Cemal Süreya şiirlerinde altın, demir, bakır, alüminyum gibi birçok madene yer veriyor. Bu madenlerden biri de gümüştür. Değerli bir maden olmasının yanında gümüş gri rengiyle en çok bilinen madenlerdendir.

Serin ve rahat ateşini düşün İbrahim'in. Niçin serin? Niçin rahat? Onu düşün. İşte İbrahim'in ateşi gibidir. Cilas gitmiş gümüşü parlatır. İyi gelir sayrılıklara: İnme, hummalar, bayılma, gasyan, hatta ölüme

...

(Yırtılan İpek Sesiyle: 88)

Süreya, şiirde Hz. İbrahim'in ateşe atılma hadisesini hatırlatır. Hz. İbrahim'in ateşte yanmamasının sebebi Allah'a duyduğu aşktır. Dizede cilas gitmiş gümüşü

parlatan İbrahim'in aşkı ve ateşi şifadır, hayat verir, parlaklık verir. Gümüş şairin tasvirini desteklemek için kullanılmış bir madendir. Parlama özelliği ile ateşin yararlı olma hali imlenmiştir.

2.10.1.3. Duman

Duman ve sis kavramları zihnimizde gri intibası bırakan kelimelerdir. Duman kelimesi sembolik olarak gri rengi en fazla yansıtan kelimelerdendir. Süreya'nın şiirinde şekli ve rengi itibarıyla yer almaktadır.

...

Cahit Külebi:

“ O ozanlar var ya büyük ozanlar
Biz yanarken çıkardığımız dumanlar. ”

...

(OHHİŞ IV: 167)

Cemal Süreya'nın tek tek şair dostlarını andığı ve onların bir takım özelliklerini dile getirdiği bu şiirde; Cahit Külebi'yi anarken onun büyük ozanlığından bahsetmesi ve onun şiirinin bıraktığı intibayı yanmak olarak değerlendirmesi dikkat çekicidir. Duman şairin soyut ateşinin soyut dumanıdır.

...

Bugünün şarkısıdır ama yarın için
Çıkan her kurşun patlayan silahlardan,
Katılaştı dur yukarda katılaştığın kadar
Artık bir özel ad oldun ey Duman!

...

(OHHİŞ IV: 167)

Şair silahlardan çıkan dumanı artık özel isim olarak nitelemiştir ve dumana seslenmiştir. Burada duman şiddet imgesi olarak nitelenmiş, şair tarafından alaycı bir

tutumla hicvedilmiştir. Duman şiirde umutsuz bir bakış açısının simgesi olarak karşımıza çıkar.

...

Adım başında sağımızda solumuzda

Binalar yükseliyordu duman gibi.

...

(Yeraltı: 127)

Cemal Süreya şiirinde betonlaşmaya karşı bir tutum kendini hissettirir. Bu dizelerde binaların yükselmesi şekil itibari ile dumana benzetilmiştir. Şairin Ankara'yı anlattığı şiirlerde, özellikle mimari ile ilgili gözlemleri ve yorumları dikkat çekicidir.

...

Gözlerimizin dibi karıştı

Dağyollarının uzak dumanı gibi.

...

(Bir mineli: 251)

Dağ yollarının uzak dumanı sisi hatırlatır. Şair, bu dumanın karışıklığı ile gözlerinin dibinin karışıklığı arasında bağlantı kurmuştur. Şair aslında ruh halindeki karışıklığı duman imi ile ifade etmek istemiştir.

2.10.1.4. Çimento, Aliminyum

Cemal Süreya şiirlerine baktığımızda dikkatimizi çeken bir başka gri ton, çimento ve alüminyum kelimeleriyle karşımıza çıkar.

...

Kooperatif evlerinin sözleri boğazlarında: Çimento!

Alüminyum mırıldanıyor zorluyor güçsüz belleğini,

...

(OHHİŞŞ IV: 167)

Çimento kooperatifleşmiş evlerin ham maddesi, alüminyum belleği zorlayan bir maden olarak şiirde yer alır. Çimento ve alüminyum kelimeleri betonlaşmış bir şehrin sembolü olarak karşımıza çıkar. Süreya, Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sürekli Şiir isimli şiirlerinde Ankara'yı anlatmıştır. Ankara ile ilgili izlenimlerinde binaların anlatılıyor olması bu şehrin kültürel ve mimari yapısı hakkında şairin izlenimlerini vermesi açısından da önemlidir.

2.10.1.5. Demir

Demir, sağlamlığı, sertliği hatta soğukluğu itibarıyla edebi eserlerde sembol olarak kullanılmıştır. “Demirin genel olarak sağlamlık, sertlik, dayanıklılık gibi sembolik anlamları olduğu Dictionnaire des Symboles Sözlüğünde de belirtilmektedir. Eski Çin’de ve bütün kutsal kitaplarda demir, dualist zıt karakterleri kendinde barındıran bir metal olarak düşünülmüştür.” (F.Türkmen, F.Türker, 2014: 5) Cemal Süreya şiirlerinde de demir, sembol olarak kullanılmış kavramlardandır. Ayrıca, renginden ötürü demir de gri rengi çağrıştıran kelimeler arasında incelenmiştir.

...

Bir süstür kara abanoz, kakılır fildişiyle. Odu ocağı harlı tutar, evi barkı şenlendirir. Ve bir ilaçtır, taşla demir arasında günlerce dövülmüş. Balkıyıp duran bir dermandır yaranla birlikte

...

(Yırtılan İpek Sesiyle:88)

Abanoz¹³, dizede taşla demir arasında dövülmüş bir ilaç olarak dizede yer almıştır. Taş ve demir arasında dövülmesi onu sağlam ve işçilikli olduğunu ima etmek için kullanılmıştır. Dizede demirin daha çok işlevinden bahsedilmiştir diyebiliriz.

...

Sestir akar

Atının koşumlarından demir

...

(Ortadoğu I: 105)

¹³ .Abanozgillerden, sıcak ülkelerde yetişen, kerestesinden yararlanılan birçok ağacın ortak adı. (www.tdk.gov.tr indeks -25/ 01/2018)

Anlat onu diye başlayan şiirde demir, at koşumları olarak karşımıza çıkar. At ve demir kelimelerinin bir arada kullanılması bize güç ve özgürlük imini çağırıştır. Demir Türklerin kullandığı bir mit olarak bilinmektedir. Dizede at hayvanı ile birlikte kullanıyor olması kültürel ve geleneksel bir izlenimin oluşmasına da yol açar.

Cemal Süreya'nın şiirinde kullanılan renklere baktığımızda özellikle ara renkleri andıran çok fazla kelimeye rastlamadık. Rastladığımız kelimeler ise rengi vurgulamaktan çok, şiirde işlevsel olarak yer almış kelimelerdir.

2.11. Cemal Süreya Şiirinde Kahverengi

Renk çemberinde yer alan bir başka renk kahverengidir. Tabiatıta bulunan birçok unsurun kahverengi ile irtibatı vardır. Toprak, ağaç kökleri, bazı taşlar, bazı hayvanların derileri ve yünleri bu renktedir. Bu nedenle de insanoğlunun günlük hayatında en çok kullandığı renklerdenidir. Mobilyada, giyim kuşamda, dekorasyonda kullandığımız bu renk doğal bir görünüm verdiği için çokça tercih edilmektedir. Kahverengi “Sert, cansız, az devinimli bir renktir ve her şeyden önce de bir yüzey rengidir. Berrak olmayıp bulanıktır; bütünlük ve büyüklük etkisi vermekte ve bütün renklerin en gerçekçisi olarak kabul edilmektedir.” (Sözen, 2008: 94)

Kahverengi kırmızı, yeşil, siyah tonların karışımı ile oluştuğu için, tonuna göre içerdiği anlam değişebilir. “Kahverenginin tonu koyulaştıkça, siyah rengin taşıdığı nitelikleri taşımaya başlar. Koyu kırmızıya yaklaştıkça, kirli ve karışık bir görünüm alan bu renk; bileşimi gibi dengesizliği, eskiliği, belirsizliği, göstermeye başlar.” (Sözen, 2008: 94) Araştırmalar kahverengi renginin insana hız kazandırdığını göstermiştir. Bu nedenle fast food firmalarının dekorlarında, kahverengi tonlarının kullanıldığı görülür. “Kahverengi masif ve güvenilirdir, sıcaklık ve doğal iyilik izlenimi verir.” (G.Ambrose, P.Harris, 2013:116) Kahverengi insana sadelik ve güven duygusu telkin eder. Bu rengin en belirgin özelliği yaşanan zaman ile anlaşılmış gerçeği birbirinden ayırmasıdır. Ayrıca, Naskali'ye göre; duygudan yoksunluğu, durağanlığı, değişmezliği, istikrarı, dengeyi, sükuneti, sağlam karakteri, ev yaşamını simgeler. (2017: 108)

Cemal Süreya şiirinde kahverengi rengine iki dizede rastlarız.

...

Ve gülün tek bir solukta

Köy köy dağılıp kahverengide

Kent kent kırmızıda toplandığı Gülşehri;

...

(Yunus Ki Süt Dişleriyle Türkçenin: 97)

Kahverengi şiirlerde sembolik anlamlarda kullanılmıştır. “Köy köy dağılan kahverengi kent kent kırmızıda toplanmıştır.” Şiirde kahverengi dağıtan, kırmızı toparlayan olarak karşımıza çıkar. Bunun yanı sıra kahverengi olgunluğun ve sükunetin rengidir.

...

(N’ olur al bir bebek çarşından

Maltepe desin

Kahverengi desin

Yumurta desin

Bir sınır hediyesi desin)

...

(Korkarak Vinç:313)

Bir bebek almak isteyen şair aynı dizeyi defalarca tekrarlamıştır. Bebeğin tekrarlandığı sözcükler şairin hayatından izler taşır. Kahverengi olgunluğun rengidir. Kahverengi heyecan vermez, dizginler. Ayrıca kahverengi, ev hayatını en iyi sembolleştiren renklerdenidir. Şiirin geneline baktığımızda da bebek almak isteyen şairin hayal ettiği bir yaşam anlatılmaktadır. Bu nedenle kahverengi şiire çok yakışmıştır.

2.11.1. Cemal Süreya Şiirinde Kahverengiye Çağrıştıran Kelimeler

2.11.1.1. Toprak

Kahverengi toprağın rengidir. Toprak berekettir, toprak huzurdur, toprak hayattır. İnsan toprağın bir parçasıdır. İnsan kahverengi üzerinde yaşar, kahverengi üzerinde ölür, kahverengiden beslenir. Kahverengiye basan insan kendini güvende hisseder. Toprak tevazunun, bereketin, olgunluğun ve insanın sembolüdür. Şairin şiirlerinde toprak unsuru bir fon görevi görse de kahverengi renginden ötürü dizeye sembolik anlamlar yüklemiştir.

...

Ya öbür adamın gölgesi, öbür

Amma hinoğlu hin, amma hergele

Ayıp fiiller kuruyor belli

Kulakları toprağın üstünde kocaman

Amma hinoğlu hin, amma hergele.

...

(Gölge Oyunu:286)

Şair bu dizelerde gölgenin toprağa yansımasından bahsediyor. Toprak bu dizelerde bir tablodaki fon gibidir. Şair çevresinde gördüğü insan tiplerini ve onların meşgalelerini gölgeleri vasıtasıyla ifade etmek istemiştir. Şair toprağa yansıyan adam hakkında pek de iyi konuşmaz. Dizede toprak ayna görevi görmektedir. Toprağa yansıyan suret insanın ruhunu da tasvir eder. Şaire pek de iyi görünmeyen bu adamın topraktaki yansıması da iyi değildir. Toprak bir nevi ruhun aynasıdır.

...

Kırmızı başlıklı pis kız,

Dağ-taş derdinde bahçe toprağı,

Kulplu platin, paçalı tavuk,

Geldin değiştirdin bütün anılarımı.

...

(Bent Kapağı II: 295)

Şair şiirde aşık olduğu kadına ironik bir şekilde sitem etmektedir. Dizede toprak kelimesinde alaycı bir ifade ve küçümseme vardı. Bahçe toprağının dağ taş derdinde olması, insanın kendine ulaşamayacağı hedefler koymasındır. Toprak buradaki alayın imgesi olmuştur. Ayrıca bahçe toprağının ekip biçmeye elverişli olduğunu düşünürsek şairin bu kızdaki ümitsiz olmadığını da düşünebiliriz. Kıza toprak diye hitap edilmesi de insanın meydana geliş sürecini yani topraktan yaratıldığını sembolleştirmesi açısından dikkat çekicidir.

2.12. Cemal Süreya Şiirinde Pembe

Pembe insana sempatik gelen yumuşak bir renktir. Kırmızının beyazla yumuşatılmış hali olan pembe cinsiyet olarak kadını temsil eden bir renktir. Pembe; beyaz ve kırmızının karışımı olduğu için kırmızının canlılığı ve heyecanının yanında beyazın saflığını, duruluğunu ve temizliğini barındırır. “Kuvvetli biçimde aşk ve romansla aynı zamanda sağlıklı olmakla bağdaştırılan bir renktir.” (G.Ambrose, P. Harris, 2013:110)

Cemal Süreya şiirinde pembe iki yerde karşımıza çıkar.

...

Düğünlerinin provası yapılır sünnetlerinin de ölümlerinin de

Kefenleri de kundakları gibi özenle hazırlanır ve aynı renktedir:

Kızlar için pembe-beyaz oğlanlar için beyaz-mavi

...

(Onlar İçin Minibüs Şarkısı:131)

Dizesinde pembe beyaz rengi ile kontrast kullanılmış ve pembe burada dişilik ifade etmiştir.

...

Fenerime uğru yeşil tatlı pembe sürülmüş

Yanında ne ki Koç’lar Sabancı’lar

...

(Sevinçlik: 211)

Pembe mutluluğun rengidir. Süreya da şiirde bunun üzerinde durmuş, mutluluğunun zenginlerde bile olmadığını ifade etmiştir.

Cemal Süreya şiirinde pembe kadın cinsiyetini ifade etmek ve mutluluğu vurgulamak için kullanılmıştır.

2.13. Cemal Süreya Şiirinde Turuncu

Turuncu renk oldukça canlı, çarpıcı bir renktir. Kırmızı gibi dikkat çeker, heyecan yaratır. “Candan güler yüzlü turuncu, ışığı, ateşi, sıcaklığı hatırlatır. Önsezinin, duru sevincin, dengeli gücün sembolü turuncu, iyimserlik yayar. Bu renk, ruhu neşelendirir.” (Martel; 2000: 77) Turuncu sarı ve kırmızının birleşiminden oluşan bir renktir. Dolayısıyla her iki rengin etkisinde de kalır. Her iki rengin de enerji veren, sıcak renkler olduğunu göz önünde bulundurursak turuncunun da enerji veren, sıcak bir renk olduğunu söyleyebiliriz. Turuncu, “Özellikle ergenler ve çocuklar için dışa dönük, şen, dikkat çekici ve cazibelidir. Canlı ve göz alıcı doğası, kırmızının tutkusunu içermekle birlikte, sarının neşeli yapısıyla sakinleştirilmiştir.” (G.Ambrose, P.Harris, 2013: 112) Turuncunun anlamında tonu da önemlidir. Turuncu kahverengiye yaklaştıkça daha durgunlaşır, dinginleşir. (Sözen, 2003: 88) Parlak, uçuk, canlı turuncu daha hareketli ve enerjiktir. Duyguları ve iştahı kabarttığı düşünülür bu nedenle de sıklıkla gıda ambalajlarının ve yön işaretlerinin tasarımında kullanılır. (Finlay, 2007:104)

Cemal Süreya şiirinde turuncu renk bir kez kullanılmıştır.

...

Meyvelerin turuncu aktığı oynak oluk,

Ayrımlar eşiği.

...

(Sıcak Nal: 199)

Şair, meyvelerin turuncu olarak aktığı bir oluk hayal etmiştir. Turuncu; Fransızca ve İngiltere’de meyvenin adıdır. (Türkoğlu, 2015: 65) Bu nedenle meyve rengi olarak turuncunun seçilmesi oldukça bilinçli bir tercihtir. “Oluşturduğu sıcak his, akla mevsim değişimini ve yazın gelişini; isminin turunçgillere yaptığı çağrışımla da sağlıklı olmayı

getirir.” (G. Ambrose, P. Harris, 2013: 112) Ayrıca bu renk dizeye hareketlilik, canlılık ve iştihâ katmıştır diyebiliriz.

2.13.1. Cemal Süreya Şiirinde Turuncu Rengi Çağrıştıran Kelimeler

2.13.1.1. Portakal

Turuncu rengin turunçgilleri hatırlatan sembolik bir etkisi vardır. Bu nedenle turunçgillerden olan portakal meyvesi, Cemal Süreya’nın şiirlerinde turuncu rengi çağrıştıran kelimeler arasında incelenmiştir. Şair, portakal kelimesini kullandığı dizelerde portakalın renginden ve şeklinden istifade etmiştir.

...

Soy bir portakal yedir bana dilim dilim

...

(Şu da var: 29)

Dizesinde portakal erotik anlamda kullanılmıştır. Şair, cinsel hazzı ifade ederken, portakalın çekiciliğini ve cazibesini kullanmıştır. Şiirde kadının cinsel uzvunun portakal dilimine benzetilmesi söz konusudur. Ayrıca portakal, turuncu renginden ötürü erotizm imgesi ve sembolü olarak kullanılacak en iyi objelerdendir. Turuncunun içinde bulunan kırmızı renk erotizmin rengi olması hasebiyle de turuncu renge de bu etkiyi verir.

Cemal Süreya şiirinde turuncu rengin yer aldığı dizelere pek rastlanmasa da turuncu renk, hareketliliği ifade eden sıcak bir renk olarak ifadesini bulmuştur. Turuncu, bir meyvenin rengi olarak da oldukça iştah kabartıcı ve cezbedici bir şekilde şiirde yer almıştır.

SONUÇ

Cemal Süreya İkinci Yeni Hareketinin kurucu güçlerinden olmuş, Türk şiirine yeni bir soluk getirmeyi başarmış önemli bir şairdir. Kendi ifadesi ile imgeyi gözünden haklayan şair bu ifade tarzına renkleri de kullanarak kuvvetli bir söylem kazandırmıştır.

Cemal Süreya şiirlerinde beyaz, mavi, kırmızı, siyah, yeşil, sarı, mor, lacivert, gri, kahverengi, eflatun, pembe, turuncu olmak üzere toplam on üç renk kullanmıştır. Bunun yanında renk kelimesine, alaca gibi renk karışımını ifade eden kavramlara da yer vermiştir. Şair kırmızı rengin anlamdaşı olan al kelimesini, beyaz kelimesinin anlamdaşı olan ak kelimesini, siyah kelimesinin anlamdaşı olan kara kelimesini de kullanmıştır. Renkleri sıfat olarak kullanmayı tercih eden şair, sarı rengin fiil şekli sararmak, mor rengin fiil şekli morarmak, kara rengin fiil şekli karartmak kelimelerine de yer vermiştir. Şairin şiirlerindeki renkleri sayısal olarak incelediğimizde;

RENK	SAYI	ANLAMDAŞ	SAYI	FIİL HALİ	SAYI	TÜREMİŞ HALİ	SAYI	TOPLAM
MAVİ	46							46
BEYAZ	37	AK- BOZ	6-1					44
KIRMIZI	19	AL - KIZIL	4-2					25
SİYAH	8	KARA	7	KARART-	3			18
SARI	3			SARART-	2	SARIŞIN	4	9
YEŞİL	6			YEŞERT-	1			7
MOR	-			MORART-	4			4
LACİVERT	4							4
GİRİ	3							3
EFLATUN	2							2
KAHVERENGİ	2							2
PEMBE	2							2
TURUNCU	1							1

Cemal Süreya şiirlerinde en çok mavi rengi kullanmıştır. Mavi; şairin hayata bakışını ve bilinçaltını imlemesi bakımından önemlidir. Şairin şiirlerinde mavi renk özellikle göz, gök ve su ögesi ile birleştirilerek verilmiştir. Şair; sonsuzluk duygusunu ifade etmek istediğinde mavi renge müracaat etmiştir. Ayrıca mavi rengi çağrıştıran unsurlar olarak deniz, su, nehir, gök unsurları da incelenmiştir. Şiirlerde su ve suya ait unsurlar özellikle anne ile ilgili bilinçaltını açığa vururken, nehir kelimesinde Anadolu kadınına, gök kelimesi ile de sonsuzluk düşüncesine vurgu yapılmıştır. Ölüm mefhumu da şairde sonsuzluk hissi uyandırmış ve şair ölümün rengini mavi olarak belirtmiştir. Bu

nedenle bu kısımda ölüm mefhumu da incelenmiştir. Ölüm şair için sevdiklerinden ayrılış ve sonsuza gidiştir.

Şairin sayısal olarak en çok kullandığı rengin ikinci sırasında beyaz renk bulunmaktadır. Şairin şiirlerinde beyaz renk; temizlik, saflık, dini, ulvi duygu ve düşünceleri hatta cinsel çekiciliği ifade etmek için kullanılmıştır. Şairin şiirlerinde beyaz rengi çağrıştıran unsurlar olarak yıldız, bulut, güvercin, kış-kar-buzul, ay, süt, rakı, diş, pamuk kelimeleri incelenmiştir. Şiirlerde; yıldız parlaklığı ve insanı temsil ederken, bulut zaman unsuru olarak ve yumuşaklığı ile yer almıştır. Güvercin özgürlüğü, kış-kar-buzul kelimeleri soğukluğu, durgunluğu, ölüm ve hüznü çağrıştırmıştır. Ay unsuru aydınlığı, yeni başlangıçları, umudu; süt doğallığı, saflığı; rakı dostluğu imleyecek şekilde kullanılmıştır. Diş beyazlığı, ferahlığı, kişinin yerini; pamuk yumuşaklığı sembolize etmiştir.

Kullanılan renklerin sayısal sıralamasında kırmızı renk üçüncü sırada yer almaktadır. Kırmızı renk şairin erotik, hareketli dizelerinde savaş, kaos gibi ortamların tasvirinde yer alırken bu rengin eş anlamlısı olan al kelimesi özellikle Anadolu'nun ifade edildiği dizelerde karşımıza çıkmaktadır. Kırmızı rengi çağrıştıran unsurlar arasında kan, gül, gelincik, lâl kelimeleri incelenmiştir. Kan ferdi ve toplumsal acıları ifade etmek için kullanılırken gül, cinsel imge olarak şekli ve kokusuyla yer almıştır. Gelincik kırılgan yapısıyla Anadolu'yu temsil etmek için, lâl değerli bir taş olması itibarıyla şiirde yer almıştır.

Renk sıralamasında dördüncü sırada yer alan siyah renk; şairin karamsar ruh halini, durgun yanlarını, yası, hayatın acı fakat gerçek taraflarını ifade etmek için kullanılırken yine bu rengin eş anlamlısı olan kara kelimesi de şiirde özellikle soyut kavramların nitelenmesinde yer almıştır. Siyah rengi çağrıştıran unsurlar arasında akşam, gece ve karanlık kelimeleri incelenmiştir. Akşam ve gece örtücülük, kapaticılık özelliği ile şiirlerde yer alırken karanlık kelimesi gizliliği, belirsizliği, şairin ruh halini imleyecek şekilde kullanılmıştır. Durum ve ortam tasvirinde de karanlık kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.

Yeşil huzur veren bir renk olması itibarıyla, canlanışı, masumiyeti, sevecenliği ifade etmek için eşyanın ve tabiatın rengi olmuştur. Yeşil rengi çağrıştıran ağaç, yaprak, orman kelimeleri bu kapsamda incelenmiştir. Süreya'nın şiirinde bu kelimeler,

özgürlük, kök, devlet, güç ve hayat ağacını imlemiştir. Ayrıca söğüt, ıhlamur, kavak gibi ağaç türleri de şairin şiirlerinde yer almıştır.

Sarı olgunlaşma ve hastalığı ifade etmek için özellikle şehir tasvirlerinde niteleyici bir renk olmuştur. Sonbaharı anlatmak ve ayrılığı sembolize etmek sarı rengin bir diğer görevidir. Sonbahar, güneş, altın kelimeleri sarı rengi çağrıştıran kelimeler olarak incelenmiştir. Güneş, aşkı, hayatı, gerçekleri ve umudu temsil ederken altın, rengi ve değerli bir maden olması itibarıyla sonbahar kelimesi ise mevsim ve zaman olarak şairin şiirinde yer almıştır.

Mor renk, Süreya'nın şiirlerinde morarmak şeklindeki fiil haliyle yer almış bir halden başka bir hale geçiş ifade etmiştir. Bu geçişte daha çok melankoli ve umutsuzluk hâkimdir. Menekşe ve leylak çiçekleri, mor renkli çiçekler olması nedeniyle mor rengi çağrıştıran kelimeler arasında incelenmiştir. Şiirde menekşe yeni başlangıçları, leylak kadını ve kokusunu imler.

Lacivert renk ise mavinin koyu tonlarının bıraktığı intibayı bırakmış şair tarafından olayların ya da durumların ciddiyetini vurgulamak için kullanılmıştır. Lacivert soğuk bir renk olması ve sessizliği temsil etmesi sebebiyle de şiirler de yer alır.

Eflatun olumsuz bir olayı yumuşatmak ve şehveti ifade etmek için kullanılırken, gri renk şair için net olmayan durumları ifade etmiştir. Gri, şair için unutuşun ve efkârın rengidir. Platin öldürme aracı olarak gümüş; parlaklığı, değeri; duman şekli ve rengi ile umutsuzluk, görünmezlik ifade edecek şekilde griyi çağrıştıran kelimeler arasında incelenmiştir. Çimento ve alüminyum betonlaşmayı temsil ederken kültürel sembollerimizden olan demir, sağlamlığı ve sertliği ile yine gri rengi çağrıştıran kelimeler arasında incelenmiştir.

Cemal Süreya şiirlerinde kahverengi olgunluğu, sükûneti, ev hayatını ve doğallığı sembolize eder. Bu rengi çağrıştıran kelime olarak toprak kelimesi incelenmiştir. Şair şiirlerinde insanı, güveni ve tevazuyu toprak kelimesi ile anlatmıştır.

Süreya'nın şiirlerinde pembe, kadın cinsiyetini vurgulamak için kullanılmıştır. Turuncu ise canlılık, iştihâ, sağlık belirtmiş ve meyve rengi olarak karşımıza çıkmıştır. Portakal kelimesi turuncu rengi çağrıştıran kelimeler arasında incelenmiş cinsel bir obje olarak şiirde yer almıştır.

Süreya, şiirlerinde renk kelimesini de farklı şekillerde kullanmıştır. Papağan renkli, rengârenk kelimeleri bu kullanımlara örnek verilebilir. Dikkat çeken bir başka husus şairin renkleri pekiştirerek de kullanmış olmasıdır. Bembeyaz, masmavi, sütbeyaz, kankırmızı, kararta kararta kelimelerini bu kullanımına örnek verebiliriz.

Duygu ve düşüncelerini anlatırken renklerin sembolik gücünden faydalanan şair, bunu yaparken genel geçer yargılardan ve tabulardan hareket etmemiş aksine renklerin bilindik sembolik anlamlarına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Süreya'nın şiirlerini bu açıdan incelemek onu daha anlaşılır kılmıştır. Şairin şiirlerini incelediğimizde sanat ve edebiyat anlayışı ile kullandığı renkler arasında bağlantı olduğu tespit edilmiştir. Şair; hayallerinin peşinden koşan, tabuları yıkan, korkuları ve endişeleri olan, savaştan, zulümden nefret eden, eşitsizliğe karşı duran modern aynı zamanda gelenekçi bir anlayışa sahiptir. Tüm bu özelliklerini şiirlerinden tespit ettiğimiz şair, bu duygu ve düşüncelerini ifade ederken renk içeren dizeleri araç olarak kullanmıştır. Örneğin; aşkı, erotizmi, savaş ve kaosu anlattığı dizelerde kırmızı rengi; hayallerini, umutlarını, bilinçaltını anlattığı dizelerde mavi rengi kullanmıştır. Bu da gösteriyor ki renkler şair için adete eşyaya ve sanata bakışının açılımıdır. Doğrudan söylemediği birçok şey renklerin sırlı dünyasında gizlidir.

Sonuç olarak Cemal Süreya'nın şiirini kullandığı renkler açısından incelemek şairin sanat anlayışına, eşyaya bakışına ve ruh dünyasına ışık tutmuştur. İmgesel anlatımın en önemli temsilcilerinden olan şair, kelimelerle renkleri birleştirerek adeta ruh dünyasını, bilgi birikimini ve sanat anlayışını resmetmiştir.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (1999) , Erotizm, (1.Basım), BDS Yayınlar, İstanbul.
- Ambrose, G. Harris P. (2013), Grafik Tasarımda Renk, (1.Basım), Literatür Yayınları (çev. Bengisu Bayrak), İstanbul.
- Arslan, F. (2012), Yitik Kentin Kapalı Huzursuz Şairi: Turgut Uyar, A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 5, S. 10.
- Aykanat, İ. (2015), Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kadın, (1. Basım), Metamorfoz Yayınları, İstanbul.
- Bachelard, G.(2006), Su ve Düşler, (1.Basım), (çev.Olcay Kunal), YKY, İstanbul.
- Bataille, G. (1997), Eros'un Gözyaşları, (1. Basım), Göçebe Yayınları, İstanbul.
- Bataille, G. (2006), Cinsellikten Dinselliğe Erotizm, (1. Basım), Kelebek Yayınevi, İstanbul.
- Bigalı, Ş. (1999), Resim Sanatı, (1.Basım), TİB Kültür Yayınları, Ankara.
- Canan, İ. (2009), Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları, Ankara, s.15-79-80-81-82-83.
- Cengiz, M. (2012), Cemal Süreya İkinci Yeni Bilincinin Kurucu Gücü, (1.Basım), Şiirden Yayınları, İstanbul.
- Çağlarca, S.(1986), Renk ve Armoni Kuralları, (2. Basım), İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Çıblak, N. (2007), Tarsus Kültürünün Tanıtımında Şahmeran Efsanelerin Önemi, Ç.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.16, S.1, s.185-196.
- Erdost, M. İ. (2004), Üç Şair Nazım Hikmet Cemal Süreya Ahmet Arif, (2. Basım), Onur Yayınları, Ankara.
- Ergül, M.S. (2003), Cemal Süreya Şiirinde Bedenin Yazınsallaşması, Bilkent Üniv. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Finlay, V. (2007), Renkler, (1.Basım), Dost Kitabevi, Ankara.
- Freud, S. (2004), Düşlerin Yorumu II, (3.Basım), Payel Yayınevi, İstanbul.

Fromm, E. (1998), Cinsellik ve Cinsel Sapmalar, (1. Basım), Arıtan Yayınevi, İstanbul.

Goethe, J.W.V. (2013), Renk Öğretisi, (1.Basım), (çev. İlknur Aka), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Güler, A.Faruk (2004), Cemal Süreya'nın Şiirlerinin Tematik ve Yapı Bakımından İncelenmesi, (Fırat Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.

İlhan, N. (2010), Cemal Süreya Şiirinde Ölüm Teması, Turkish Studies, C. 6/2, s. 471-482.

Kanat, A. (2001), Renk ve Duyu Psikolojisi, (1.Basım), İlya Basım, İzmir.

Kanter, B. (2013), Şiirsel Kimlikten Mekânsal Sınırlara, (1. Basım) Okur Akademi Yayınları, İstanbul.

Karaca, A. (2005), İkinci Yeni Politikası, (2.Basım), Hece Yayınları, İstanbul.

Kılınçarslan, S. (2011), İş Hayatındaki Kadının Giysi Seçiminde Renk Tercihi: Giresun Üniversitesi Örneği, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı, İletişim Bilimleri Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya.

Koloğlu, D. (2013), Günümüz Sanatında Renk ve Işığın Dramatik Etkileşimi, Işık Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Küçük, S. (2010), Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı, Bilig Dergisi, S.54, s.185-210.

Martel, C. (2000), Ben Enerjiyim,(4. Basım), (çev. Arzu Ünal), Arion Yayınları, İstanbul.

Mengi, M. (2000), Eski Türk Edebiyatı Tarihi, (6. Basım), Akçağ Yayınları, Ankara.

Mennan, Z. (2002), Günlerin Köpüğünde Renkler ve Çağrıştırdıkları, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.19, S.2, s.75-99.

Naskali, E.G .(2017), Renk Kitabı, (1.Basım), Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Nevevî, İ. (2013), Riyâzü's Sâlihîn, (Çev: M. Kandemir v.d.), Kampanya Kitapları, İstanbul C.4.

Orhanoğlu, H. (2010), 1950 Sonrası Türk Şiirinde Tabiat ve Dünya Algıları, Turkish Studies, C. 5/3 s.1712-1753.

Özberk, F. (2016), Cemal Süreya Papirüs Düşçüsüyle Buluşma, (1.Basım), Analiz Basım-Yayın, İstanbul .

Özcan, T. (2003), Şiir Sanatında İmajın Yeri-Önemi ve Bunun Cemal Süreya'nın Şiir Dünyasına Uygulanması, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.B.S 1, s.115-136.

Özer, D. (2012), Toplumsal Düzenin Oluşmasında Renk ve İletişim ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, C.3, S.6.

Özkarcı, A.Ö. (2017), İki Ucu Keskin Bıçak, (Birinci Basım), Edebi Şeyler Yayınları, İstanbul.

Özmeral, Ö. (2007), Cemal Süreya Şiirinde Kadın ve Erotizm, (1. Basım), Ozan Yayınları, İstanbul.

Paz, O. (2002) , Çifte Alev, (1.Basım), Okuyan Us Yayın, İstanbul.

Pastoureau, M. (2012), Siyah Bir Rengin Tarihi, (Birinci Basım), Sel Yayıncılık, İstanbul.

Perinçek F. , Duruel N. (1995), Cemal Süreya “Şairin Hayatı, Şiire Dahil”, (1.Basım), Kaynak Yayınları, İstanbul.

Polat, A. (2018), İkinci Yeni Şiirinin Felsefi Kaynakları, (1. Basım), Kesit Yayınları, İstanbul.

Rayman, H. (2002), Nevruz ve Türk Kültüründe Renkler, Milli Folklor Dergisi, S. 53, s.10-15.

Saygın, O. (2017), Renklerle İnsanları Tanıma Kılavuzu,(1.Basım) Karma Kitaplar, İstanbul.

Soysal, S. (2016), Din ve Medeniyet Bağlamında İkinci Yeni, (1.Basım) Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara.

Sözen, M. (2003), Sinemada Renk- Sembolik Anlamlar, (Birinci Basım) Detay Yayınları, Ankara.

Süreya, C. (1997), Güvercin Curnatası, (1. Basım), (Haz. Nursel Duruel), YKY, İstanbul.

Süreya, C. (2015), Seveda Sözleri, (61. Basım), YKY, İstanbul.

Süreya, C. (2016), On Üç Günün Mektupları, (16.Basım), YKY, İstanbul.

Süreya, C. (2016), “Günübirlik” ler Toplu Yazılar II (3.Basım), YKY, İstanbul.

Süreya, C. (2017), Güvercin Curnatası, (8.Basım) , (Haz. Nursel Duruel), YKY, İstanbul.

Şahin, S.(2002), Tevfik Fikret’in Şiirlerinde Renk Belirten Kelimelerin Kullanılması Üzerine İnceleme ve Değerlendirme, Mimar Sinan Üniv. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Şahinler, N. (2010), siyâh ve yeşil, (Üçüncü Basım), İnsan Yayınları, İstanbul.

Şen, C. (2012), Edebiyat İncelemelerinde Psikanaliz Kullanımı, (1.Basım), Divan Kitap Yayınları, İstanbul.

Taş, S. (2017), İlhan Geçer’in Şiirinde Renkler, Türk Dili Dergisi (Aralık) S.792, s.141-149.

Tappe, N. (2014), Ruhsal Rengimiz ve Hayatınızın Anlamı, (İkinci Basım), Kuraldışı Yayınları, İstanbul.

Türk Dil Kurumu (2011), Türkçe Sözlük / haz. Ş. Akalın... [ve baskı] TDK Yayınları, Ankara.

Türkoğlu, S. (2015), Şiir Dilinde Renk Anlatımları, (1. Basım), Çizgi Kitapevi, Konya.

Toker, İ. (2009), Renk Simgeciliği ve Din:Ak-Kara Karşıtlığı ve Bu Karşıtlığın Modern Türk Söylemindeki Tezahürleri Üzerine, A.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi 50. 2, s.93-112

Tordjman, G. (1975), Seksoloji İçin Anahtar, (1. Basım), Bilgi Yayınevi, Ankara.

Türkiye Diyanet Vakfı (1988) İslam Ansiklopedisi, TDYY matbaacılık, C.43, s.376

Türkmen, F. , F.Türker (2014), Geleneklerde ve İnançlarda “Demir”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi XIV/1 s. 1-8.

Ustaoğlu, E. (2007), Renklerin İnsan Yaşamındaki Yeri, Maltepe Üniv. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Yardımcı, M. (2011), Renk Dünyamız ve Türk Kültüründe Renkler, Bilimsel Eksen Dergisi C.4, s.106-122.

Yazır, H. (2005), Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, (Sadeleştirme Prof. Dr. M. Sadi Çöğenli), Huzur Yayınları, İstanbul.

Yeniay, M. (2013), Öteki Bilinç: Gerçeküstücülük ve İkinci Yeni, (1.Basım), Şiirden Yayınları, İstanbul.

Yüceer, Cevdet (2007), Cemal Süreya Şiirinde Gizemli Sözcükler, (Havuz Dergisi Ekim-Kasım), Havuz yayınları, s.1-3.

Wittgenstein, L. (2007), Renkler Üzerine Notlar, (Birinci Basım), Salkım Söğüt Yayınları, Ankara

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.wikipedia¹⁴.org. /Gotik> > 8.12.2016

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=SUNAK> 8.12.2016

<http:// www.wikipedia.com/gelincik>> 10.12.2016

<http://www.beyaztarih.com/haber/nusretiye-camiinin-restorasyonu-hizla-devam-ediyor> > 05/10/2017

http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/34048/Van_Gogh_ve_Cemal_Sureya.html/ Sunay Akın > 09.10.2017

<https:// www.wikipedia. org/ mavi> >12.12.2017

<https://www.renk.gen.tr/eflatun-rengi.html> > 19.12.2016

¹⁴ www.wikipedia.org adreslerine belirtilen tarihlerde erişim sağlanmıştır. Ancak bu adreslere daha sonra erişim engellendiği için tam adres verilememiştir.

[https:// www.wikipedia.org/I.pelopenez sav.>20.12.2017](https://www.wikipedia.org/I.pelopenez%20sav.)

[https://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Alimleri-Ansiklopedisi/Detay/ EMİR SULTAN/2930 > 04/01/2018](https://www.ehlisunnetbuyukleri.com/İslam-Alimleri-Ansiklopedisi/Detay/EMİR-SULTAN/2930)

[https://www.etimolojiturkce.com/kelime/darağacı > 6/01/2018](https://www.etimolojiturkce.com/kelime/darağacı)

[https://www.turkcebilgi.com/menekşe %C5%9Fe > 12.01.2018](https://www.turkcebilgi.com/menekşe%C5%9Fe)

Sizgen, B.A(2011) Cemal Süreyya, Ç.Ü Makale Bilgi Sistemi, http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem >14/04/2018

